

ПОЛИТИКА НАЦИОНАЛНЕ БЕЗБЕДНОСТИ

ГОДИШЊАК

Радован Радиновић
Љубиша Деспотовић
Бранко Крга
Радослав Гаћиновић
Раденко Мутавцић

Душан Н. Пророковић
Станислав Стојановић
Вељко Благојевић
Милован Р. Суботић

ПОЛИТИКА НАЦИОНАЛНЕ БЕЗБЕДНОСТИ

2017

ПОЛИТИКА НАЦИОНАЛНЕ БЕЗБЕДНОСТИ

The Policy of National Security

Издавач:

Институт за политичке студије
Адреса: Светозара Марковића 36, Београд
Телефон: 011/3349203, 011/3349204, 011/3349205
E-mail: ipsbgd@eunet.rs
E-mail: redakcija@spmbeograd.rs
www.ipsbgd.edu.rs

За издавача

Др Живојин Ђурић, научни саветник

ISSN 2334-959X UDK 351.862/.863(497.11) Број 2/2017

Годишњак излази два пута годишње
Годишњак „Политика националне безбедности“ покренут је као Зборник
„Србија“ 2009. године, а као Годишњак излази од 2013. године

Главни и одговорни уредник

Проф. др Радослав Гаћиновић

Редакција годишњака

Др Дејана Вукчевић Проф. др Драгана Коларић
Проф. др Зоран Драгишић Проф. др Младен Бајагић
Проф. др Слободан И. Попов Проф. др Митар Ковач
Проф. др Љубиша Деспотовић

Савет годишњака

Проф. др Сима Аврамовић, предс. Проф. др Драган Коларић
Др Нада Радушки Проф. др Младен Бајагић
Проф. др Радован Радиновић, заменик предс.

Чланови савета из иностранства

Проф. др Wang Shiquan, проф. др Снежана Никодиновска – Стефановска
и проф. др Бојан Добовшек

Секретар редакције

Дејан Бурсаћ

Пословни секретар

Смиљана Пауновић

Слог и штампа

Еселоге д.о.о, Београд

Тираж 500

Радове објављене у овом часопису није дозвољено прештамповати, било у целини, било у деловима, без изричите сагласности издавача. Оцене изнесене у чланцима лични су ставови њихових писаца и не изражавају мишљење нити уредништва, нити установа у којима су аутори запослени.

ПОЛИТИКА НАЦИОНАЛНЕ БЕЗБЕДНОСТИ

САДРЖАЈ

<i>Уводник</i>	7-10
<i>Радован Радиновић</i>	
КОСМЕТСКО ПИТАЊЕ И ОДБРАНА СРБИЈЕ	11-27
<i>Љубиша Деспотовић</i>	
ГЕОПОЛИТИЧКА СУДБИНА КОСОВА И МЕТОХИЈЕ - ИЗМЕЋУ ЕВРОАТЛАНТСКЕ ОКУПАЦИЈЕ И ПРОЈЕКТА ВЕЛИКЕ АЛБАНИЈЕ	29-48
<i>Бранко Крга</i>	
ПРОБЛЕМ КОСОВА И МЕТОХИЈЕ И ПОЛИТИКА НАЦИОНАЛНЕ БЕЗБЕДНОСТИ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ	49-68
<i>Радослав Гаћиновић</i>	
УТИЦАЈ СЕЦЕСИЈЕ КОСОВА И МЕТОХИЈЕ НА НАЦИОНАЛНУ БЕЗБЕДНОСТ СРБИЈЕ	69-86
<i>Раденко Мутаџић</i>	
УТИЦАЈ НАТО НА БЕЗБЕДНОСТ И КОСОВСКУ ПОЛИТИКУ СРБИЈЕ	87-103
<i>Душан Н. Пророковић</i>	
УЛОГА НАТО У ОСИГУРАВАЊУ „ДРЖАВНОСТИ КОСОВА“ И ПОСЛЕДИЦЕ ПО БЕЗБЕДНОСТ СРБИЈЕ	105-118

Станислав Стојановић, Вељко Благојевић

СТРАТЕШКИ ИЗАЗОВИ КОСОВА И МЕТОХИЈЕ 119-141

Милован Р. Суботић

КОНФЛИКТНИ ПОТЕНЦИЈАЛ ПОТИСНУТОГ
ИСЛАМИСТИЧКОГ ЕКСТРЕМИЗМА НА КОСОВУ И
МЕТОХИЈИ 143-157

THE POLICY OF NATIONAL SECURITY

TABLE OF CONTENTS

<i>Foreword</i>	7-10
 <i>Radovan Radinovic</i>	
KOSOVO QUESTION AND THE DEFENSE OF SERBIA	11-27
 <i>Ljubisa Despotovic</i>	
GEOPOLITICAL DESTINY OF KOSOVO AND METOHIJA - BETWEEN EUROATLANTIC OCCUPATION AND THE PROJECT OF GREATER ALBANIA	29-48
 <i>Branko Krga</i>	
PROBLEM OF KOSOVO AND THE NATIONAL SECURITY POLICY OF SERBIA	49-68
 <i>Radoslav Gacinovic</i>	
THE IMPACT OF KOSOVO SECESSION ON THE NATIONAL SECURITY OF SERBIA	69-86
 <i>Radenko Mutavdzic</i>	
NATO INFLUENCE ON SECURITY AND THE POLICY OF SERBIA ON KOSOVO	87-103
 <i>Dusan N. Prorokovic</i>	
THE ROLE OF NATO IN SECURING THE “KOSOVO STATEHOOD” AND CONSEQUENCES FOR THE NATIONAL SECURITY OF SERBIA	105-118

Stanislav Stojanovic, Veljko Blagojevic

STRATEGIC CHALLENGES OF KOSOVO AND METOHIJA	119-141
--	---------

Milovan R. Subotic

THE CONFLICT POTENTIAL OF SUPPRESSED ISLAMIST EXTREMISM IN KOSOVO AND METOHIJA	143-157
--	---------

УВОДНИК

Садржај тематског годишњака Политика националне безбедности бр. 2/2017 представља научну анализу политике националне безбедности Србије као и регионалне безбедности, где се посебно анализира Косово и Метохија као основни извор нестабилности и угрожавања безбедности на Балкану. Предложени су значајни правци деловања државних институција у циљу подизања безбедносне културе грађана и функционисања система безбедности на територији Републике Србије. И овај број годишњака подсећа научну јавност да је Косовско-метохијски простор историјско седиште, државотворно језгро и централна територија средњовековне српске државе, која обухвата површину од око 10.887 км, што износи око 12,3 одсто целокупног државног простора Србије. О уласку Косова и Метохије у састав самосталне Српске државе јасно сведочи н Немањино Житије, које је написао Свети Сава на почетку XIII века. Када су Турци заузели Косово и Метохију (1455 године, падом Новог Брда) и суседне крајеве, пописали су на њима затечено становништво које је било скоро све Српско, са свега 2-3 % Арбанаса западно од Ђаковице. У средњем веку није постојало посебно име за ову покрајину, осим општег имена Србија. Под овим именом територију Косова и Метохије помињу путописци у XVI и XVII веку, од којих су неки и Арбанаси. Млетачки посланик Јаков Соранцо, 1575 године, барски Марин Бици (Marin Bizzi) 1610 године, Петар Мазарски, по нарочности Арбанас, 1623 године, надбискуп Ђорђе Бијанки. Према писаним изворима, Косово и Метохија и други крајеви данашње Косметске покрајине били су у XIII, XIV, XV и XVI веку етнички најхомогеније области српске државе. Научна истраживања током XIX и XX века утврдила су да на Космету постоје 162 објекта, који су данас проглашена за културно добро од изузетне важности, док је 500 објеката заштићено као споменици културе, а више од 1400 је евидентирано као културна баштина Српског народа на том тлу. У тој ризници свих српских земаља, области најбогатијој хришћанским старинама, врхунац црквеног уметничког градитељства достигнут је током XIII, XIV и XV века. Сведочанства су храмови неописиве лепоте, српске молитве у камену: Пећка патријаршија грађена 1230-1330, дакле 120 година пре рођења Колумба, Богородица Љевишка (1219-1305), Грачаница (1313-1321), Високи Дечани (1327-1335), те импозантни остаци, св. Арханђела, средњовековних градова

Бањске, Звечана, Новог Брда, Прилепца, Убоица, Ајновца и десетина властелинских задужбина из XIII и XIV века. Крајем 2003. године на Космету постоје 1994 српска топонима, од којих 1181 црква и црквеништа, 113 манастира, 48 испосница, 8 спомен-капела, 534 српска гробља, 96 тврђава и 14 двораца српске властеле.

Посматрано са међународног права, уставног и историјског права Србије Косово и Метохија никада не могу бити самостална држава, јер никада на просторима Косова и Метохије није било елемената Албанске државности. Границе са суседима није одређивала Србија, већ међународна заједница на основу етничке структуре становништва и турских дефтера. Дакле, уставно и историјско право је увек старије од етничког права, а Повеља ОУН забрањује насилно отимање делова суверених земаља. Бројност једне националне заједнице се не одређује њеним бројним стањем у оквиру једног дела државе, већ њеним бројним стањем у оквиру целе државе, па и на основу тог критеријума Албанци су национална мањина у Србији.

Нигде у свету до сада национална мањина није имала право на своју државу, а једна национална заједница не може сама за себе одређивати да ли је народ или национална мањина.

Очигледна примена двоструких стандарда од стране западних сила директно подстиче националну препотентност албанских сепаратиста и терориста који представљају опасност за безбедност Балкана у наредном периоду. Изузимањем Косова и Метохије из састава Србије у српском етничком простору настаје веома широка и дубока просторна бреша, с тенденцијом да се стално шири, “нагриза” и умањује српски етнички простор, како би тај српски простор у потпуности добио исламски предзнак и имао вишеструку геополитичку улогу. Прво, да подупру стварање пројекта “Велике Албаније”, превасходно на рачун српског етничког простора; друго, да оснаже тзв. северни исламски клин, који би засекао средиште српског етничког простора (Краљево-Ниш-Крагујевац). Ово је велики безбедносни проблем за Републику Србију, а пошто је Метохија највећа десантна просторија на Балкану, Србији би са војног аспекта била отежана одбрана на јужном војишту.

Иако одбрана од спољњег напада остаје централни проблем националне безбедности, ипак пракса је недвосмислено потврдила да држава може бити угрожена унутрашњим потресима, економским и друштвеним поремећајима, нарочито у заједницама којима недостаје осећај идентитета и социјалне кохезије. Косово и Метохија је де јуре део територије Србије, али на којој Србија због онемогућеног присуства њених структура безбедности од стране западних сила није у могућности да изгради систем безбедности, па је Косово и Метохија највећи извор нестабилности на Балкану, што су аутори годишњака Политика националне безбедности број 2/2017 у својим радовима веома квалитетно анализирали.

Проф. др Радован Радиновић у раду разматра утицај Косметског питања на геостратејски положај Србије. Код кога узима у обзир чињеницу да је Космет привремено окупиран и да је на њему изграђена једна од највећих војних база САД у Европи. Све то сагледава и у контексту могућих даљњих прекомпоновања Балкана, што не би могло проћи без нових оружаних сукоба. Прворазредни безбедносни изазов Србије који би могао довести до оружаног сукоба је евентуално насилно припајање Севера К и М у састав самопроглашене државе Косово. То би несумњиво изазвало војно реаговање Србије са несагледивим последицама. За наведене безбедносне изазове Србија се мора припремити и то у виду конкретних војних радњи и поступака. Проф. др Бранко Крга анализира стратегију националне безбедности и њен утицај на изградњу система безбедности на српској територији. Овај рад представља изузетну научну вредност јер критички анализира неке делове стратегије националне безбедности и даје предлоге за њено осавремењивање, а тиме и за подизање система националне безбедности Србије на виши ниво. Проф. др Љубиша Деспотовић у раду настоји да маркира неке аспекте меке моћи који су код домаће псеудо елите произвели политику незамерања према моћницима из Вашингтона и Брисела, а која је последичила окупацијом српске Јужне покрајине која у разним својим аспектима траје и данас. Др Душан Н. Пророковић сматра да је НАТО низом одлука усвојених од 1999. године и у институционалном и у политичком смислу учвршћивао своју позицију на Косову и Метохији. Од једнострано проглашене независности косовско-метохијских Албанаца, НАТО је постао гарант „државности Косова“. То неповољно утиче на укупни положај Републике Србије и угрожава њену безбедност. Без обзира што се односи Србије и НАТО развијају, због позиционирања НАТО на Косову и Метохији остали су неискрени и у доброј мери непредвидиви. Др Раденко Мутаваздић у свом раду указује на основне аспекте о којима Србија мора водити рачуна у вођењу своје безбедносне политике, посебно према Косову и Метохији. У раду се издвајају три битна аспекта. Први је утицај који НАТО има у Европи, региону и мировној мисији КФОР, други је очување националне безбедности и трећи је активан приступ заштити и очувању интереса Србије у својој јужној покрајини. У сагледавању ова три аспекта полази се од битних претпоставки да Србија у вођењу своје безбедносне политике мора (1) уважити међународно окружење и интересе које поједине државе, а пре свих велике силе, САД, Русија и Кина, имају у региону Балкана и Југоисточне Европе, (2) сачувати своју физичку и онтолошку безбедност и (3) осигурати своје виталне интересе на Косову и Метохији у заштити и помоћи српском становништву, очувању српске културне баштине и имовине на коју полаже право. Гранични маркери косовске политике Србије треба да буду, на једној страни, непризнавање самопроглашене „државе“ Косово, а на другој, активан приступ свим питањима и решавању проблема који произилазе из стварне ситуације на Косову и Метохији, на нивоу

Уједињених нација, Европске уније и регионалних иницијатива, затим у билатералним односима са државама које утичу на статус и стање у покрајини, највише са САД, као и у започетом дијалогу са локалним властима у Приштини уз међународно учешће. Суштинска порука такве косовске политике Србије је да се не одриче своје територије и историје, али да конструктивним приступом стварној ситуацији на Косову и Метохији, било како да се она мења, настоји да осигура своју безбедност, будућност српског народа у покрајини и да допринесе мирном решавању сложених питања у региону. Станислав Стојановић и Вељко Благојевић у раду посебно истичу да су Албанци и Срби у новијој историји готово архетип непријатељских народа на Балкану. Евидентно је да су, у историјском контексту, политичке елите оба народа чинили погрешне стратешке процене које су угрожавале њихове националне интересе. Они истичу да српска елита није адекватно проценила стратешке домете пада Берлинског зида и реперкусије тога догађаја на међународне односе и судбину заједничке државе јужних Словена на Балкану. Др Милан Р. Суботић у раду анализира конфликтни потенцијал верске компоненте екстремизма косовских Албанаца у врло сложеном и изнијансираном миљеу јужне српске покрајине. Савремени контекст проблема анализиран је кроз исламистичке тенденције на К и М оличене у деловању тзв. светих ратника у терористичким активностима ОВК, док се кроз исламизам под огртачем тзв. хуманитарних организација даје преглед постратног експанзивног ширења најрадикалнијег огранка сунитског ислама на К и М.

Већина савремених аутора која се баве истраживањима регионалне безбедности на Балкану, као и националне безбедности Републике Србије сматра да је неопходно успоставити систем безбедности на целој територији Републике Србије, тј. и на територији Косова и Метохије. То је велики проблем који Србија сама у овим временима није у стању да уради, али ЕУ и УН морају схватити опасност од даљег милитаризма Албанаца на Балкану, стварања велике Албаније и у том случају новог великог рата на Балкану. Изузетно је важно да се поштује Кумановски споразум и Резолуција ОУН 1244 која потврђује и гарантује Србији тапију над Косовом и Метохијом. Имајући у виду научни приступ у разматрању проблема безбедности на Балкану, безбедности на Косову и Метохији и упозорењу научне јавности на опасност од ширења насиља са Косова и Метохије у региону, овај број годишњака управо даје одговор на питање какав је утицај Косова и Метохије на националну безбедност Србије и регионалну безбедност Балкана.

Главни и одговорни уредник
Проф. др Радослав Гађиновић

Радован Радиновић

Београдски форум за свет равноправних

КОСМЕТСКО ПИТАЊЕ И ОДБРАНА СРБИЈЕ

Сажетак

У раду се разматра утицај Косметског питања на геостратешки положај Србије. Код тога се узима у обзир чињеница да је Космет привремено окупиран и да је на њему изграђена једна од највећих војних база САД у Европи. Све то се сагледава и у контексту могућих даљњих прекомпоновања Балкана, што не би могло проћи без нових оружаных сукоба. Прворазредни безбедносни изазов Србије који би могао довести до оружаног сукоба је евентуално насилно припајање Севера КиМ у састав самопроглашене државе Косово. То би несумњиво изазвало војно реаговање Србије са несagleдивим последицама. Опстанак Републике Српске је такође угрожен, а под одређеним околностима, та угроженост би могла попримити и облик оружаног сукоба. У улози интервентних снага које би имале намеру да укину Републику Српску, могле би се наћи оружане снаге Хрватске или БиХ, или њихова коалиција, што би морало довести до војног ангажовања Србије и то у њеној улози гараната Дејтонског споразума. За наведене безбедносне изазове Србија се мора припремити и то у виду конкретних војних радњи и поступака.

Кључне речи: *Космет, Република Српска, геостратешки положај, безбедносни изазов, стратешка концепција одбране, облик војне организације, стратегијско планирање*

ОСНОВНА ЗНАЧЕЊА

Када кажемо “Косметско питање”, имамо у виду да је тај део наше државе привремено окупирана територија, иако формалноправно гледајући то тако не изгледа, јер се тамо налазе међународне војне снаге (КФОР) и то са мандатом који им је дао Савет безбедности УН. Ипак, на том делу наше државе албанска национална мањина је нелегално прогласила своју државу. Уз подршку западних сила на челу са САД држава Србија је потпуно развлаштена на том делу своје територије, народ протеран, а повратак му онемогућен. То што је остало од нашег народа на КиМ, сем северног дела у ширем рејону Косовске Митровице (тзв. север Косова и Метохије) у сваком смислу и погледу је у потпуности обесправљен и сатеран у гета, а имовина узурпирана. Власт у покрајини држи криминална врхушка која води порекло од терористичке паравојне организације ОВК која је оружаном побуном против државе Србије и уз подршку и помоћ НАТО агресије насилно отцепила нашу јужну покрајину и на њој успоставила другу албанску државу на Балкану. На том делу Србије САД су формирале једну од највећих војних база у Европи (Бонстил). Дакле, Космет је попримио сва обележја окупиране територије. Србија са правом ту окупацију сматра привременом све дотле док се не створе општи геополитички, међународни и унутрашњи услови да се та окупација оконча или док Србија фактички и формално не призна и прихвати да то више није њена територија. Што ће се догодити у будућности остаје да се види, али за сада само мањи део севера покрајине је фактички изван ефективне власти албанске заједнице. На том делу територије, према Бриселском споразуму, треба да се формира центар заједнице српских општина. Што ће суштински тај ентитет представљати и који ће простор и насеља обухватати, такође треба да се види.

Други значењски аспект “Косметског питања” садржан је у његовој суштинској карактеристици замрзнутог конфликта, око чијег се одмрзавања воде разговори између привремених институција покрајине и представника државе Србије, уз веома пристрасну медијацију представника бриселске администрације. Овом другом значењском аспекту Косметског питања треба додати и чињеницу да се у Србији припрема покретање масовног унутрашњег националног дијалога који треба да резултира предлозима најбољих и најправеднијих решења тог дуготрајног сукоба између историјског (српског) и етничког (албанског) права на КиМ.¹⁾

1) Бранислав Крстић, *Косово између историјског и етничког права*, Кућа Вид, Београд, 1994.

Косметско питање је вишезначно и може се посматрати у различитим контекстима: као демократско, историјско, друштвено-политичко, државно, етничко, религијско, економско и цивилизацијско питање. Но, оно је у суштини увек било геополитичко питање првога реда. На њему су се кроз историју укрштали а и данас се укрштају интереси и смерови утицаја великих сила. Пресеци тих силница утицаја великих сила на Балкану чинили су тзв. Балкански геополитички чвор, а његово језгро је било, и данас је, Косово и Метохија.²⁾ Као такво, Косметско питање је одувек испољавало посебан утицај на одбрану Србије, како од спољних сила које су према том делу Србије свагда имале своје отворене претензије, тако и од унутрашње деструкције државе од стране Албанаца, почев од широког спектра демонстрирања нелојалности према држави Србији, до свих врста политичке побуне, устанака и оружане побуне ради сецесије тог дела наше државе. У овом тексту нас занима како Косметско питање утиче на проблематику одбране Србије. Остали аспекти тога питања нас овде не интересују.

Што се тиче значења синтагме “одбрана Србије”, овде под тим подразумевамо како Косметско питање утиче на геостратешки положај наше земље на оним стратешким правцима који директно воде ка КиМ или од њега ка другим деловима простора Србије, какав утицај има Косметско питање на избор и операционализацију стратешке концепције одбране, те на избор модела војне организације, а посебно на модел стратегијског груписања оружаних снага на стратегијским правцима и просторијама. У разматрању ових питања износима властита гледишта онако како их ми видимо, а не како су та питања евентуално решена у пракси, јер ми та решења не знамо. Зато читалац овај прилог не би требало да схвати ни као критику (имплицитну и експлицитну), ни као доцирање, већ само као прилог што бољег разумевања тог несумњиво веома компликованог и са становишта наше одбране веома значајног питања.

Однос Косметског питања и наше одбране може до одређене мере попунити и одговор на питање какав утицај на нашу одбрану и њену свеколику операционализацију у виду основних стратешких опредељења и бројних системских и практичних организацијско-техничких решења испољава и питање опстанка и очувања Републике Српске. Тај наш ентитет ће се у блиској будућности наћи пред великим изазовима и опасностима. Као што се зна, Србија је гарант Дејтонског споразума, а то подразумева и одговарајућу спремност и одговорност за опстанак Републике Српске у окви-

2) М. Степић, *Косово и Метохија – постмодерни геополитички експеримент*, Институт за политичке студије, Београд, 2012, стр. 7 и 65-70.

рима тог државно-политичког аранжмана. У свему томе није без значаја ни питање да ли је Србија свесна, а нарочито способна, да у таквим околностима на адекватан и нужан начин одговори тој својој међународној обавези. Конкретно, да ли обавеза гаранта Дејтонског споразума подразумева и одговарајуће делотворно ангажовање, укључујући и примену војне силе против оног који би насилно покушао да укине Републику Српску или да угрози њену територијалну целовитост. Наш одговор на то питање је потврдан, тј. Србија такву обавезу има и за њено испуњење треба на време припремити и увежбати одговарајућа системска решења.

УТИЦАЈ КИМ НА ГЕОСТРАТЕШКИ ПОЛОЖАЈ СРБИЈЕ

На геостратешки положај Србије Косово и Метохија утиче својим двема карактеристикама: (1) свеукупним ресурсима са којима располаже овај део Србије (2) значајем тога простора за друге битне стратегијске правце и просторе наше државе. У тексту који следи изложићемо неколико реченица о свакој од ове две карактеристике.

(1) Свеукупни ресурси КиМ. Ради се о простору од око 10800 квадратних километара. Рекло би се не велика површина и зато не велики одбрамбени ресурс. Но, то тако није ако се има у виду да је Србија релативно мала држава и да би јој губитак тих десетак хиљада километара значило редуковање њеног ионако малог простора. На том делу Србије, према проценама (јер нема прецизних података зато што су косметски Албанци опструирали званични попис становништва) живи око 1700000 становника. Питање је да ли је и то поуздан податак, јер је интензитет исељавања са КиМ задњих неколико година посебно висок. Али, по себи број становника на КиМ није од неког специфичног значаја за одбрану и безбедност Србије, ако имамо у виду чињеницу да је албанско становништво готово стопроцентно антисрпски настројено. Једини демографски ресурс који има позитиван утицај на геостратешки положај Србије је бројност становника српске националности који живи на КиМ. Та бројка се процењује на око 150000, а од тог броја се највише односи на становништво севера Косова и Метохије.

Што се тиче природних ресурса: руде угља и метала, воде и шуме итд. ту је сасвим друга прича. У том погледу КиМ спада у највредније делове Србије. На Косову и Метохији се налази један од највећих рудника олова и цинка у Европи, велики електро-енергетски капацитети, комбинат Трепча и други рударско-геолошки

и индустријски ресурси, који су или девастирани или недовољно стављени у функцију. Ту свакако треба навести и велики и веома вредан туристички комплекс Шаре који чека повољније време и могућност да исказаже своје вредности и ресурсе.

(2) Значај простора Косова и Метохије. Та карактеристика је много значајнија за геостратешки положај Србије од природних и развојних ресурса који су као што смо видели веома велики. Простор Косова и Метохије је од непроцењивог значаја за остале делове Србије са којима се Косово додирује или ка њима гравитира. Најпре ваља истаћи једну метафору коју је иначе веома уверљиво образложио др Миломир Степић, а то је да се КиМ може сматрати геостратешком тврђавом Балкана,³⁾ а тиме свакако и Србије. Ако би смо наставили тим метафоричким језиком, могли би смо рећи да је КиМ истовремено и "меки трбух" Балкана, а зна се да је Балкан "меки трбух" Европе. Војним запоседањем Косова и Метохије отварају се могућности за релативно једноставну контролу простора Рашке области, севера и северозапада Србије, долине Ибра и Поморавља на северу, те јужне Србије, односно јужноморавске стратешке проходнице.

Простор КиМ је за стратешку стабилност наше државе огroman.⁴⁾ Он повећава иначе малу стратешку дубину државног простора Србије на њеном јужном стратегијском правцу и то за читавих 100 км. Без тог дела наше државе најужи део државног простора Србије на јужноморавском стратешком коридору своди се на свега око 100 км, што је знатно испод захвата операцијске зоне једног мањег корпуса копнене војске. Овој неповољној чињеници ваља додати и нову још неповољнију, а то је да је тај простор (Медвеђа, Бујановац, Прешево) насељен већинским албанским становништвом које одавно изражава изразито негативан однос према држави Србији, иако у њој ужива сва права и привилегије које уживају друге националне заједнице Србије. Ту свакако треба узети у обзир и вишегодишњи притисак који на разне начине врши албанска национална мањина на ове делове наше територије ради убрзане албанизације југа Србије и чвршћег демографског увезивања са простором Косова и Метохије. О томе сведочи и отворено писмо које је група од 60 интелектуалаца и јавних личности упутила највишим руководством наше државе.⁵⁾ Ради се о фиктивном

3) Детаљно видети код М. Степић, *Косово и Метохија – постмодерни геополитички експеримент*, Институт за политичке студије, Београд, 2012, стр. 25-65.

4) Детаљније Р. Радиновић: „Геостратешки положај Србије и опстанак Републике Српске“, *Политика националне безбедности*, Институт за политичке студије, Београд, 1/2017.

5) Видети текст писма са именима и титулама потписника датог у недељнику *Печат*, бр. 491, 13. 10. 2017, на стр. 68-69.

пријављивању припадника албанске народности како би се број Албанаца у бирачким списковима повећао, о убрзаном и неконтролисаном куповању српских кућа, имања и пословних простора, о безобзирном мењају назива улица, тргова и јавних установа, како би се у овом делу Србије затрло свако српско присуство. Тај процес расрбљивања овог дела Србије је толико поодмакао да тај део Албанци називају “Источно Косово”. Тиме Албанци и са Космета и са југа Србије јасно изражавају своје сепаратистичке и антидржавне намере.

Не мањи утицај на стратешки положај наше земље од наведених вредности Косова и Метохије има и морални значај овога дела наше државе. Космет је у истинском смислу историјско средиште српске државе. Он је дакле државно и духовно, дакле цивилизацијско и идентитетско средиште Србије. На завету којег су дали косовски јунаци пред битку 1389. год. Израсла је снажна митска свест нашег народа без чега се не може разумети ни наша прошлост ни наша садашњост, а без тога се не може замислити ни наша будућност. Космет је родно место буквално сваког Србина и нема те силе која ту светињу може избацити или избрисати из наше духовности и идентитета нашег народа. Макар оно било и окупирано као што је то данас, као што је то било и вековима под Турцима, Косово не престаје да надахњује наш народ у борби за слободу и то ону “златну” слободу какву су је за вечност означили косовски заветници. Са Косовом, без обзира ко њиме тренутно влада, смо много јачи него без њега, у никад неугаслој нади да ћемо се њему и оно нама једног дана вратити. Није онда ништа чудно ни необично што нам европски и атлантистички апаратчици топло препоручују да се манемо култова и митова и окренемо будућности. Они знају да ћемо без Косова остати и без душе и без срца, а онда смо сведени на пуку јединку – индивидуу без идентитета. То је сан оних који намеравају да са нама вечно владају али и замка за коју треба да се ухвате наши еврофанатични скоројевићи односно псеудоелите које зарад чланства у ЕУ треба или намеравају да уступе најмаркантнију црту нашег свеукупног идентитета.

КИМ И РС КАО БЕЗБЕДНОСНИ ИЗАЗОВИ СРБИЈЕ

Самом чињеницом да нам је КиМ отето уз помоћ западних НАТО сила у једном агресивном, неправедном и од Савета безбедности неодобреном рату, по себи је негативна чињеница безбедности наше државе. На простору КиМ, које је још увек формално и фактички део територије Србије, налазе се два маркантна знака страног, могло би се рећи, непријатељског присуства. Први

је КФОР – тзв. међународне војне снаге које су одлуком Савета безбедности распоређене на КиМ да чувају мир. А оне су, у ствари, снаге НАТО или снаге окупатора и окупације, које се свим силама труде да на КиМ буде што мање Србије, а што више Албанаца и албанског фактора, било у виду локалног живља, било глобалног смисла тј. сваковрсне подршке велико албанској идеји. Такав међународни војни фактор не може Србији донети мир већ само неспокој, који је опомиње на то да она више није властна да управља својом територијом и што пре то буде признала и прихватила биће ближа и “милија” својим окупаторима.

Други маркантни знак страног војног присуства на нашој територији је америчка војна база Бонстил. Кажу да је то највећа страна војна база у Европи. Овај аутор није био тамо и то не зна из прве руке, али нема разлога да у то не поверује. Бонстил је и одговор на питање што је Америци требало да путем оружане агресије “спашава” Шиптаре од велико српске доминације. Не само да су нам окупирали КиМ и на нашој територији изградили своју војну базу, већ су нам додатно узурпирали и нове квадратне километре тако што су на административној граници Косова и остатка Србије инсталирали тзв. “копнену зону безбедности” и то на делу територије централне Србије. Тако да Србија фактички не контролише самостално и суверено и тај део своје територије. Куд може бити веће претње националној безбедности од ове: страна сила загосподарила нашим историјским средиштем које нам вековима даје идентитет и по чему смо народ такав какав јесмо и питање је када ће доћи време да одатле оде. Страна војна база на нашој постојбини пуна војске наоружане до зуба, у сталној претњи, коме другом него нама, да не смео крочити на тај део наше државе јер ће следити казна. Зар то није довољно знаковито да нам нема мира ни спокоја све дотле док нас преко нишана посматрају и не дозвољавају нам да као сав остали нормалан свет располажемо својом дедовином.

Уз све што је речено треба додати и јавно изречену претњу да ће косметским Шиптарима и њиховој злочиначкој квази држави пружити помоћ да формира своју војску. На тај начин би се легитимисала и легализовала “ОВК” која је на злочину стасала и ради злочина настала. Ако до тога дође, а нема разлога да се од тога не плашимо и дубоко забринемо, то би била најнепријатељскија војска која је икада настала било где у свету, јер би она била једино нациљана и усмерена против Србије и њене безбедности и територијалне целовитости. Вероватно Србија не би имала ни снаге ни моћи да спречи формирање те војске, јер та насилно наметнута квази држава има пуну помоћ и подршку атлантских сила које су Србију нападе 1999. год., и оних које ми данас сматрамо прија-

тељима и од њих тражимо подршку за наш безалтернативни европски пут, а ми би смо рекли беспуће. Јадног ли пријатељства, али и наше наивности. Они хоће послушнике и слуге, а ми се за сламку хватамо и самообмањујемо тако што своје окупаторе и непријатеље промовишемо у пријатеље и стратешке партнере.

Страно војно присуство на КиМ и намеру да самопроглашена квази држава Косово формира своју војску ваља сагледати и у контексту подмуклих планова за стварање “велике Албаније”, која готово да се оцртава на тлу Балкана, почев од државе Албаније, преко квази државе Косово, до посрнуле и подељене Македоније у којој Албанци све више постају преовлађујући политички фактор. У том погледу претња југу Србије у лику тзв. источног Косова (простор општине Медвеђа, Прешево и Бујановац), како тај део јужне Србије све чешће и све безобзирније називају Албанци је нови облик безбедносне претње нашој земљи. Није искључено да се на том делу југа Србије понови оружана побуна са почетка 2000-тих с тим што би она сада била са далеко озбиљнијим ангажовањем свеалбанског фактора. Готово је известно да би амерички комшилуку звани Бонстил прискочио у помоћ “угроженим Албанцима источног Косова” и додатно припомогао нарушавању нашег територијалног интегритета и то на најосетљивијем месту нашег државног простора.

Најозбиљнији и у исто време и најтежи облик угрожавања безбедности Србије био би онај када би специјалне снаге “РОСУ” или било који други облик војног или полицијског организовања самопроглашене државе Косово предузео оружану интервенцију на северу КиМ ради његове политичке интеграције у остатак те непризнате државе. При томе ваља имати у виду чињеницу да тај део КиМ није под контролом тзв. привремених институција Приштине, без обзира што су Бриселским споразумом и каснијим поступцима имплементације тог споразума многе ингеренције које су биле у рукама локалних српских власти тог дела покрајине отете и већ интегрисане у тзв. косовски поредак. Тај преостали део власти које не контролишу привремене институције Приштине је кост у грлу како Албанцима на КиМ, тако ништа мање тзв. међународној заједници (оној атлантистичкој) која фактички влада нашом покрајином и то преко тих привремених институција. Потпуно смо уверени да представници те тзв. међународне заједнице (читај запада на челу са САД) не би имали ништа против једне акције по моделу блиц-крига којом би за кратко време и изненадно све ставили под јединствену власт привремених институција. Од тог момената не би имало више никакве потребе да се о било чему преговара,

а и Заједница српских општина која је “црвена марама” косовским властима, постала би потпуно безначајна и ствар прошлости. Једна таква оружана интервенција била би противна резолуцији 1244 која је још увек правно обавезујући документ СБ УН и вероватно би резултирала бројним жртвама на страни косметских Срба. Таква врста оружане интервенције косметских привремених институција не би била покренута без претходне изричите Или прећутне сагласности КФОР-а и УНМИК-а, што значи да је они не би спречили, иако им је то у мандату којег су добили од УН. Такође, то значи да то не би смело проћи без одговарајуће реакције Србије, а та реакција би неизоставно подразумевала употребу оружане силе и то оне и онакве која би била у стању да општу ситуацију врати на оно стање које је владало пре албанске интервенције. Како би у том случају реаговале снаге КФОР-а и НАТО тешко је проценити, али би то могло додатно искомпликовати стање безбедности наше државе, уз претњу и опасност да дође до нове интервенције НАТО против наше земље сличне оној из 1999. год. Вероватно не онаквог обима и интензитета, али свакако довољно да поново угрози наш опстанак.

Да ли је Србија одлучна да то и уради, у то нисмо сигурни, али смо сигурни да би она то морала да уради. У противном, њена спољна политика би изгубила сваки кредибилитет и она гарнитура власти за време чије владавине би се то десило могла би мирно да заувек напусти сваку наду да у будућности предводи државу. То би био акт велеиздаје и не би могао бити оправдан никаквим обзирима нити аргументима евентуалног очувања Србије од нових аката насиља западне војне алијансе и њених сила предводница. Да би Србија могла да изведе такву војну интервенцију за одбрану свог нападнутог народа на КиМ она би морала имати одговарајућу подршку великих сила, пре свих Русије и Кине. Да би се таква подршка могла очекивати, о томе треба благовремено постићи одговарајуће војно-политичке аранжмане. Нисмо сигурни да је то учињено, а без тога би се Србија могла наћи пред нерешивим безбедносним проблемима, или би се покајнички и издајнички покрила ушима и мољакала за политичку интервенцију СБ и ЕУ, од чега не би било никакве вајде. Све одлуке би биле блокиране од стране оних западних сила које су имали и које и даље имају пресудну улогу у отимању наше јужне покрајине.

Као што смо то већ рекли, Србија је једна од гаранта Дејтонског мировног аранжмана, а у том контексту и гарант опстанка Републике Српске у оквиру тог аранжмана. Република Српска се налази пред великим притисцима да пристане на неке ус-

тупке који воде у даљњу деструкцију њене аутономије и у даљње редуковање њених ентитетских права и овлашћења. Унитаризација БиХ је крајњи циљ оних који су овлаштени да кроје државно-политичко уређење те државе, и то све под изговором изградње функционалне БиХ без чега нема њеног чланства у ЕУ. У ту игру спољног фактора укључене су и унутрашње деструктивне снаге у Републици Српској. и до сада је било неколико покушаја извођења тзв. “обојене револуције”, наводно ради свргавања Додика и његове власти, али се ту у ствари ради о укидању и обесправљивању Републике Српске као државно-политичког ентитета. Тим путем ће се и убудуће наставити али са још више жестине и лукавства. На то треба бити спреман, а на то упозоравају и аналитичари који се овом материјом баве већ дуже време као и уважени европски и светски експерти..⁶⁾

Да је нестанак РС давна жеља муслиманског дела БиХ и да ће то остати и убудуће, у то никога не треба посебно уверавати. То ће и убудуће бити константа у деловању против РС на широком унутарбосанском плану. Стога са тим делом БиХ као о активном противнику опстанка РС треба рачунати стално, а посебно у околностима у којима би дошло до озбиљнијег спољног или унутрашњег угрожавања даљњег опстанка тог српског ентитета. Србија би, по функцији гаранта Дејтонског уговора, била у обавези да предузме све активности и мере које налаже стање и општи контекст кризе и то тако да се безусловно обезбеди опстанак РС. То се напросто подразумева. Но, да ли се подразумева и радикална мера, ако би дошло до радикалне претње односно до насилног угрожавања Републике Српске, у то нисмо уверени. Заправо, пре нисмо него што јесмо, ако имамо у виду опште стање одбрамбене моћи Србије на данашњи дан. А оружаном угрожавању Републике Српске није без икаквих изгледа. Сетимо се само оних чувених изјава Стјепена Месића, у којима је он и као председник Хрватске, али и као грађанин, говорио да би, за случај да РС организује референдум за изјашњавање о будућем државно-правном статусу тог ентитета, војно напао и пресекао је на правцу Брчко-Модрича и тако са њом дефинитивно и за сва времена раскрстио и послао је у историју. Ни други политички актери хрватско-муслиманског корпуса нису били имуни на сличне изјаве. То су изјављивали и неки војни функционери Хрватске али и неки бивши ратници БиХ. Стога евентуалну оружану претњу Републици Српској, било од стране Хрватске, било од неке ад хок коалиције спољних и унутрашњих снага, треба веома озбиљно узети у разматрање. Србије мора бити

6) Видети С. Иконић, С. Каргановић, „Западни удар на западну српску државу“, *Печат*, бр. 488, 2017, стр. 24-28.

спремна и на такву акцију. Но, то би била далеко захтевнија војна акција од оне о којој смо говорили везано за север Косова и Метохије. Та акција би носила ризик новог ратног сукоба са несагледивим последицама и у њу Србија не би смела улазити без подршке моћних савезника. Ту подршку, разуме се, треба благовремено договорити.

БЕЗБЕДНОСТ СРБА НА КИМ И ОПСТАНАК РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ – ФАКТОРИ ИЗБОРА И ОПЕРАЦИОНАЛИЗАЦИЈЕ СТРАТЕШКЕ КОНЦЕПЦИЈЕ ОДБРАНЕ СРБИЈЕ

Искуства из избора и основног карактера стратешке концепције одбране СФРЈ и Републике Српске у време њеног настајања и готово четворогодишње одбране, веома су негативна. То је произашло из дефанзивности као суштинске карактеристике обеју ових концепција. Њихова дефанзивност је произвела дефанзивну војну и политичку свест, што је неповољно утицало и на укупну борбену ефикасност оружаних снага обеју држава (ентитета). Уместо да стратегијску одбрану државе воде на једино прихватљив начин, а то је путем офанзивног метода употребе снага, оне су се препустиле вођењу тзв. класичне линијске одбране, без одговарајуће стратешке дубине, без офанзивних дејстава и примене дубоких маневара крупних војних снага. Једино је на тај начин било могуће поразити пубуњеничке и сепаратистичке паравојне формације бивших република СФРЈ које су се определиле за сецесију, као и војну коалицију муслимана и Хрвата у БиХ. Дефанзивна стратешка концепција је ЈНА у Словенији и Хрватској довела до сталног узмицања, све до њиховог повлачења из ових република, а ове републике до самосталних држава насталих путем оружане побуне и сецесије. У Републици Српској је државно и политичко руководство унапред одлучило да не тежи војном поразу муслиманско-хрватске коалиције, већ само одбрану РС. Рат се тако не може добити. Он се добија углавном преко војног пораза противника. Чекајући да се рат прекине по себи или под међународним притиском, довео је готово до сопственог војног пораза. Сетимо се само чињенице да су војне снаге непријатељске коалиције стигле на 20-так километара од Бања Луке, а да је војска РС била у тоталној дефанзиви и пред коначним војним поразом.

С обзиром на раније наведене безбедносне претње према РС и КиМ, те према југу Србије, а и на могућност потпаљивања кризних жаришта на неким другим деловима наше државне територије,

као и на могућност нових облика угрожавања безбедности наше државе из непосредног суседства што би изазвале стране силе, приоритетни стратешки циљеви које треба остварити су: стратегијско одвраћање; предупредјевање евентуалних оружаних побуна и унутрашњих криза; спречавање стратегијског изненађења у евентуалном сукобу са неким од суседа и постизање брзе победе у таквом сукобу и стварање повољних стратегијских услова за вођење рата против коалиционих снага. У овом случају циљ је пружити могућност савезницима да својим ангажманом и претњом глобалним сукобом директно или индиректно утичу на прекид ратних непријатељстава. Сваки од наведених стратегијских циљева се најефикасније остварује веродостојном војном моћи и спремношћу и одлучношћу државе да у наведеним случајевима безбедносних претњи употреби оружану силу и да у том смислу унапред пружи нека видна и лако разумљива упозорења и сигнале.

Један од битних елемената операционализације стратешке концепције одбране и демонстрирања њеног карактера је избор облика рата. Најпре треба истаћи да се Србија не би требало опредељивати за унапред изгубљени рат, а то би био ван сваке сумње рат против НАТО. Друге евентуалне војне коалиције или велике силе не спомињемо. Такви ратови данас и у догледној будућности су искључени. Нити има таквих коалиција, нити нека друга велика сила изван НАТО пакта нам прети нашој безбедности. То не значи да би смо требали дићи руке од одбране у рату који би изазвала нека суседна земља која је чланица НАТО и која би, сходно њеним претензијама, у првом реду према Косову, југу Србије и према Републици Српској угрозила нашу безбедност. Напротив, такав рат морали би смо прихватити, али уз опредељење да се он што пре заврши, да се води на територији оне ратујуће стране која је тај рат изазвала, и да се води уз крајње офанзиван метод употребе војних снага.⁷⁾

На основу реченог следи да би трајно опредељење наше стратегије било вођење одбрамбеног рата. Он би био одбрамбени према његовој политичкој суштини, јер би се водио за одбрану РС, КиМ, југа Србије, као и било којег другог дела Србије. Но, у војно-технолошком и доктринарном смислу, та у основи стратегијска дефанзива изводила би се по начелима офанзивних војних дејстава. Суштина те стратешке концепције састојала би се у следећем: 1. Максимална заштита снага на линији судара, односно на граничном фронту и у стратегијској дубини; 2. Прихватање уз што мање губитака и разарања и амортизовања тзв. првог страте-

7) Радиновић-Чупић, *Политичке, стратегијске и економске основе нове војне доктрине СР Југославије*, Економски институт, Београд, 1996, стр. 72-86.

гијског удара агресора и очување способности узвратног удара; 3. У најкраћем року извршење узвратног стратегијског удара, како по снагама које су носилац тог првог удара, тако и по снагама агресора у његовој целој стратегијској дубини. Тиме се зауставља напад непријатељских снага и присиљава на повлачење или прекид ратних дејстава. При томе тежиште мора бити да се ратна дејства што пре пренесу на територију оне стране која је рат почела. То значи да се морамо једном за свагда лишити опредељења да водимо рат на својој територији.

Избор облика војне организације је један од индикатора операционализације стратешке концепције одбране. Ту су на располагању неколико облика: професионална војска, мешовита (професионално-кадровска) војска и комбинована двокомпонентна војна организација састављена од оперативног дела и милицијских снага. Није тешко одговорити на питање који од наведених облика војне организације највише одговара Србији ако се жели успоставити склад војне организације, облика и величине ратишта и демографских потенцијала земље, њене материјално-техничке и финансијске снаге и наведених и анализираних безбедносних ризика и претњи. Идући методом елиминације, може се рећи да комбиновани двокомпонентни систем војне организације Србији не одговара из више разлога, а посебно што се из искуства бивше Југославије њихова територијална односно милицијска компонента у мешовитим етничким срединама брзо поларизовала и прикључила побуњеничким снагама које су извршиле оружану сецесију од СФРЈ. Таква искуства нам се не смеју поновити. Што се тиче професионалне војске, ни она не може бити оптимални модел организације Србије и то превасходно из материјално-финансијских, али и из морално-традиционалних разлога. Ако се пође од претпоставке да би нашем ратишту (облик, ширина, дубина, стратегијски, оперативни и тактички правци, оперативне просторије и др.) оптимално одговарала бројка од око 70000 припадника мирнодопских снага. Од тога $\frac{1}{4}$ би се односила на старешине и запослене цивиле, а $\frac{3}{4}$ био би борачки састав, те ако се узме најнижи податак о издвајању за професионалног војника који износи око 14000 долара (Румунија⁸⁾), испада да би смо годишње морали издвајати за војску око 1 милијарде долара. То Србија за дуго неће бити у стању. На жалост Србија се јесте определила за професионалну војску, али тако сиромашну и толико бројну да би она тешко могла да одговори безбедносним изазовима која смо претходно разматрали. Нарочито на изазове за одбрану Републике

8) М. Лазањски, *Политика* од 8. 10. 2017, стр. 12.

Српске. За тај изазов је неопходна војска која је у стању да у веома кратком року пројектује своје снаге одговарајућег квалитета, састава и обима које би биле у стању да брзо порази војне снаге сваке стране која би покушала да угрози опстанак Републике Српске, али да истовремено буде у стању да брани целу територију Републике Србије. Постојећи модел, односно облик војне организације, а то су јединице и састави од око десетак хиљада (ту нису урачунати старешини и запослени цивили) слабо плаћених професионалних војника не би била у стању да ефикасно одговори безбедностним претњама Републици Српској и Србима на северу Косова. Такође модел стратегијског груписања и оперативног развоја без зона одговорности и стратегијских и оперативних праваца које те зоне одговорности захватају више је налик војсци која је намењена за војне интервенције ван земље него што би одговарао потребама одсудне одбране сопствене територије. Вероватно су “реформатори” наше војске од 2000. год. па на овамо пре имали у виду потребе НАТО пакта за војне интервенције под изговором хуманитарних мисија и мировних операција, него непосредне безбедносне изазове пред које се наша земља може наћи у блиској будућности.

Из наведеног следи закључак да безбедносни изазови Србије налажу избор комбинованог модела војне организације који би се састојао из мирнодопског контингента који би био довољан за брзо реаговање и војну победу евентуалних интервентних снага нелегалне државе Косово у њиховој намери да насилно покоре север наше покрајине, као и за заустављање инвазије на Републику Српску, те да омогући ангажовање главних снага војске Србије у том типу локалног рата. Поред мирнодопског контингента, војска Србије треба да има ратни контингент који би се успостављао мобилизацијом из ратне резерве. За то би требало имати разрађен и увежбан одговарајући мобилизацијски систем и масовну војну обуку становништва, како за војне мисије тако и за цивилну одбрану. Да ли такав модел војне организације подразумева враћање обавезног војног рока, то треба добро изанализирати. Такође треба изанализирати да ли се то може компензирати комбинацијом добровољног служења војног рока и повременим али честим позивањем војних обвезника на војну обуку и њихово укључивање у главне одбрамбене снаге и снаге ојачања или резерве, остаје да се види.⁹⁾

9) Исто.

ЗАКЉУЧАК

Претходна разматрања намећу неколико закључних ставова:

1. Косово и Метохија као историјско, културно и цивилизацијско средиште наше државе има у сваком смислу и погледу изузетан значај за геостратешки положај Србије. Својим местом у склопу балканског простора, те обликом и физичко-географским и другим карактеристикама, овај део наше државе називају тврђавом Балкана. Ако имамо у виду да је тај део Србије под окупацијом НАТО пакта, да је на њему нелегална самопроглашена друга албанска држава на Балкану, можемо рећи да је тиме наш државни простор сужен за око 100 км и то на најосетљивијем делу, а то је јужни део коридора 10. Тиме је радикално компромитована ефикасност наше евентуалне одбране на Балканском стратегијском правцу, односно на правцу Јадран-Црно море, или обрнуто. Овај недостатак је тим већи и неповољнији ако имамо у виду чињеницу да на додатних педесетак километара дубине тога правца живи већинско албанско становништво које континуирано испољава деструктивно понашање према држави Србији, стално изазива тензије и прети отцепљењем и припајањем самопроглашеној држави Косово. Тај део наше државне територије Албанци називају Источно Косово, чиме недвосмислено изражавају своје политичко опредељење и најављују даљња прекомпоновања нашег државног простора, што би додатно ослабило наш геостратешки положај на јужном фронту наше одбране.

2. Косово и Метохија, односно косметско питање, како смо га насловили у овом раду, својим актуелним политичким и геополитичким статусом представља безбедносни изазов првог реда и то како за нашу земљу, тако и за регион у целини. Ово из више разлога. На КиМ су стациониране војне снаге НАТО пакта под плаштом снага Уједињених нација (КФОР), али нема сумње да би се оне пре ангажовале у подршци независности те албанске квази државе, него што би штитили мир на том делу Балкана. Надаље, на КиМ САД су формирале своју војну базу, која је све само није пријатељ или фактор наше независности. Север КиМ је још увек фактички ван контроле привремених институција Приштине и под сталном претњом насилне реинтеграције у остатак КиМ над којим привремене институције, из подршку запада имају пуну контролу. Србија ни по коју цену не сме дозволити реализацију таквог једног сценарија, па то може бити узрок нових оружаних сукобљавања, уз врло извесно понашање КФОР-а и НАТО пакта, како његовог дела који се налази на КиМ, тако и алијансе уопште.

3. Република Српска се налази под сталним притиском да се одрекне својих ентитеских овлашћења, да би се, тобоже, успоставила функционална држава БиХ, без чега она не може приступити процесима тзв. евроинтеграција. Насупрот томе, актуелне власти Републике Српске сматрају да је њена будућност не у БиХ, већ у саставу матичне државе, или у најмању руку да буде самостална и независна држава. Обе крајности (унитаризација БиХ, или осамостаљивање РС) у датим геополитичким околностима не би могле проћи без нових сукоба, укључујући и оружане. Како је Србија гарант Дејтонског споразума, а тиме и опстанка РС, Србија је у обавези да на сваки начин, па и оружаним путем, одбрани републику Српску од њеног насилног војног укидања, а то јесте озбиљан безбедносни изазов за нашу земљу.

4. Полазећи од наведена два безбедносна изазова, Србија се мора озбиљно припремити за успешан и ефикасан одговор на њих. То подразумева избор одговарајуће стратешке концепције одбране, избор одговарајућег облика, бројне величине, састава и оперативног распореда војне организације, како би била спремна да по принципу дејстава снага за брза реаговања и офанзивних војних операција, у најкраћем року заустави војну интервенцију на оба споменута српска ентитета и порази интервентне снаге. За те изазове треба дефинисати одговарајуће војне снаге, распоредити их у најповољнијим очекујућим рејонима и увежбати за све могуће и очекиване опције. Посебно је битно истаћи, обе наведене могуће мисије наше војске треба предвидети и унети у одговарајуће стратешке планове. Да се не би поновили масовни егзодуси и убијања нашег народа из деведесетих година двадесетог века и прве деценије двадесетпрвог века.

ЛИТЕРАТУРА

- Иконић С., Каргановић, С., „Западни удар на западну српску државу“, *Печат*, број 488, Београд, 2017.
- Крстић, Б., *Косово између историјског и етничког права*, Кућа Вид, Београд, 1994.
- Лазански, М., *Политика*, од 8. октобра 2017.
- Недељник *Печат*, број 491., Београд, 2017.
- Радиновић Р., „Геостратешки положај Србије и опстанак Републике Српске“, *Политика националне безбедности*, Институт за политичке студије, Београд, 2017.

Радиновић-Чупич *Политичке, стратегијске и економске основе нове војне доктрине СР Југославије*, Економски институт Београд, 1996.

Степић, М., *Косово и Метохија - постмодерни геополитички експеримент*, Институт за политичке студије, Београд, 2012.

Radovan Radinovic

KOSOVO QUESTION AND THE DEFENSE OF SERBIA

Resume

The paper discusses the impact of the Kosovo and Metohija issue on the geostrategic position of Serbia. This takes into account the fact that Kosovo and Metohija was temporarily occupied and that one of the largest US military bases in Europe was built on it. All of this is being examined in the context of possible further recombining of the Balkans, which could not have gone without new armed conflicts. The first-rate security challenge of Serbia that could lead to an armed conflict is possibly a violent merger of North Kosovo into the composition of the self-proclaimed state of Kosovo. This would undoubtedly cause Serbia's military response with incalculable consequences. The survival of the Republic of Srpska is also threatened, and under certain circumstances, this vulnerability could also take the form of an armed conflict. In the role of intervention forces that would have the intention to terminate the Republic of Srpska, the armed forces of Croatia or BiH, or their coalition, could be found, which should lead to military engagement of Serbia, in its role as guarantor of the Dayton Accord. For these security challenges, Serbia must also prepare itself in the form of concrete military actions and procedures.

Keywords: *Kosovo and Metohija, Republic of Srpska, geostrategic position, security challenge, strategic concept of defense, military organization, strategic planning*

* Овај рад је примљен 09. новембра 2017. године а прихваћен за штампу на састанку Редакције 15. новембра 2017. године.

Љубиша Деспотовић

Институт за политичке студије, Београд

ГЕОПОЛИТИЧКА СУДБИНА КОСОВА И МЕТОХИЈЕ - ИЗМЕЂУ ЕВРОАТЛАНТСКЕ ОКУПАЦИЈЕ И ПРОЈЕКТА ВЕЛИКЕ АЛБАНИЈЕ

Сажетак

У раду ћемо настојати да маркирамо неке аспекте меке моћи који су код домаће псеудо елите произвели политику незамерања према моћницима из Вашингтона и Брисела, а која је последичила окупацијом наше Јужне покрајине која у разним својим аспектима траје и данас. Такође настојаћемо да анализирамо и значајне геополитичке чиниоце који су довели до агресије на тадашњу СР Југославију и последице које је она произвела на међународни положај Републике Србије и нарочито КиМ-а. На крају рада ћемо анализирати пројекат стварања Велике Албаније и могуће правце развоја садашње ситуације као и политику коју би државни врх Србије требао да креира у наредном периоду а која би водила очувању државног јединства и територијалне целовитости Србије.

Кључне речи: *Косово и Метохија, Србија, НАТО пакт, Велика Албанија, геополитика, окупација*

"Нигде у Европи не постоји таква сегрегација као на Косову. Нигде не постоји толики број «етнички чистих» градова и села, као што је то случај у овој малој покрајини. А сасвим је могуће да нигде не постоји толики ризик од могућег етничког чишћења у блиској будућности или чак опасности од геноцида."

Клајв Болдвин

У аспекте меке моћи који често обухватају преко деведесет процената политике у мирнодопским условима неопходно је убројати и оне њене сегменте који се тичу *дефинисања јавног дискурса*, политичке и друштвене агенде, те тема и стандарда комуникација којима се посредују или маскирају интереси владајућих олигархија као доминантних политичких и економских елита. Назначени аспекти моћи најчешће одређују правила ко, колико и на који начин може да конотира смисао политичких и друштвених дешавања у једној политичкој заједници, како у њој тако и према спољашњем окружењу (када се најчешће дешава да локалне елите као вазална трансмисија примењују контролисане стандарде комуницирања у међународним односима моћи). У тако дефинисаном контексту *моћ* се често испољава кроз неколико битних функција: као *моћ деловања* (обухвата све видове активности у циљу промене фактичког стања или одржавања постојећих односа и очувања самог поретка), као *моћ одлучивања* у држави и бирања између постојећих опција или дефинисања нових циљева, *моћ мобилизовања* помоћи других субјеката (бирачи, тржиште и сл.), *моћ располагања* (коришћење ресурса и ствари у поседу), као и *моћ дефинисања* тематског односно владајућег општења, као стварна моћ вршења утицаја путем јавног дискурса који ствара *дискурзивне конструкте* у социјалној, политичкој, медијској и културној стварности, било да она већ постоји или је виртуелног карактера.¹⁾

Пример на коме се на јасан начин може илустровати моћ дефинисања јавног дискурса од стране власти, јесте отворена и вишеструка агресије²⁾ САД и НАТО пакта на нашу земљу, која је учињена без мандата Света безбедности УН,³⁾ и која је отпочела таласом злочиначког бомбардовања 24. марта 1999. године. Политичке власти у Србији већ годинама у назад систематски избегавају да ову силецијску агресију назову правим именом а поготово да конотирају њен малигни карактер, као и исход рата - *окупацију наше земље*. Нарочито избегавају да конотирају њене последице,⁴⁾

1) Видети: Р. Степанов, *Увод у политику и политички систем*, Филозофски факултет Нови Сад, Нови Сад, 2008, стр. 61.

2) Она је по Р. Радиновићу имала више различитих аспеката: «културно-историјских, цивилизацијских, економских, политичких и геополитичких, еколошких, војних и геостратешких итд.» Р. Радиновић, „Агресија на Југославију”, у зборнику *Агресија НАТО на Југославију, седам година после*, уредио С. Стојановић, Београдски форум за свет равноправних, Београд, 2006. стр. 57.

3) Том агресијом погажени су најважнији инструменти међународне безбедности. Повела УН члан 53, Финални акт из Хелсинкија, Бечка конвенција из 1980, па и сам конститутивни уговор којим је успостављен НАТО, као искључиво одбрамбени савез, и наравно многи други документи који регулишу систем међународне безбедности.

4) Видети: М. Марковић, «Смисао и последице агресије НАТО на Југославију», у зборнику *Агресија НАТО на Југославију, седам година после*, уредио С. Стојановић, Београд-

како са аспекта разарања привредне и саобраћајне инфраструктуре, злочина према цивилном становништву, војним губицима, еколошким загађењем, порастом здравствене патологије и др. Нарочито је трагично одбијање да се јасно оспори политичко-правни статуса Косова и Метохије који је настао нелегалним проглашењем независности фебруара месеца 2008 године, од стране терористичких структура Арбанаса⁵⁾ које су вољом Вашингтона и Брисела легализоване као њихово политичко вођство.⁶⁾

Вазалне власти у Србији све ово време одбијају да српској јавности саопште „истину” о Косову и Метохији. Одбијају да у јавном дискурсу употребљавају прецизну одредницу да је српска државна територија на КиМ-у *политички, економски и војно окупирана, привремено запоседнута*, те као таква, недоступна државним органима Републике Србије за спровођење њених закона као елементарног доказа суверености једне државе на својој државној територији. „Најтрагичнија последица оружане агресије Запада на нашу земљу је окупација. Агресија је трајала петнаестак година (различитим средствима, траје и данас) и имала је карактер сведимензионалне агресије: у привреди, политици, медијима, у светском јавном мњењу, у култури... Као круна свега, напokon је уследила оружана агресија. Исто онако како је агресија била сведимензионална, тако је окупација као њена последица сведимензионална.”⁷⁾

Уместо тог признања, наше државне власти и велики део политичких странака и њихових лидера у Србији већ годинама ко-

ски форум за свет равноправних, Београд, 2006, стр. 25. Такође и у зборнику радова *Агресија НАТО, узроци, карактер и последице кризе на Косову и Метохији*, Клуб генерала и адмирала Војске Србије, Београд, 2008.

- 5) Колега М. Степић с правом сугерише да би се у званичној комуникацији укључујући и ону научног карактера у употреби требало користити традиционалне и прецизније појмове за тзв. албанце или шиптаре, а то су Арбанаси или Арнаути. «Било би исправно и сврсиходно афирмисати термине «србијански Арбанаси», „грађани Србије арбанашког порекла”, „српски Арбанаси”, (аналогно називима које са посебном педантношћу форсирају западне земље - „босански срби”, „хрватски Срби»...). М. Степић, *Косово и Метохија постмодерни геополитички експеримент*, Институт за политичке студије, Београд, 2012, стр. 54. Слично становиште имао је и наш недавно преминули историчар Д. Батаковић, који каже: „Овде се користи термин етнички Албанци, како би се избегла употреба историјски прецизног, али у пракси слабо употребљаваног израза Арбанаси. Појам Арбанаси, користи се, углавном, када се пише о раздобљу пре стварања албанске државе 1912.” Д. Батаковић, *Косово и Метохија, историја и идеологија*, Чигоја штампа, Београд, 2007, стр. 203.
- 6) О томе експлицитно сведочи и Клајв Болдвин, извештач Међународне групе за права мањина УН, који у свом извештају пише следеће: «Током 1999 године Северноатлански савез (НАТО) ратовао је за права једне мањине Албанаца на Косову, на територији СР Југославије.» К. Болдвин «Права мањина на Косову под међународном управом», Софи Ричмонд, МРГ Интернационал, Лондон, 2006. стр. 7.
- 7) Р. Радиновић, стр. 61.

ристе несувисле и маскирајуће изразе о тзв. новој реалности на Косову, покушавајући тако да прикрију своју спремност за прихватање решења која су у интересу промотера косовске независности. Потенцирају удворичку политику и наводну потребу за вођењем политичког дијалога, проналаска „демократског” решења косовског проблема, говоре о подршци међународне заједнице, о српској спремности да користи само мирна и дипломатска средства, о незаменљивој улози Брисела и Вашингтона, говоре о институцијама Приштине, административној линији раздвајања и сл. Тако је креиран *јавни дискурс* зависне, вазалне и „политички коректне” политике српских власти. Настале последице таквог односа су стално државно узмицање са територије своје јужне покрајине, погоршање положаја српског и другог неарбанашког живља на КиМ-у, правно насиље, прогон и исељавање становништва, наставак праксе терористичких акција⁸⁾, економска девастација природних ресурса, отимање државне и приватне својине, бројни некажњени злочини према српским грађанима, застрашивање, девастација и покушаји преотимања националне и верске баштине Срба на КиМ-у и многа друга непочинства која се врше у присуству снага КФО-РА и ЕУЛЕКСА.⁹⁾

*Једина реалност заснована на валидним чињеницама је да је КиМ нелегално окупирана државна територија Србије и да то треба обзнанити јавним признањем пред сопственом и али међународном јавношћу. Косово и Метохија је дакле, војно, политички и економски окупирана државна територија и да српске државне власти ту окупацију сматрају нелегалном и привременом.*¹⁰⁾ Таквим ставом отклонила би се конфузија у постојећој државној политици а код грађана Србије пробудила свест о њеном значају и пот-

8) Видети: М. Мијалковски, П. Дамјанов, *Тероризам албанских екстремиста* НИЦ Војска, Београд, 2002, стр. 58.

9) „Све до сада, Органи привремене управе, Мисија Ун (УНМИК). НАТО снаге на Косову (КФОР) прогласили су себе управом изнад закона, укидајући чак и основне законе о људским правима, као што је закон који захтева да се притвор одређује само на бази судске одлуке. Права која постоје само на папиру су обесмишљена, и сваки крхки осећај безбедности припадника мањина константно се угрожава.» К. Болдвин «Права мањина на Косову под међународном управом», Софи Ричмонд, МРГ Интернационал, Лондон, 2006. стр. 4. «Пет година од завршетка агресије, Косово је у пламену: место у којем је немогућ живот за неалбанске заједнице, етничка дискриминација се наставља и преко 250.000 становника покрајине (пре свега Срби) не могу да се врате у своје куће без обзира на присуство НАТО и Уједињених нација, без обзира на обећања међународне заједнице. Преко 200 српских цркава су претворене у пепео пред очима међународних трупа КФОР-а.» Лина Века, *Затвор под отвореним небом*, Хришћанска мисао, Београд, 2009, стр. 110.

10) „Незаконита примена силе и насилно спровођење неуспелог државног пројекта косовског „Failed / State” остају у својој неминовној међусобној узрочности”. Б. Бојовић, *Косово и западни Балкан*, Медија центар Одбрана, Београд, 2014, стр. 7.

реби да се КиМ неизоставно брани свим легитимним средствима укључујући и употребу силе уколико то буде неопходно за заштиту наших државних и националних интереса. Таквим ставом званичних институција српске државе утврдила би се јасна политика према *актима агресије*, њеним последицама, и димензионирани укупни државни и друштвени капацитети за одбрану територије и наших грађана. На међународном плану водила би се ефикаснија политика изражена у захтеву да нелегална окупација престане, и да се даље мирно решавање статуса Косова и Метохије врати у Савет безбедности УН и под окриље институција међународног права и Резолуције 1244. одакле је уз срамну сагласност тадашњих српских власти пребачена на ниво тзв. Бриселског дијалога.¹¹⁾

„Српско опредељење о Косову и Метохији као интегралном делу Србије требало би да буде недвосмислено уставно-правно ре-афирмисано, експлицитно исказано и у свакој прилици понављано као легитимна српска колективна воља. Истовремено и снажна јавна промоција става да је простор Косова и Метохије интегрални и кључни део целине српских земаља не би се односила само на унутрашњи (унутар српски) план, већ би се оријентисала на велике силе, глобалне центре моћи и средиште њиховог одлучивања.”¹²⁾

КОСОВО И МЕТОХИЈА СТРАТЕШКО ГЕОПОЛИТИЧКО ЧВОРИШТЕ БАЛКАНА

Косовско-метохијска област, по М. Радовановићу, спада у део Јужне (Старе) Србије и то на њеном централнобалканском делу односно средишту.¹³⁾ По колеги Р. Гађинову „Стара Србија је област у коју спада Рашка област (Новопазарски санџак у турско доба), тј. земљиште од јужне босанске границе до Косовске Митровице. Косово поље, Приштина, Метохија са варошима Пећ, Ђаковица и Призрен, такође неке области јужно од Шар-планине до

11) „Уместо тога, наши властодршци су ставили судбину Косова и Метохије у руке Европске уније чија је огромна већина чланица (22 од укупно 27) одмах признала самозвану државу косметских Арбанаса.» Чавошки К. *Расрбљивање*, Орфеус, Нови Сад, 2011. стр. 99. „Питања државе, нације, идентитета, суверенитета, међународних односа, међународног права, демократије, интернационалног идентитета битно су трансформисана управо новим практично политичким одлукама ЕУ, тј. њених водећих држава чланица. То су одлуке да се иступи против међународног права.» Б. Кољевић, *Косово, Европа, демократија*, ИИЦ Нова српска политичка мисао, Београд, 2011. стр. 100.

12) М. Степић, стр. 121.

13) Видети у М. Радовановић, *Косово и Метохија*, Службени гласник, Београд, стр. 159.

Тетова и Велеса.”¹⁴⁾ А у наставку да су у распону од неколико векова (прецизније од 13. до 16. века) то биле „етнички најхомогеније области Српске државе. То значи да на Космету није било других народности сем Срба.”¹⁵⁾ Ове значајне географске и етничке чињенице, отклањају била какву сумњу у историјско и политичко право Срба да у географском смислу сакрализују овај простор и да га сматрају својом *ексклузивном националном и државном територијом*.¹⁶⁾ Наш најпознатији географ Јован Цвијић је истицао да „је сасвим природно што српски, кратовски, и други крајеви Косовског вилајета назвати после ослобођења Србије Старом Србијом. Појам стара Србија није дакле створен ради националистичких претензија, и јужне границе Старе Србије морају се проширити и преко Шар-планине, углавном на област данашњег косовског вилајета».”¹⁷⁾

Све накнадне историјске и политичке интерпретације које су долазиле са стране арбанашких псеудонаучних студија и њихових политичких савезника у послу отимања КиМ-а, не само да су груби *историјски фалсификати*, већ и насиље над елементарном логиком која има увид у националну и хришћанску баштину Срба на њему, која је једним својим значајним делом постала део светске културне баштине заштићена одлукама УНЕСКО-а. Наш историчар Д. Батаковић, јасно маркира чињеницу грубих историјских фалсификата који су са становишта арбанашких академских и политичких спонзора били инспирисани искључиво геополитичким разлозима. „Из кабинета немачких и аустријских научника, где су албанолошке студије имале јаку традицију, пуштена је у шири јавни оптицај, као веродостојно историјско тумачење, теорија о наводно илирском пореклу Албанаца. Вешто коришћена у пропаганди о Албанцима као најстаријој нацији у Европи, илирска теорија - само једна од многих о пореклу Албанаца, а притом једна од теже научно доказивих...”¹⁸⁾ Разлози оваквог поступања европских научника поготово германске провенијенције налазе се у чињеници геополитичке потребе за научним оправдањем њихових државних и изузетно амбициозних и агресивних планова за пенетрацију у

14) Р. Гафиновић, *Отимање Косова и Метохије*, НИЦ Војска, Београд, 2004, стр. 9.

15) Исто, стр. 8.

16) „Албанци нису имали снажне средњовековне традиције којима би историјски легитимизовале своје територијалне захтеве у епохи национализма.” Д. Батаковић, *Косово и Метохија, историја и идеологија*, Чигоја штампа, Београд, 2007. стр. 206.

17) Ј. Цвијић, *Основе за географију и геологију Македоније и Старе Србије*, Српска Краљевска Академија, књ. 1. Београд, 1911. стр. 44

18) Д. Батаковић, *Косово и Метохија, историја и идеологија*, Чигоја штампа, Београд, 2007, стр. 216.

простор Балкана све до Солуна, и то преко особито важне карике на том путу коју чини територија КиМ-а.¹⁹⁾

Простор Косова и Метохије, у геополитичком и стратешком смислу представља главно геополитичко чвориште Балкана и својеврсну *макروتврђаву*. Отуда је његов значај растао током историје, да би данас представљао један од најважнијих геостратешких центара због којег се сударају и ломе вектори различитих геополитичких интереса на Балкану. Ти интереси су комплексни, вишеструки и вишезначни. За САД као глобалног хегемона, значај ове територије огледа се у следећем:

- с обзиром на свој централни положај на Балкану, контролом ове територије САД и НАТО пакт потврђују актуелну доминацију и предност стечену још деведесетих година постепеном геополитичком регресијом Руске Федерација са овог простора и дефинитивним повлачењем њихових миротвораца са Балкана.²⁰⁾

- контрола свих значајних геостратешких²¹⁾, геоекономских, геоенергетских и саобраћајних коридора, као и путева шверца наркотица. И заиста на КиМ-у се укрштају веома значајни интернационални саобраћајни коридори (IV, VIII и X) као и потенцијални енергетски коридори који би пратили већ успостављену инфраструктуру саобраћајних (у плану су били на пример гасоводи „Набуко” и „Јужни ток”) али су због одређених геополитичких спорења или проблема привремено или трајно заустављени. „Мадлен Олбрајт није скривала намару Сједињених Држава да се и даље уплићу у унутрашње ствари Србије, изјављујући 1. фебруара 1999: НАТО ће управљати стварима на Косову управо онако како то чини у Босни. Истог дана, бивши парламентарцац Ли Хамилтон, изјавио је; „Потпуно ће мо контролисати Балкан.” Дакле, за америчку власт бомбардовање је било само једна етапа - план 10601 Атланског пакта постојао је од маја 1998 - и остварена је у оквиру те - *New*

19) „За дипломатију Двојне монархије у Бечу, требало је да Албанци послуже као мост преко којег ће се насупрот тежњама двеју српских држава да се уједине, не само трајно раздвоји Србија и Црна Гора него ће се, у повољном тренутку, и то са мандатом Европе, слично као у Босни и Херцеговини, умарширати с великим бројем војних снага и преко Космета продreti у дубину Македоније.” исто, стр. 214.

20) види: приредила Ј. Ј. Гускова, *Руски миротворци на Балкану*, Графомаркетинг, Нови Сад, 2007.

21) „Балкански стратегијски правац спаја црноморски басен са Моравско-вардарском долином, а одатле са Косовом и Метохијом. На свом крајњем делу и тај се стратегијски правац стапа са простором Рашке области у ширем подручју Новог Пазара, излазећи на Пештерску висораван. Он би могао бити својеврсна спојница и за војна дејства према Косову и Метохији и Западној Морави ...” С. Шушић, *Геополитички кошмар Балкана*, ВИЗ, Београд, 2004, стр. 294.

Grang Strategy.²²⁾ О томе кристално јасно сведочи и Ана Игорвна Филимонова, „Албанизација Балкана ће омогућити НАТО-у да без препрека и даље појачава своје војно присуство (да размешта војне базе и све врсте наоружања), да контролише транзит енергената и да даље дробни словенски простор на Балкану.”²³⁾

- активно спречавање, ометање и успоравање евентуалних покушаја повратка Русије на Балкан и Медитеран, како копненим тако и морским путем. „У шематизованом фокусирању Запада могућа је само ако се просторно редукују „балкански Руси (Срби), тј. ако се Косово и Метохија као потенцијална балканска трансмисија ампутира од Србије и као „награда за лојалност” уступи одабраном савезнику - Арбанасима.”²⁴⁾

- коришћење већ запоседнуте територије као одскочне даске, за дубљу територијалну трансгресију ка регионима Кавказа, Блиског Истока, Црноморског басена и сл. Такво агресивно, брутално и цинично геополитичко понашање у савременим међународним односима Е. Влајки је сликовито назвао *амерички цихад*, тврдећи притом да је управо САД била прва земља која је пре исламског цихада отпочела ову врсту верско-цивилизацијског рата.” Говорити о америчком цихаду значи говорити о макијавелизму, ароганцији, бахатости и насилништву ове велике земље која себи умишља да има месијанску, просветитељску улогу, док је, уствари, „светски жандар”, „планетарни каубој” који прво пуца па онда разговара и који нема милости ни емпатије ни према коме, ако то није у њеном интересу.”²⁵⁾

- подршка даљим територијалним аспирацијама Арбанаса, који се користе као корисно средство за остварење атланских интереса у региону, преко којих се врши дестабилизација политичких прилика, кажњавају локалне политичке елите за евентуални непослух (недавни пример, Н. Груевког и Македоније), и прети даљој територијалној фрагментацији у корист великоалбанских претензија. „Својство балканске централне територије Косово и Метохију чини изузетно значајним за САД и НАТО у њиховој намери да читав Балкан укључе у сферу своје неприкосновене контроле. *De facto* највећа (једина) светска сила запосела је косовско-метохијско „поље”, планетарне „шаховске табле”, реактивирајући тако

22) А. Труд, *Геополитика Србије*, Службени гласник, Београд, 2007, стр. 145.

23) А. И. Филимонова, „Албанизација Балкана“, у *Геополитка постмодерног света*, Геополитика, Београд, 2011, стр. 39.

24) М. Степић, стр. 133.

25) Е. Влајки, *Америчко-исламски антисрпски цихад*, Филип Вишњић, Београд, 2016, стр. 28.

њену средњевековну улогу, статус и положај „макро-тврђаве” на Балкану.”²⁶⁾

- за Турску као значајна карика у „балканском сектору ланца тзв. Зелене трансверзале”, али и као простор обнове регионалних аспирација, по сопственој перцепцији као европски део турског идентитета (тзв. османски Балкан) и покушаја повратка на шири простор Балкана, Средњег Истока и Кавказа као дела укупних стратешких продора у дубину некадашње османске империје. „Панисламске и пантурске амбиције су у демографски експлозивним и просторно експанзивним енклавама раније исламизираног становништва пронашле балканске тачке ослонаца за своје европске продоре и глобалне геополитичке амбиције.”²⁷⁾

- за Ватикан и Италију, као историјски фундиран простор римокатоличког мисионарења, дубљу пенетрацију у Јадранско копнено залеђе, и сигурна политика контролисања и одстрањивања Срба из маритимних простора приобаља.²⁸⁾ Нарочито је ту занимљива у историјском смислу била позиција Италије која је у више наврата манипулисала арбанашким питањем желећи да инсталира своје интересе који су се у највећем делу сукобљавали са Аустроугарским.²⁹⁾ Индикативно је понашање представника Римокатоличке цркве и данас, иако Ватикан формално није признао самопроглашену независност КиМ, он не престаје да „мисионари” тако што политиком *религијског интервенционизма*, коју вековима примењује према Србима и сада покушава да тај простор национално декодира као да није био српски. „Морбидно звучи став призренског бискупа Римокатоличке цркве Марка Сопија у књизи Етнички ратови, фаталност, Један пример - Косово, коју је 2001 објавио Каритас из Вићенце, где каже да су средњевековне „цркве које видимо на картама Косова постојале и пре доласка Срба”, а „православне цркве које су скорије грађене уништене су јер су представљале политичку моћ Срба.”³⁰⁾

26) М. Степић, стр. 68.

27) Исто, стр. 130.

28) "Осим подршке експанзионистичком наступу према суседима, коју је Албанија добијала од утицајних светских сила, не мање значајно је и ангажовање Ватикана у овоземаљским световним политичким пословима на штету "шизматичке (православне) Србије. У прилог томе говорила је и посета папе Јована Павла Другог Албанији, 25. априла 1993. године(..) Наиме, прави политички смисао папиног "пастирског похода", откривен је када су косметски шиптарски лидери његову посету поздравили као важан догађај у "интернационализацији шиптарског питања на простору некадашње Југославије." Шушић С. *Геополитички кошмар Балкана*, ВИЗ, Београд, 2004, стр. 282.

29) Видети: М. Бојић, *Арбанашка лига*, Хришћанска мисао, Београд, 2010, стр. 86.

30) А. Раковић, „Улога религијског интервенционизма у распаду СФР Југославије“, у зборнику *Срби и пропаст Југославије*, Службени гласник, Београд, 2017, стр. 105.

- за Немачку, то је стратешки коридор њене сталне геополитичке амбиције и аспирације продора на Југоисток, багдадска екстензија и блискоисточни сан. „Реинкарнацију су доживеле само привремено архивирани германске „идеје дијагонале”, *mitteleurop*-ска носталгија постаје све реалнија опција, а „завеса” немачке интерне сфере муњевито се спустила меридијанским правцем од Балтика до Јадрана.”³¹⁾ «Дакле може се рећи да Немачка следи традиционалну политику ширења ка југоистоку, али другачијим средствима: економским оружјем и динамичном културном акцијом. Србија је капиталан елемент ове немачке експанзије; она је постала пион у великој европској стратегијској игри.»³²⁾ Уосталом како је то једнако пре једног века настојала да учини и Аустроугарска вођена својим геополитичким интересима.³³⁾

- а за „Србију Косово и Метохија су задржали, квалитет геополитичке „макро-тврђаве” која брани национални и државни опстанак. Ту се зауставља ефекат „парања цемпера” - сукцесивног губитка српских територија, суверенитета и националног идентитета.”³⁴⁾

Дакле, по колеги Миломиру Степићу, неупитна је централност КиМ-а нарочито као значајног геополитичког простора на Балкану. Он сматра да је сама балканска историја Косову и Метохији оставила у наслеђе вредан географски предиспониран централни геополитички положај. Сва кретања током дуге историје Балкана, како цивилизацијска, верска, популациона и др. „осциловала су око косовско-метохијског простора”, дуж оса северозапад-југоисток, (и обрнуто) те, североисток-југозапад и вице верза. Она је важна као спона која додирује и повезује по З. Бжежинском два од три кључна „простора” (Западном и Јужном простору), а који су кључни за контролу Средњег простора (Русија), спречавајући га да се спусти ка „евроазијском приобаљу, тј. басенима Атланског, Индијског и Тихог океана.”³⁵⁾ Запоседањем косовско-метохијског простора и градњом велике војна базе Бонстил,³⁶⁾ уз ону која се већ

31) М. Степић, стр. 130.

32) А. Труд, *Геополитика Србије*, Службени гласник, Београд, 2007, стр. 142.

33) "Полазећи од својих посебних интереса, Аустро-Угарска је хтела да омете активирање српске спољне политике у Косовском вилајету сматрајући то подручје као зону свог непосредног интереса, заправо као територију која је везивала босанско-херцеговачко окупационо подручје са Вардарском долином и Солуном." В. Стојанчевић, *Срби и Арбанаси 1804-1912.*, Прометеј, Нови Сад, 1994. стр. 285.

34) М. Степић, стр. 57.

35) Исто, стр. 133.

36) "Ова база, смештена недалеко од коридора VIII и IX, доминира најзанимљивијим делом Косова са стратегијског становишта, у близини двају главних кланаца који омогућавају пролаз преко планина ка грчкој луци Солун на Егејском мору." А. Труд, стр. 146.

налази на месту некадашње војне базе ЈНА - Криволак код Скопља, Американци у квалитативном смислу контролишу много шири геополитички и војни ареал него што је то на први поглед уочливо. Стога је из ове перспективе сагледан значај КиМ-а немерљиво важнији у геополитичком и геостратегијском смислу и превазилази његову обичну просторно-географску димензију и одређеност.

ВЕЛИКА АЛБАНИЈА КАО ГЕОПОЛИТИЧКИ ПРОЈЕКАТ ВЕЛИКИХ СИЛА

„На конгресу у Берлину, његов домаћин, гвоздени канцелар Ото фон Бизмарк све захтеве Албанаца прокоментарисао је једном реченицом: *да нема албанске нације, а да је Албанија само географски појам*”.³⁷⁾ Овом суровом историјском истином коју је изрекао немачки канцелар, желимо да истакнемо неколико значајних историјски, политичких и геополитичких чињеница.

- Као прво, Арбанаси су типичан пример за модел тзв. „*закаснеле нације*”³⁸⁾ која још крајем 19. века није имала никакве обрисе диференцираног националног корпуса³⁹⁾, иако је добро познато да је управо тај век како у историографији тако и у политикологији означен као век нација. „Била је то реакција на непосредне последице сукоба империја, а не претходно обликован национални покрет заснован на неком од легитимних права нације, из корпуса либералног европског наслеђа.”⁴⁰⁾

- Друго, на арбанашки корпус се може применити и модел *синтетичких нација*, које настају као производ стицаја одређених геополитичких планова и интереса на Балкану и простору бивше Југославије, а не природних историјских токова и кретања. Код модела синтетичких нација, главни национални конституенси били су смештени у религијско-конфесионалну и лингвистичку сферу, као и стране спољнополитичке факторе-катализаторе. Формирање нових *синтетичких националних идентитета* комбинација је ау-

37) Д. Батаковић, *Косово и Метохија, историја и идеологија*, Чигоја штампа, Београд, 2007, стр. 211.

38) Видети: Х. Плесснер, *Закашњела нација*, Напријед, Загреб, 1997, стр. 209.

39) "У складу са архивским изворима које смо проучавали, можемо изнети тврдњу да крајем 19. и почетком 20. века албанско становништво још увек на чини нацију... Међу Албанцима не постоји никакво национално осећање,...Стога албанска нација почетком 20. века не постоји." Т. Толева, *Утицај Аустроугарске империје на стварање албанске нације 1896-1908*, Филип Вишњић, Београд, 2016, стр. 441.

40) Д. Батаковић, *Косово и Метохија, историја и идеологија*, Чигоја штампа, Београд, 2007, стр. 184.

тономних тежњи национално још увек недовољно издиференцираних етницитета и политичких пројеката великих геополитичких фактора који су у своје експанзионистичке планове укључивали и стварање нових националних држава играјући на карту регионалних разлика и конфесионалне нетрпељивости.⁴¹⁾ О томе на конкретно историјском плану сведочи бугарска историчарка Теодора Толева, када каже: „Верујем да је Аустроугарска имала веома важну улогу у процесу стварања албанске нације и да је њена интервенција била одлучујућа (...) Аустроугарско деловање је комплексно зато што обухвата многе аспекте: друштвене, верске, психолошке, политичке и, веома важне, економске (...) по свему судећи Аустроугарска је била склонија појави једне нове, претежно муслиманске националне државе, него ширењу познатих малих, слабих, спутаних и манипулисаних словенских хришћанских држава.”⁴²⁾ Цео концепт стварања синтетичких нација заснован је на својеврсном *територијалном национализму* који је део и компонента тзв. *геополитике идентитета*, коју дефинишемо као политику (зло)употребе националних и верско-конфесионалних идентитета у сврху остваривања неких од планираних политичких циљева и геополитичких интереса моћи у одређеном просторном захвату.⁴³⁾

- Треће, тај пројекат је у самом старту имао *насилнички карактер* јер се имао остварити, голом применом насиља (оружано и неоружано насиље) на просторима који су пројектовани као територијални делови будуће замишљене арбанашке државе, према другим националним и верским групама које на њима обитавају вековима а особито малигно према Србима.⁴⁴⁾ Репертоар насилних метода који се примењивао заиста је бројан и разноврстан. Арбанаси као да су се утркивали у проналажењу нових још насилнијих активности чија је једина сврха била застрашивање и протеривање неарбанашког живља и стварање етнички чистих простора. „Па, како се назива злочин руковођен намером да се повреди, расели, прогна и затре једна национална група на одређеном простору. То

41) Видети: Љ. Деспотовић, *Конструкција и деконструкција идентитета*, ФЕППС, Нови Сад, 2014, стр. 178.

42) Т. Толева, стр. 442-447.

43) Видети: Љ. Деспотовић, *Глобализација и геополитика идентитета*, Каирос, Сремски Карловци, 2017, стр. 125.

44) "Косовска УЧК (*Ushtria clirimitare e Kosoves*) одредила је тих месеци своје име и циљ прецизно: ослобођење Косова од свега што је српско... Две године после уласка НАТО, средином 2001, на Косову су живели још само Алабанци. Према различитим податцима између 150.000 и 250.000 Срба је протерано, што представља око 8% укупног становништва Косова, односно 60% косовског-српског становништва." Х. Хофбауер, *Експеримент Косово*, Албатрос плус, Београд, 2009, стр. 134.

може бити само геноцид. И то је управо оно што косметски Арбанаши чине косметским Србима, а што наши властодршци никако не смеју да изусте.”⁴⁵⁾ У томе је особито предњачила терористичка организација ОВК, која је помогнута од стране Запада (САД и Немачка највише), на терену изводила класичне терористичке акције, како према државним органима Републике Србије тако и према њеним грађанима.” У извођењу терористичких активности користили су сву до сада познату тактику и стратегију: атентате, подметање експлозива, ватре, отмице возила, киндаповање припадника органа државне заштите и грађана.”⁴⁶⁾

- Четврто, он је *антилибералан и антидемократски*, јер је у свим својим аспектима, окренут против цивилизацијских тековина и вредности Европе, и који због свог насилног карактера свесно иде на кршење елементарних људских права како колективних тако и индивидуалних. „Велика Албанија могла је дакле, да постоји само као државна творевина спољном интервенцијом у крајње недемократским условима...”⁴⁷⁾ Колега М. Шутовић сматра то својеврсним српским парадоксом, јер на албанској страни нема ни назнака да се неко у име демократије одриче националних циљева, за разлику од Срба, где поједини делови интелектуалне и политичке елите, позивајући се на болан „Софијин” избор, између Косова и демократије отворено опредељују за демократију, као да је губитак Косова јемство српске демократије.”⁴⁸⁾

- Пето, он се заснивао на концепту *присилне албанизације и етничког чишћења*. „Читав концепт „Велике Албаније” заснивао се, у ствари, на моделу присилне албанизације оних крајева који су се, премда етнички шаролики, по гледиштима националног вођства сматрали неприкосновеним албанским територијама.”⁴⁹⁾ Историјски најпознатији случај такве присилне асимилације, јесте настајање *арнауташи*, Срба који су прво прешли у ислам а онда у другој фази преко језичке асимилације потпуно су потонули у арбанашки етнички корпус. *Дакле, присилна асимилација је најчешће била двофазни процес. Прво исламизација а онда албанизација*. Етничко чишћење је било примењивано према оним Србима који су одбили да учине верску и етничку конверзију као и према осталим

45) К. Чавошки *Окупација*, Орфеус, Нови Сад, 2005, стр. 164.

46) Р. Гађиновић, *Насиље у Југославији*, Евро, Београд, 2002, стр. 306.

47) Д. Батаковић, стр. 187.

48) М. Шутовић, *Косово између поретка и анамије*, Чигоја штампа, Београд, 2008, стр. 61.

49) Д. Батаковић, *Косово и Метохија, историја и идеологија*, Чигоја штампа, Београд, 2007, стр. 187.

неалбанцима па чак и према муслиманима (Горанцима) који су сачували српски језик као јасно сведочанство од ког народа потичу. Ево само једног од хиљаде примера који сведочи о размерама етничког прогона. „Три велика града на Косову очишћена су од српског живља: 40.000 Срба 1999. године је протерано из Приштине, као и из Пећи и Призрена”.⁵⁰⁾

- Шесто, пројект Велике Албаније је у територијалном смислу апсолутно *мегаломански*, неутемељен, како на историјским, географским, тако и етничким и другим чињеницама, које све време негира, игнорише, крши и оспорава.” У историјском смислу, концепт „Велике Албаније” полазио је од погрешно схваћене могућности да се сопствене националне аспирације решавају на рачун других народа, а уз подршку неке од великих сила. У геополитичком смислу, тај пројекат је захватао не само просторе који у етничком и историјском смислу чине језгро албанског народа, него се простирао далеко ван његових граница, обухватајући читаву етничку популацију расуту по суседним областима Балкана.”⁵¹⁾

- Седмо, он је имао изразито *религијску карактеристику*, у конкретном случају реч је о јако наглашеном *исламском фактору хомогенизације* као основи стварања синтетичког националног идентитета, упркос чињеници да је један знатан број етничких Арбанаса, нарочито у 18. и 19. веку припадао хришћанским професионалним идентитетима, већински римокатоличком али и православном. Нагла и убрзана исламизација извршена је током 19. века, да би свој коначни печат добила деведесетих година 20. века, учлањењем Албаније у Конференцију исламских земаља 1992. године. „Промоцијом исламског лика Албаније, рачунало се, и још увек се рачуна у Тирани, на подршку исламских земаља концепту „Велике Албаније” као штиту ислама у том делу Балкана.”⁵²⁾ „Очигледно је да ОИК као репрезент исламског света преко КИМ жели да стекне један снажан мостобран за даљи продор у Европу и да са те тачке гледишта, КИМ у Србији представља сметњу.”⁵³⁾

Ту исламску оријентацију великоалбанског пројекта активно је подржавала и водећа сила света САД, јер се савршено уклапала у њене геополитичке планове и то вишеструко. Не само што би тако у овом случају, добили и контролисали стратешки важне те-

50) Жил А. Труд, *Разбијање Балкана*, Метелла, Београд, 2013, стр. 145.

51) Исто, стр.185.

52) Исто, стр. 194.

53) М. Јевтић, *Албанско питање и религија*, Центар за проучавање религије и верску толеранцију, Београд, 2011, стр. 117.

риторије на Балкану, већ би исламском свету који САД у највећем проценту доживљава као противника ислама, показали како на терену у свакој прилици где су у сукобу муслимани и хришћани (изузев Филипина) они стају на страну ислама. На тај начин су у тактичком смислу извучили за себе вредне геополитичке бенефите. „Због свега тога се у Европи и у САД стално награђују политички и културни пројекти који долазе са КИМ и БИХ, а на све могуће начине минимизирају фундаменталистичке и све бројније екстремистичке тенденције повезане са Ал Каедом.”⁵⁴⁾ Још је на 18. Исламској конференцији одржаној у Пакистану (1998. године), великоалбански сепаратизам и тероризам на Косову и Метохији окарактерисан као цихад, чиме је читав муслимански свет позван да помогне борбу за слободу окупираних муслиманских територија. Веома брзо је успостављена сарадња албанске терористичке ”Ослободилачке војске Косова” (УЧК) са исламским екстремистима, муџахединима и терористима Ал каиде, као део глобалне исламистичке стратегије у којој су Албанци са босанским, српским, македонским и црногорским исламским регрутима предвиђени као ударна песница за продор и преношење цихада у западну Европу.⁵⁵⁾ Таквим деловањем Албанци су на врло директан начин послали неколико важних порука, државним властима у целом региону. Неке од тих порука су:

- да се наставља процес територијалног заокружења тзв. Велике Албаније,
- да се он одвија у форми испољавања нових просторних аспирација према Србији, Црној Гори, Македонији и Грчкој,
- да се цео процес одвија под прећутном подршком САД-а и Турске,
- и на крају, да је основни концепт националног уједињења Албанаца увијен у обланду исламског радикализма.⁵⁶⁾

Све те екстремистичке и терористичке активности Арбанаца, САД и ЕУ су због својих стратешких интереса прећуткивали, прикривали и нажалост активно помагали.

- Осмо, и најважније, Велика Албанија је од почетка била *геополитички пројекат великих сила*, које су се етапно смењивале у његовој реализацији, свака вођена својим геополитичким инте-

54) Исто, стр. 117.

55) Љ. Деспотовић, *Српска геополитичка парадигма*, Каирос, Сремски Карловци, 2012, стр. 226.

56) Љ. Деспотовић, *Геополитика деструкције*, Каирос, Сремски Карловци, 2015, стр. 94.

ресима, али увек и обавезно на штету српског народа, вековних територија и националних права, неизбежно праћених девастацијом његове хришћанске баштине.⁵⁷⁾ „На геополитичком плану, албански национални покрет има дуго искуство у ослањању на историјске или периодичне противнике оних суседних земаља на чије територије се претендује. У 19. и почетком 20. века то је била најпре Аустро-Угарска, у међуратном раздобљу Италија, током Другог светског рата Мусолинијева Италија и Трећи рајх, после 1945. СССР и Кина да би се, после окончања хладног рата 1990, подршка потражила у јединој преосталој војној алијанси и преовлађујућем политичком дискурсу који је, позајмљен из вокабулара Европске уније...”⁵⁸⁾

Цео пројекат стварања тзв. Велике или „Природне Албаније”, који траје и данас, одвијао се по Д. Батаковићу у шест историјских фаза или етапа, која је свака за себе одражавала континуитет насилног, мегаломанског и антидемократског пројекта, прилагођавајући своју тактику, методе, и циљеве, конкретним историјским условима, и интересима великих сила без чијег кључног коауторског доприноса тај малигни геополитички пројекат никада не би дошао у фазу свог коначног уобличења и конкретизације.⁵⁹⁾ О томе на најдиректнији начин сведочи и последња у низу таквих изјава албанског премијера Еди Рама, који каже „да Албанци који живе на Косову и Албанци који живе у Албанији живе на једној јединственој територији”⁶⁰⁾. Ова порука је позив и другим Арбанасима у региону да наставе са реализацијом пројекта Велике Албаније.

ЗАКЉУЧАК

Косово и Метохија представља *српску заветну земљу*, на чијој вишевековној и страдалничкој епопеји је изграђен *српски национални идентитет и архетипски кодиран дух српског народа*. Његова хришћанско-православна основа чинила је духовну вертикалу српства која га је чувала и очувала упркос континуираном страдању. Она је помагала опстајању на том судбинском простору

57) "На неких 500 километара од Рима, 700 од Беча, и 300 од Београда, на домаку централне Европе, једна аутохтона хиљадугодишња хришћанска цивилизација исчезава пред очима високоразвијене, пребогате, славодобитне, постхришћанске Европе." Б. Бојовић, *Косово и западни Балкан*, Медија центар Одбрана, Београд, 2014, стр. 25.

58) Д. Батаковић, стр. 199.

59) Видети: Д. Батаковић, стр. 186.

60) Интернет издање Спутњик Србија, 11.10.2017.

и потврђивала својом баштином и традицијом право његовог историјског бивствовања на њему.⁶¹⁾ Стога Срби немају важнијег националног задатка него ли да Косово и Метохију сачувају за будућа поколења, као своју *сакралну геополитичку светињу*. У осталом тај тежак историјски испит полажемо у ништа мање драматичном и трагичном времену него што је то било кроз минуле векове уназад. Он је утолико тежи данас, јер су се против српског народа и његове државе удружили највећи светски моћници западног света потпомогнути радикалним исламским савезницима, у настојању да му отму ту заветну земљу и тако избришу траг његовог историјског трајања на њој.

Како тај тежак историјски испит положити данас, у тако сложеним, тегобним и опасним међународним и геополитичким околностима? За почетак, поштујући властити Устав, који јасно и експлицитно јужну српску покрајину третира као део свог недељивог и сувереног државног територија. То је угаони камен српског опстанка и основа државно-политичке платформе која би послужила као део минималног националног консензуса, око кога нема и неће бити преговарања и погађања. Наравно и као јасна црвена линија националних интереса Срба на Косову и Метохији преко које се не сме ићи ни покоју цену. Сва остала питања његове *мирне и демократске постоккупационе реинтеграције* у политички поредак Србије део су будућих преговора са релевантним међународним субјектима и разумним и реалним представницима *српских Арбанаса*.

ЛИТЕРАТУРА

- Батаковић Душан, *Косово и Метохија у српско-арбанашким односима*, Чигоја штампа, Београд, 2006.
- Батаковић Душан, *Косово и Метохија, историја и идеологија*, Чигоја штампа, Београд, 2007.
- Бојић Миладин, *Арбанашка лига*, Хришћанска мисао, Београд, 2010.
- Бојовић Бошко, *Косово и западни Балкан*, Медија центар Одбрана, Београд, 2014.
- Болдвин Клајв, *Права мањина на Косову под међународном управом*, Софи Ричмонд, МРГ Интернационал, Лондон, 2006.

61) "У хиљадугодишњој историји српског народа Косово и Метохија су вековима били државно и верско средиште, жариште културе и исходиште његових историјских традиција. За народ који је више времена провео под туђинском влашћу него у сопственој држави Косово и Метохија симболизују темеље на којима је у вековима ропства очуван, а у доба постепеног ослобођења од стране доминације заснован модерни национални и државни идентитет." Д. Батаковић, *Косово и Метохија у српско-арбанашким односима*, Чигоја штампа, Београд, 2006, стр. 5.

- Влајки Емил, *Америчко-исламски антисрпски џихад*, Филип Вишњић, Београд, 2016.
- Гађинових Радослав, *Насиље у Југославији*, Евро, Београд, 2002.
- Гађинових Радослав, *Отимање Косова и Метохије*, НИЦ Војска, Београд, 2004.
- Гускова Ј. Јелена, приређивач, *Руски миротворци на Балкану*, Графомаркетинг, Нови Сад, 2007.
- Деспотовић Љубиша, *Глобализација и геополитика идентитета*, Каирос, Сремски Карловци, 2017.
- Деспотовић Љубиша, *Конструкција и деконструкција идентитета*, ФЕППС, Нови Сад, 2014.
- Деспотовић Љубиша, *Српска геополитичка парадигма*, Каирос, Сремски Карловци, 2012.
- Зборник радова *Агресија НАТО, узроци, карактер и последице кризе на Косову и Метохији*, Клуб генерала и адмирала Војске Србије, Београд, 2008.
- Јевтић Мирољуб, *Албанско питање и религија*, Центар за проучавање религије и верску толеранцију, Београд, 2011.
- Кољевић Богдана, *Косово, Европа, демократија*, ИИЦ Нова српска политичка мисао, Београд, 2011.
- Лина Века Марија, *Косово и Метохија затвор под отвореним небом*, Хришћанска мисао, Београд, 2009.
- Марковић Михајло, «Смисао и последице агресије НАТО на Југославију», у зборнику *Агресија НАТО на Југославију, седам година после*, ур. С. Стојановић, Београдски форум за свет равноправних, Београд, 2006.
- Мијалковски М., Дамјанов П., *Тероризам албанских екстремиста*, НИЦ Војска, Београд, 2002.
- Радиновић Радован, «Агресија на Југославију», у зборнику *Агресија НАТО на Југославију, седам година после*, ур. С. Стојановић, Београдски форум за свет равноправних, Београд, 2006.
- Радовановић Милован, *Косово и Метохија*, Службени гласник, Београд, 2008.
- Плеснер Хелмут, *Закашњела нација*, Напријед, Загреб, 1997.
- Раковић Александар, „Улога религијског интервенционизма у распаду СФР Југославије“, у зборнику *Срби и пропаст Југославије*, Службени гласник, Београд, 2017.
- Степанов Радивој, *Увод у политику и политички систем*, Филозофски факултет Нови Сад, Нови Сад, 2008.
- Степић Миломир, *Косово и Метохија постмодерни геополитички експеримент*, Институт за политичке студије, Београд, 2012.
- Стојанчевић Владимир, *Срби и Арбанаси 1804-1912.*, Прометеј, Нови Сад, 1994.
- Толева Теодора, *Утицај Аустроугарске империје на стварање албанске нације 1896-1908*, Филип Вишњић, Београд, 2016.

- Труд Алексис, *Геополитика Србије*, Службени гласник, Београд, 2007.
- Филимонова И. Ана, „Албанизација Балкана“, у *Геополитка постмодерног света*, Геополитика, Београд, 2011.
- Хофбауер Ханнес, *Експеримент Косово, повратак колонијализма*, Албатрос плус, Београд, 2009.
- Цвијић Јован, *Основе за географију и геологију Македоније и Старе Србије*, Српска Краљевска Академија, књ. 1, Београд, 1911.
- Чавошки Коста, *Окупација*, Орфеус, Нови Сад, 2005.
- Чавошки Коста, *Расрбљивање*, Орфеус, Нови Сад, 2011.
- Шутовић Милојица, *Косово између поретка и аномије*, Чигоја штампа, Београд, 2008.
- Шушић Славољуб, *Геополитички кошмар Балкана, ВИЗ*, Београд, 2004.

Ljubisa Despotovic

GEOPOLITICAL DESTINY OF KOSOVO AND METOHİJA - BETWEEN EUROATLANTIC OCCUPATION AND THE PROJECT OF GREATER ALBANIA

Resume

In this paper we will try to mark some aspects of soft power which, within domestic pseudo-elite, have created a policy of ignorance towards powerful elites from Washington and Brussels, but which caused the occupation of our Southern Province - it continues in its various aspects to this day. We will also try to analyze significant geopolitical factors which led then to aggression in the FR Yugoslavia and the consequences that it produced on the international position of the Republic of Serbia, particularly Kosovo and Metohija. At the end of the paper we will analyze the concept of the creation of Greater Albania and the possible directions of the development of present situation and the policy that the state leadership of Serbia should lead in the future, which would lead to the preservation of state unity and territorial integrity of Serbia. The whole project of creating so-called Greater or Natural Albania, which lasts even today, took place according to D. Batakovic in six historical stages, each reflected the continuity of the violent one, megalomaniac, and anti-democratic project adapting its tactics, methods and goals, to concrete historical conditions and the interests of great powers without whose co-authorial contribution this malignant geopolitical project would never come into the phase of its final formulation and concretization. It has always been a geopolitical project of

great powers, which has been gradually shifting in its realization, each guided by its geopolitical interests, but always and necessarily to the detriment of the Serbian people, its territories and national rights, inevitably accompanied by the devastation of Christian heritage.

Keywords: *Kosovo and Metohija, Serbia, NATO Pact, Great Albania, geopolitics, occupation*

* Овај рад је примљен 20. октобра 2017. године а прихваћен за штампу на састанку Редакције 15. новембра 2017. године.

Бранко Крга

Генерал – пуковник ВЈ у пензији

ПРОБЛЕМ КОСОВА И МЕТОХИЈЕ И ПОЛИТИКА НАЦИОНАЛНЕ БЕЗБЕДНОСТИ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

Сажетак

Проблеми везани за Косово и Метохију су актуелни већ много деценија. Они имају вишедимензионални карактер. То значи да се покушаји решавања тих проблема не могу задржати само на једностраним мерама, на пример, коришћењем искључиво инструмената дипломатије. Чини се да свест о томе сазрева, што се види и по томе што део Стратегије националне безбедности Републике Србије (у даљем тексту: Стратегија НБ Србије), који се односи на политику националне безбедности, садржи мере из различитих области. То се односи на спољну политику, економску политику, политику одбране, политику унутрашње безбедности, политику заштите људских и мањинских права, социјалну политику и политику у другим областима. Сваки од ових елемената политике националне безбедности може да има одређену улогу у решавању косовско-метохијских проблема. На тај начин може да се утврди јасна корелација између проблема Косова и Метохије и политике националне безбедности Републике Србије.

Кључне речи: *проблем, Косово и Метохија, политика, стратегија, национална безбедност*

УВОД

Стратегија националне безбедности¹⁾ у целини, а посебно њен део који се односи на политику националне безбедности, представља незаобилазан документ чије одредбе се морају узимати у обзир приликом решавања тако сложеног проблема као што је Косово и Метохија. Доношење Стратегије НБ Србије 2009. године је у значајној мери било под утицајем једностраног проглашења независности Косова 2008. године. Тако се у дефинисању изазова, ризика и претњи, наглашава: „*Противправно једнострано проглашена независност Косова*, представља највећу претњу безбедности Републике Србије“.²⁾ Иако је прошло 8-9 година од писања те стратегије, веома мало се тога променило, тако да је изнета претња безбедности наше земље и даље актуелна.

Република Србија већ дуже време покушава да се проблем Косова и Метохије решава цивилизовано, тј. путем преговора. У том смислу учињени су и различити уступци, све с циљем да се нађе неко решење. Сада је, по први пут, отворена и јавна расправа о косовско-метохијским проблемима, како би се узеле у обзир различите идеје и пронашло најбоље решење за тај сложени проблем. Решавање ових отворених питања отежавају двоструки, непринципијелни приступи дела међународних фактора и опструкција власти у Приштини.

Због тога је важно да Република Србија уложи још више напора на широком плану, како би дошло до суштинског напретка у решавању проблема Косова и Метохије. Један од начина да се олакшају такви напори јесте и ослонац на инструменте политике националне безбедности.

Због тога ће се у овом раду разрада теме „Проблем Косова и Метохије и политика националне безбедности“, реализовати обрадом следећих повезаних целина: (1) Политика националне безбедности као оквир за решавање проблема Косова и Метохије; (2) Основна опредељења политике националне безбедности; и (3) Допринос појединих елемената политике националне безбедности решавању косовско – метохијског проблема.

1) „Стратегија националне безбедности Републике Србије“, *Службени гласник Републике Србије*, број 28/09, Београд, 2009.

2) „Стратегија НБ Србије“, исто, стр. 9.

ПОЛИТИКА НАЦИОНАЛНЕ БЕЗБЕДНОСТИ КАО ОКВИР ЗА РЕШАВАЊЕ ПРОБЛЕМА КОСОВА И МЕТОХИЈЕ

Опште је познато да проблем Косова и Метохије већ дуже време има вишедимензионални карактер. То је историјски, геополитички, геостратегијски, спољнополитички, безбедносни, етнички, економски, културни, цивилизацијски, психолошки и проблем других обележја. У политичкој пракси Републике Србије било је повремено покушаја да се тај проблем решава претежно једним вектором, при чему се најчешће помињала дипломатија. Међутим, пракса је показала да су такве мере имале сасвим ограничене ефекте. Због тога логично произилази да се такав проблем може успешно решавати применом вишедимензионалних мера.

Скуп таквих мера може да буде у различитим документима, у које свакако спада и Стратегија НБ Србије, која целовито третира *безбедносни* аспект косовско-метохијске кризе. У том документу глава четири гласи: *Политика националне безбедности*.

У преамбули ове главе стоји: „Политика националне безбедности представља део укупне државне политике и спроводи се кроз усклађен програм мера и активности које држава предузима ради достизања циљева политике националне безбедности. Њеном реализацијом стварају се претпоставке за политички, економски, социјални, културни и укупни друштвени развој Републике Србије”.³⁾

Политика националне безбедности, с једне стране, има исходиште у државној политици уопште, која обухвата и многе друге области, као што су међународни односи, економија, култура итд. С друге стране, политика националне безбедности представља суштински чинилац практичне реализације стратегије националне безбедности.

Доношење политичко-нормативних и стратегијско-доктринарних докумената, правилно оцењено безбедносно окружење, реално идентификовани изазови, ризици и претње, добро постављени национални циљеви у области безбедности и примерено дефинисање система безбедности представљају веома битне чиниоце изградње националне безбедности. Али, ако би недостајала адекватна политика националне безбедности, онда би све наведено могло да има умањени значај. И напротив, ако нешто од наведе-

3) „Стратегија НБ Србије“, *исто*, стр. 15.

них и других чинилаца недостаје или није адекватно постављено, успешном политиком националне безбедности могу се „у ходу” исправити многи недостаци.

Све ово може да се има у виду и при решавању проблема Косова и Метохије.

ОСНОВНА ОПРЕДЕЉЕЊА ПОЛИТИКЕ НАЦИОНАЛНЕ БЕЗБЕДНОСТИ

Основна опредељења обухватају све значајније ставове који се конкретније разрађују у оквиру појединих елемената политике националне безбедности.

На почетку овог одељка наводи се да Република Србија поштује обавезе које произилазе из Повеље УН, Универзалне декларације о људским правима и Хелсиншког завршног акта, наводе се општи ставови о употреби силе и начину решавања спорова мирним путем. У складу с тим дефинише се: „Република Србија се залаже за поштовање међународног права, јачање улоге ОУН, ОЕБС и ЕУ и за стварање механизма за очување безбедности у свету, уз равноправно уважавање интереса свих држава, народа и етничких група. Сходно томе, не сматра, унапред, ниједну државу или савез непријатељским”.⁴⁾ Ово је потпуно исправан став којег се Република Србија придржава и у пракси, што је афирмише као конструктивну и мирољубиву државу, што може да представља додатне аргументе при решавању проблема Косова и Метохије.

У основним опредељењима политике националне безбедности, поред осталог, стоји: „У заштити суверенитета и територијалне целовитости, Република Србија је одлучна да употреби дипломатска, правна и сва друга легитимна средства у складу са чврстим, уставно зацртаним опредељењем да никада не призна одлуку привремених институција Аутономне Покрајине Косово и Метохија о једностраном проглашењу независности”.⁵⁾

Као што је познато и већ поменуто, у пракси се у последње време у том контексту говори о „искључиво дипломатским средствима”. Наравно да би било најбоље да се тако сложен вишедимензионални проблем може решити цивилизованим – дипломатским и мирним средствима. Међутим, пошто се ради о вишедимензионалном проблему, питање је да ли се може решити ангажовањем само једног вектора деловања – дипломатије. Имајући у виду праксу

4) „Стратегија НБ Србије“, *исто*, стр. 15.

5) *Исто*, стр. 15.

на нашем и неким другим просторима, можда би ипак било адекватније да се тако сложен проблем решава „свим легитимним али реалним средствима, у складу са међународним и домаћим правом”. На овај начин политици би био остављен широки маневарски простор да одговорно делује у складу са околностима. Овакав приступ не би требало никога да иритира, не представља претњу силом, али би на оне који намеравају да наруше интересе Републике Србије, ипак утицало да у извесном смислу преиспитају своје поступке, па и да одустану од неких планова који би могли да угрозе њену безбедност.

У оквиру опредељења политике националне безбедности на више места се наводи став да Република Србија „доприноси учвршћивању регионалне и глобалне безбедности”. У том смислу се такође може у јавном дискурсу и дипломатским контактима наглашавати да проблем Косова и Метохије, уколико се не решава праведно, може да угрози регионалну безбедност.

У оквиру основних опредељења и реаговања на безбедносну ситуацију, односно безбедносне изазове, ризике и претње националној безбедности, у складу са дефинисаним националним безбедносним интересима, могло би се прегледно нагласити да Република Србија:

- *„подржава позитивне процесе у савременом свету, посебно залагање за мир и смањење опасности од свих врста сукоба у којима се испољава оружаном насиље и друге врсте насиља;*
- *привржена је изградњи међународних односа на основама поштовања међународног права, равноправности, сарадње, међусобног уважавања и немешања у унутрашње послове других држава;*
- *залаже се за јачање улоге ОУН, ОЕБС-а и ЕУ и за стварање сигурних механизма универзалне безбедности, уз равноправно уважавање интереса свих држава, народа и етничких група;*
- *одлучна је да испуњава обавезе произашле из Повеље ОУН, Универзалне декларације о људским правима, Завршног акта из Хелсинкија и осталих докумената ОЕБС-а, посебно у вези са немењањем граница, разоружањем и контролом наоружања;*
- *решена је да доследно поштује Резолуцију СБ ОУН 1244 и на тој основи се залаже за решење проблема Косова и Метохије;*

- *опредељена је* да поштује и испуњава обавезе проистекле из Дејтонског мировног споразума, као и из других међународних споразума које је потписала;
- *дели* вредности европских земаља које се залажу да се питања регионалне и глобалне безбедности решавају уз поштовање међународног права и договорених обавеза;
- *не сматра* унапред ниједну државу или народ непријатељима, према свима се односи коректно, односно реципрочно и примерено понашању тих чинилаца према њој;
- *позива* све међународне факторе, нарочито оне који имају највише могућности утицаја, а тиме и одговорности, да међусобне и друге проблеме решавају на цивилизован начин, суздржавајући се максимално од брзоплете употребе војне силе;
- *усмерена је* да приоритетно јача националну безбедност и унутрашњу стабилност, проблеме превазилази цивилизованим методама, развија пријатељске односе, посебно са суседним државама и народима и тако активно доприноси безбедности у региону југоисточне Европе, а у одређеној мери и на ширем плану;
- *спремна је* да оствари коректну сарадњу у решавању безбедносних проблема, ангажујући своје безбедносне потенцијале, посебно у борби против тероризма, организованог криминала и разних врста природних или вештачких катастрофа;
- *дозвољава* привремено стационирање страних оружаних и полицијских снага на својој територији, само у оквиру мировних мисија на основу одлука СБ ОУН и утврђених споразума;
- *предвиђа* могућност да делове Војске Србије и МУП-а привремено задржава на страним територијама, само у оквиру мултинационалних операција под окриљем ОУН и ЕУ, и то искључиво на основу одлуке Народне скупштине Републике Србије;
- *опредељена је* да целокупни систем безбедности, у реаговању на изазове, ризике и претње, ангажује рационално, законито и ефикасно и то: у *миру* – тежишно превентивно и у функцији одвраћања; у *рату* – одлучном одбраном сопственим снагама, уз помоћ партнера, савезника или пријатељских земаља;

- *решена је* да, ради ефикаснијег реаговања, конституише ефикасан систем безбедности и кроз осмишљену политику националне безбедности реализује легитимне мере ради заштите националних вредности, интереса и циљева у области безбедности.⁶⁾

Кроз ове прегледно назначене ставове, Србија би свету, властима на Косову и Метохији, па и свим сопственим грађанима показала како ће се понашати у појединим ситуацијама.

ДОПРИНОС ПОЈЕДИНИХ ЕЛЕМЕНАТА ПОЛИТИКЕ НАЦИОНАЛНЕ БЕЗБЕДНОСТИ РЕШАВАЊУ КОСОВСКО–МЕТОХИЈСКОГ ПРОБЛЕМА

У Стратегији НБ Србије заузет је став да се дефинишу следећи елементи политике националне безбедности: спољна политика; економска политика; политика одбране; политика унутрашње безбедности; политика заштите људских и мањинских права; социјална политика и политика у другим областима.⁷⁾

Сасвим је јасно да се сви наведени елементи политике националне безбедности на одговарајући начин могу користити и у процесу решавања сложеног проблема Косова и Метохије. Ови елементи су приказани појединачно и само условно се могу посматрати одвојено. Испреплетаност њиховог деловања је неопходна, јер се само тако могу остварити дефинисани циљеви политике националне безбедности. Пракса је показала да се успешна реализација интереса и циљева стратегије националне безбедности може очекивати једино уколико се манифестује примерено координирано деловање свих елемената политике националне безбедности. Овакав рационалан и координиран наступ је неопходан нарочито код земаља које због разних разлога имају ограничене капацитете појединих елемената система националне безбедности.

За потребе овог рада неће се анализирати сви елементи политике безбедности, већ само спољна политика, економска политика, политика одбране и политика унутрашњих послова.

6) Видети детаљније: Бранко Крга, *Стратегија националне безбедности у теорији и пракси*, МЦ Одбрана, Београд, 2017, стр. 170–172.

7) „Стратегија НБ Србије“, *исто*, стр. 18.

Спољна политика као елемент политике националне безбедности

Без обзира што се Косово и Метохија третирају као саставни део Републике Србије, очигледно да проблеми који су везани за тај простор имају и наглашену спољнополитичку димензију. Та димензија има више аспеката, међу које спадају: оцена агресије на СРЈ, реаговање на противправно једнострано проглашење независности Косова, став о Бриселском споразуму, одбијање притисака на Србију да призна независност Косова, дефинисање приоритета спољне политике Србије и др.

Косовско-метохијски проблеми су већ више година добили и међународни карактер, тиме што се њима баве ОУН, ЕУ, ОЕБС, НАТО и друге међународне организације. Улога спољне политике Србије на највишем и резиденцијалном нивоу се огледа у томе да се разне међународне институције и појединачне државе увере у то да је *агресија на СР Југославију*, формално поводом сукоба на Косову и Метохији, била потпуно неоправдана, незаконита и вишеструко штетна, не само по интересе Србије, већ и по интересе појединих фактора међународне заједнице, а суштински гледано, и по интересе самих Албанаца. Ту се може потенцирати и чињеница да су тим ратом компромитовани ставови међународног права, Повеље УОН, Оснивачког акта НАТО и устава многих земаља учесника у агресији.

Противправно једнострано проглашење независности Косова 2008. године, представља велики изазов за спољну политику Србије. Поред активне дипломатске борбе за непризнавање независности те покрајине, било би пожељно да се ангажовањем науке релевантним међународним факторима докаже да Косово и Метохија припадају Србији. Истовремено са таквим потезима, требало би целовито разрадити и понуду Србије косовско – метохијским Албанцима у смислу поштовања и њихових интереса. Вероватно ће се после унутрашњег дијалога о Косову и Метохији, који је у току, створити услови да се прецизније дефинише целовити приступ Србије том проблему. Јасно је да ово није једноставно, али је очигледно и то да Албанци не би прогласили независност да нису имали „зелено светло“ неких западних земаља. То значи да би, поред деловања наше политике према Албанцима, дипломатија морала учини додатни напор да убеди представнике кључних земаља које су подржале косовску независност, да тај потез суштински није ни у њиховом интересу (Каталонија и други покушаји сецесије).

Бриселски преговори, између Србије и приштинских власти, уз посредовање ЕУ, свакако су додатни разлог за појачано деловање наше спољне политике. Ту Србија има низ аргумената који јој иду у прилог, а односе се на чињеницу да она своје обавезе извршава, док албанска страна то избегава (Заједница српских општина и друго). Више чињеница указује да би Албанци своје обавезе ажурније испуњавали да на њих изврше притисак њихови страни „ментори“. То значи да би наша дипломатија значајан део пажње требало да усмери на те кључне стране земље и да им додатно аргументовано објасни суштину проблема.⁸⁾

Одбијање притисака на Србију да призна независност Косова, представља веома тежак задатак наше спољне политике. Међутим, поред тешкоћа, Србија има и низ аргумената да то не учини, као што су: историјско право, Резолуција 1244, Устав Републике Србије, ставови великог броја земаља које нису признале ту независност итд. При томе стално треба имати у виду да око Косова и Метохије није све изгубљено, јер да јесте, не би се вршили такви притисци на Србију да призна независност те покрајине. Они фактори који су подржали независност Косова, евентуалним признањем Србије, добили би сатисфакцију за овај чин, који без Србије нема пуни легитимитет. Исто тако треба наглашавати чињеницу да евентуално признање не би решило кризне проблеме, јер би вероватно дошло до активирања потенцијалних жаришта на територији Србије и у неким суседним земљама. У оквиру амортизовања притисака на Србију, требало би на највишем нивоу (не само преко чиновника ЕУ) разјаснити шта значи инсистирање на потписивању „правно обавезујућег споразума“ са Приштином.⁹⁾ При томе би требало релативизирати и став да „мора да се уважи реалност“. Наиме, познато је да реалност није непромењива категорија, већ процес који би могао, примереним деловањем наше спољне политике, и да се промени за нас у позитивном смеру.

Дефинисање приоритета спољне политике Србије, такође има велики значај за решавање косовско – метохијске кризе. Наиме, у Стратегији НБ Србије део о спољној политици као елементу политике националне безбедности, садржи веома значајне ставове.

8) Интересантну оцену је изнео средином новембра 2017. године бивши амерички амбасадор у Београду В. Монтгомери, о томе „да би Трамп на карти тешко могао да покаже где је Балкан“. Ово показује да има простора и потребе да се одређеним страним факторима аргументовано предоче стварне чињенице о проблему Косова и Метохије.

9) Комесар ЕУ Јоханес Хан је 17.11.2017. године изнео да је „прерано“ говорити како ће нормализација односа Србије и Косова изгледати. То значи да Србија има могућност да осмисли тај документ и да га она понуди ЕУ и Албанцима.

Пошто се констатује да је Република Србија опредељена за поштовање међународног права, начела Повеље Уједињених нација и Хелсиншког завршног акта, те да прихвата заједничке вредности демократских друштава, наводи се: „Приоритетни циљеви спољне политике у заштити интереса Републике Србије су: истрајавање у дипломатским напорима да одбрани свој уставни поредак, убрзање процеса европских интеграција и развој добросуседских односа и регионалне сарадње на Западном Балкану”.¹⁰⁾ Како пракса показује, у приоритете деловања спољне политике Републике Србије, свакако спадају односи и са САД, Руском Федерацијом, кључним земљама Европске уније, Кином, па и са важнијим земљама исламског света.

У целини, активности спољне политике треба да буду усмерене на то да имају позитиван утицај и на укупну безбедност земље, па и на кључни проблем – Косово и Метохију. Пошто живимо у времену крупних промена на међународној сцени, неопходно је да спољна политика понуди што је могуће поузданији одговор барем на неколико кључних питања, као што су: у ком правцу се развија прерасподела моћи савременог света; какав облик и утицај ће у будућности имати примена силе у међународним односима; како се кључни фактори међународне заједнице односе према решавању савремених изазова, ризика и претњи безбедности на глобалном, регионалном и националном нивоу; да ли ће се остварити најављени пројекти заједничке безбедности, или ће, како показују индикатори у многим земљама, превладати тежња да се приоритет задржи на националном нивоу?

Изнете чињенице указују да спољна политика може суштински да допринесе успешнијем решавању проблема везаних за Косово и Метохију.

Економска политика као елемент политике националне безбедности

Економска политика на различите начине утиче на безбедност у целини, па и на оне аспекте који се односе на проблем Косова и Метохије. То се односи барем на следеће: интерес за природне и привредне ресурсе, нерешена питања личне и државне својине, трговинску сарадњу субјеката централне Србије и Косова и Метохије.

Интерес за природне и привредне ресурсе на Косову и Метохији, био је сигурно један од разлога агресије и наглашеног интереса за долазак снага НАТО на тај простор. Уосталом и неки западни

10) „Стратегија НБ Србије“, исто, стр. 18.

представници сада износе да разлог за напад на СР Југославију није било „етничко чишћење“ Албанаца, како се раније тврдило, већ интерес да се uklони постојећа власт у Србији и створе услови за транзицију, која је подразумевала и приватизацију уносних ресурса (интересантно је да су се с таквим интересом на Косову и Метохији појавили генерал Весли Кларк и Мадлен Олбрајт). Агресијом на СР Југославију, повлачењем наших снага и доласком на простор Косова и Метохије међународних снага, створени су услови да се користе ресурси на том простору, укључујући и поседање земљишног комплекса ради формирања велике војне базе „Бондстил“.

Нерешена питања личне и државне својине на простору Косова и Метохије, нарочито су се испојила после повлачења наших војних и полицијских снага и протеривања великог броја не-албанског становништва. Приватна имовина многих људи је уништена или бесправно запоседнута (мада има и случајева продаје). Статус бивше друштвене, односно државне имовина велике вредности је такође нерешен. Слично је и са имовином Српске православне цркве. У контактима са страним факторима који су присутни на Косову и Метохији (УНМИК, КФОР, ЕУЛЕКС и други), требало би потенцирати чињеницу да узурпација имовине, каква се догађа на том простору, представља нарушавање и њихових основних вредности, у које, поред осталог, спада и „неприкосновеност приватне својине“.

Трговинска сарадња субјеката централне Србије и са Косова и Метохије, се с временом развија и постиже све веће размере. То је свакако добро, али би при обављању тих послова требало настојати да се стварају повољни међуљудски односи и да се Албанци постепено уверавају да је и у њиховом интересу да остану у саставу Србије.

Дакле, економска политика има вишеструки утицај на политику националне безбедности и уопште, на реализацију националних интереса у области безбедности, укључујући и решавање проблема Косова и Метохије. Прво, позитивна економска кретања на националном нивоу стварају добро расположење наших грађана, земља постаје привлачан амбијент за живот становништва, укључујући и албанско. Друго, успешна економија ствара повољне услове за опремање и финансирање потреба појединих елемената система безбедности, чиме се повећавају национални капацитети за реаговање на различите облике угрожавања. Треће, позитивна економска кретања подижу углед земље у међународним односима, што се повољно одражава и на њен међународни положај и

безбедност, па и на процес решавања косовско – метохијског проблема.

Овакав приступ је на одговарајући начин присутан и у стратегијским документима. Тако у Европској стратегији безбедности стоји: „Безбедност је предуслов развоја”.¹¹⁾ А у Стратегији НБ Србије, пише: „Економска стабилност је основни предуслов за реализацију циљева политике националне безбедности Републике Србије.”¹²⁾ Реално је приказан и однос привредног развоја и ризика и претњи, кроз следећу формулацију: „Динамичан и континуиран привредни развој и интензивирање међународне привредне сарадње смањује вероватноћу настајања ризика и претњи на националном и међународном плану.”¹³⁾ У нашој Стратегији НБ добро је уочен и значај развоја на регионалном нивоу: „Важна претпоставка безбедности јесте смањење разлика у развијености региона”.¹⁴⁾

На крају дела текста који се односи на економску политику у Стратегији НБ Србије, наведено је: „Циљ одговарајућих мера економске политике јесте да, у складу са могућностима државе, подрже одбрамбене и безбедносне припреме, а у случају угрожавања безбедности државе, да осигурају потребе становништва и обезбеде логистичку подршку свим структурама у систему националне безбедности. Да би ове мере биле правовремено предузете, значајно је усаглашавање постојећих и доношење нових прописа који би утицали на оперативност у реаговању државе у различитим ситуацијама”.¹⁵⁾

Дакле, нема сумње да се кроз примерену економску политику могу стварати повољнији услови за решавање питања Косова и Метохије.

Политика одбране као елемент политике националне безбедности

У овом периоду разрешења кризе везане за Косово и Метохију систем одбране не би требало да буде у првом плану. Али, систем одбране, односно, војска и све оно што је везано за тај елемент политике националне безбедности свакако има одређену улогу у том процесу. То се односи на следеће: дефинисање модела одбра-

11) *Европска стратегија безбедности*, стр. 5.

12) „Стратегија НБ Србије“, *исто*, стр. 21.

13) *Исто*, стр. 21.

14) *Исто*, стр. 22.

15) *Исто*, стр. 22.

не, подизање оперативних и функционалних способности Војске Србије, сарадња на војном плану са утицајним чланицама међународне заједнице, сарадња са КФОР-ом и структурама НАТО и ОДКБ, постављање захтева за повратак дела војних и полицијских снага Србије на Косово и Метохију и супротстављање формирању оружаних снага Косова.

Дефинисање модела одбране, веома је значајно питање за очување укупних интереса Републике Србије. У том смислу у оптицају је неколико варијанти, од којих је војна неутралност у овом периоду најприхватљивија.

Разрада *модела војне неутралности* је веома значајно за изградњу система одбране у целини. При дефинисању овог модела требало би поћи од одбрамбених интереса Републике Србије. То питање је на примерен начин обрађено у Белој књизи одбране Републике Србије, у делу текста који гласи: „Одбрамбени интереси Републике Србије, као израз највиших вредности наше државе и њених грађана за изградњу и очување безбедности и стабилности као суштинских претпоставки слободног и демократског развоја друштва, први пут су дефинисани у Републици Србији, а то су: очување суверености, независности и територијалне целовитости Републике Србије и заштита безбедности грађана; изградња поверења, унапређење безбедности и стабилности у региону и сарадња и партнерство са међународним безбедносним организацијама и институцијама демократских држава.”¹⁶⁾

Модел „војне неутралности”, заснива се на одлуци Народне скупштине Републике Србије, донетој на седници 26. децембра 2007. године, којом се усваја „Резолуција Народне скупштине о заштити суверенитета, територијалног интегритета и уставног поретка Републике Србије”, која у тачки 6. садржи и став о војној неутралности, који гласи: „6. Због укупне улоге НАТО-а, од противправног бомбардовања Србије без одлуке СБ до Анекса 11 одбаченог Ахтисаријевог плана, у коме се одређује да је НАТО ’коначан орган’ власти у ’независном Косову’, Народна скупштина доноси одлуку о проглашавању војне неутралности Републике Србије у односу на постојеће војне савезе до евентуалног расписивања референдума на којем би се донела коначна одлука по том питању”.¹⁷⁾

Одлука о проглашењу војне неутралности подразумева самосталан модел реализације одбране и безбедности, уз слободну

16) *Бела књига одбране Републике Србије*, Министарство одбране, Медија центар Одбрана, Београд, 2010, стр. 13–14.

17) Министарство спољних послова Републике Србије, <http://www.mfa.gov.rs/sr/index.php/component/content/article/65-zastita-suvereniteta?lang=lat>

сарадњу са појединим страним факторима. У расправама оног дела јавности који подржава војну неутралност, наглашавају се следеће чињенице: прво, наша земља је дуго била ванблоковска и нема изграђену навику да се подређује коалиционим правилима; друго, својом неутралношћу Република Србија сигурно никога не угрожава, ни према једној земљи не испољава непријатељство, а тиме се знатно смањују разлози да буде евентуално објекат угрожавања неке стране силе; треће, евентуално сврставање у НАТО било би вишеструко проблематично, јер је тој идеји, као што анкете показују, у малом проценту наклоњено становништво Републике Србије, што се могло и очекивати, имајући у виду рат 1999. године и признање проглашења независности Косова,¹⁸⁾ о чему свака одговорна власт мора да води рачуна; четврто, евентуална нагла оријентација према НАТО-у довела би до унутрашњих тензија, а вероватно и до неповољног реаговања неких великих сила; пето, у току су значајна геополитичка престројавања на глобалном и регионалном плану и питање је да ли би сада било време за неку врсту заузимања дефинитивног става; шесто, тврдње да је чланство у НАТО-у услов за пријем у ЕУ су нетачне, што потврђује и чињеница да шест земаља чланица ЕУ нису приступиле тој евро-атлантској коалицији (Малта, Кипар, Аустрија, Финска, Шведска и Република Ирска); седмо, војно неутралан статус земље пружа веома добре могућности за сарадњу са чланицама ЕУ, НАТО-а, као и са оним земљама које немају намеру да приступе или се супротстављају тој алијанси; и осмо, на основу искустава о разним условљавањима у процесу приступања ЕУ, може се претпоставити да би и за чланство у НАТО-у било сличних захтева, који би додатно исцрпљивали земљу. Очигледно је да би концепт војне неутралности могао да буде погодан за Републику Србију. Међутим, није довољно само донети резолуцију и ставити тачку. Било би неопходно да се активним деловањем та идеја до краја разради, нормативно конституише и практично перманентно реализује.

Евентуална оријентација према *НАТО* или *ОДКБ*, у овом периоду, изазвала би више контроверзних проблема.

Варијанта о евентуалном учешћу у *безбедносним и одбрамбеним структурама ЕУ*, заснива се на чињеницама да се Србија

18) Било би неопходно ангажовање и представнике науке, како би се објективно сагледале геополитичке и геостратегијске околности сада и у будућности, и то од глобалног до регионалног нивоа. Такође, потребан је одговор на питање да ли је тачно да је безбедност недељива и шта то значи у оперативном смислу. Приликом разматрања овог питања анализирати и друге опције, као што су предлози о концепту универзалне безбедности, евентуално учешће у безбедносним структурама ЕУ итд.

оријентисала према тој интеграцији, као и на томе да се све чешће од стране највиших лидера ЕУ и појединих европских држава чује да би требало приступити организовању оружаних капацитета Европске уније.¹⁹⁾ О тој идеји било је више изјава и иницијатива са највишег нивоа. Према томе, уколико Република Србија буде примљена у чланство ЕУ, било би логично да у одређеној мери партиципира и у безбедносним структурама те интеграције, укључујући и оружане снаге, ако буду организоване на реалној основи.²⁰⁾

У дискурсу о овој проблематици, може се на одговарајући начин „протурити“ идеја да постоји могућност да Република Србија ступи у *савезништво* или другу врсту уговорног односа, са једном или више земаља, које би биле у стању и вољне да, у случају потребе, по јасно дефинисаним начинима, поуздано помогну у заштити њених виталних вредности (независност, суверенитет, слобода, територијална целовитост и друго).

Са ширењем безбедносних проблема све чешће се чују идеје о трагању за неким концептом *универзалне безбедности*, где би Србија такође, у одређеним условима, могла да узме учешће.

При разматрању свих ових варијанти избора модела безбедности и одбране, Република Србија не би требало да реагује „против“ било кога, већ „за“ интересе сопствене националне безбедности. Стављање до знања јавности да Србија, поред неутралности, има и друге могућности, вероватно би утицало на већи респект према нашој земљи.

Подизање оперативних и функционалних способности Војске Србије, представља сталан задатак највиших државних и војних структура. Последњих година дошло је до позитивних промена и набавци наоружања и војне опреме, изводе се озбиљне вежбове активности и стварају се бољи услови за извршавања мисија и задатака Војске Србије. Бројни догађаји последњих месеци показују да је безбедносна ситуација у окружењу и шире веома компликована, са могућношћу ескалације на појединим просторима. Република Србија не треба јаку војску да би ратовала, већ обрнуто, јака војска јој је неопходна да поново не би била увучена у неки оружани сукоб.

19) И раније је било таквих идеја, али је увек превладавао став да је НАТО довољан гарант безбедности западноевропских и других чланица ЕУ, од којих само шест (Малта, Кипар, Аустрија, Финска, Шведска и Република Ирска) нису чланице и НАТО-а.

20) Начелник Генералштаба Војске Србије генерал Љубиша Диковић је 7. новембра 2016. године потписао ноту о приступању Републике Србије борбеној групи Европске уније „Хелброк“ (Грчка, Бугарска, Румунија, Кипар и Украјина). Војска Србије ће у тој групи учесовати са водом војне полиције, тимом за цивилно-војну сарадњу и са пет штабних официра (*Политика* од 8. новембра 2016. године, стр. 8. и други медији).

Сарадња на војном плану са утицајним чланицама међународне заједнице, што се пре свега односи на САД, Руску Федерацију, Кину, утицајне чланице ЕУ, па и неке исламске земље. Та сарадња последњих година је знатно проширена и има различите садржаје. Све то оставља утисак да Србија „није сама“, да има партнере, односно, пријатеље широм света, чак и међу оним земљама за које се сматра да подржавају Косово и Метохију.

Сарадња са КФОР-ом и структурама НАТО и ОДКБ, такође је веома значајна са становишта искустава и показивања свету да Србија и у условима војне неутралности може да сарађује са различитим страним факторима. Сарадња са КФОР-ом има вишеструки значај и у функцији је подршке и безбедности нашег народа на Косову и Метохији.

Постављање захтева за повратак дела војних и полицијских снага Србије на Косово и Метохију, могло би да се размотри као варијанта показивања привржености Србије Резолуцији 1244 и упорности да оствари оно што је предвиђено тим међународним документом.²¹⁾

Супротстављање формирању оружаних снага Косова, представља веома значајну меру и треба је додатно боље осмислити. То се односи, пре свега, на изношењу процена о опасности по безбедност на самом Косову и Метохији, али и шире у региону. Супротстављање овим амбицијама албанских лидера треба да се стави и у контекст целовитог решавања уставно – правног положаја Косова и Метохије. На пример, могло би се предложити да се на том простору налазе само полицијске снаге и сл.

У оквиру политике одбране, при решавању проблема везаних за Косово и Метохију, посебну улогу могу да имају Војно-обавештајна агенција и Војно – безбедносна агенција. Безбедносно – информативна агенција, као елемент система националне безбедности у тим напорима, има још значајнију улогу од „војних служби.

Овакви приступи у оквиру политике одбране свакако би утицали на то да они који желе да инструментализују проблем Косова и Метохије у функцији даљих притисака на Републику Србију, ипак мало озбиљније размисле. Стављањем до знања светској јавности, као и онима на Косову и Метохији, да је Република Србија спремна да предузима различите мере који би јачали регионалну и глобалну безбедност, свакако би допринело побољшању

21) Аутор ових редова је, као начелник Генералштаба, у сусретима са командантима КФОР-а, редовно постављао питање повратка наших снага на Косово и Метохију и увек је добијао одговор да је то предвиђено, али да се ради о „политичком питању“.

угледа наше земље на међународном плану. Таква атмосфера би се позитивно одразила на решавање косовско-метохијског проблема.

Политика унутрашње безбедности као елемент политике националне безбедности

Политика унутрашње безбедности у расплету косовско – метохијског проблема, у овом периоду, има нешто значајнију улогу од политике одбране. У том смислу, капацитети Министарства унутрашњих послова Републике Србије могу да се ангажују у више аспеката, као што су: испољавање високе способности капацитета МУП-а да решава све изазове, ризике и претње које су у надлежности те институције, борба против корупције и међународног криминала, борба против покушаја екстремизма и тероризма, ефикасно ангажовање елемената Сектора за ванредне ситуације, понуда помоћи у обуци полицијских кадрова са Косова и Метохије.

Испољавање високе способности капацитета МУП-а да решава све изазове, ризике и претње које су у надлежности те институције, од суштинског је значаја за одвраћање и решавање различитих облика угрожавања безбедности и стабилности земље, што би јој знатно подигло углед на међународном плану. Безбедна стабилна и просперитетна Србија могла би да буде привлачан и пожељан амбијент за знатан део становништва са Косова и Метохије. С друге стране, такво стање у Србији би обесхрабрило све потенцијалне иницијаторе разних облика угрожавања наше земље. Овакво стање у Србији би знатно допринело праведном решавању косовско – метохијског проблема.

Борба против покушаја екстремизма и тероризма, када је у питању Косово и Метохија, има веома велики значај. Наиме, постоје реалне процене да би део повратника са разних ратишта, пре свега оног у Сирији, могао да испољи различите облике екстремизма, па и тероризма. У том смислу, надлежни органи Србије могли би да јавно понуде помоћ онима са Косова и Метохије у спречавању таквих инцидената. То би свакако произвело позитивну реакцију знатног дела грађана са тог простора, а и одређених фактора међународне заједнице.

Борба против корупције и међународног криминала, такође има велики значај када је у питању Косово и Метохија, јер су постојање тог проблема у више наврата помињали чак и њихови страни „пријатељи“. Опште је познато да се преко Косова и Метохије растурају наркотици у великим количинама, у чему, на жалост, учествују и неки грађани из других делова Србије.

Недавно је бивши председник Албаније Сали Бериша указао да се наставља са трговином људским органима, што представља криминал најгоре категорије. Успешно ангажовање наших органа у спречавању таквих поступака, знатно би допринело угледу Србије.

Ефикасно ангажовање елемената Сектора за ванредне ситуације, пре свега у спречавању различитих облика несрећа, такође би допринело угледу Србије. У случају таквих несрећа на простору Косова и Метохије, могла би се размотрити понуда да се ангажују и капацитети МУП-а Србије.

Понуда помоћи у обуци полицијских кадрова са Косова и Метохије, такође би могла да допринесе стварању повољније атмосфере за решавање проблема на том простору.

У стратегији НБ Србије износе се битни ставови о политици унутрашње безбедности. Поред осталог, наводи се: „Политиком унутрашње безбедности обезбеђује се заштита демократског политичког система, људских права и слобода, јавног реда и мира и имовинске сигурности грађана и других друштвених вредности... Деловање државних и осталих органа и институција Републике Србије у области унутрашње безбедности усмерено је на заштиту уставног поретка, живота и имовине грађана, спречавање и сузбијање свих облика тероризма, организованог, финансијског, економског и високо-технолошког криминала, корупције, прања новца, трговине људима, наркоманије, пролиферације конвенционалног наоружања и оружја за масовно уништење, обавештајних и субверзивних делатности, као и других изазова, ризика и претњи безбедности...”²²⁾

ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Изнете чињенице показују да постоји јасна корелација између покушаја решавања проблема Косова и Метохије и политике националне безбедности. Наиме, у Стратегији НБ Србије косовско – метохијски проблем је дефинисан као највећи изазов, ризик и претња суштинским интересима Републике Србије. Пошто је то тако, неминовно је да се тим проблемом бави и политика националне безбедности.

У овом раду су приказана само четири елемента политике националне безбедности и могућности њихових капацитета у решавању косовско – метохијског проблема. Поред тога, могуће

22) „Стратегија НБ Србије“, исто, стр. 24.

је ангажовање и других сфера деловања политике националне безбедности. Ту се мисли на заштиту људских права, социјалну политику, ангажовање културе и науке, медија и др.

Овај рад, као и многе друге анализе, показује сву сложеност косовско – метохијског проблема. До сада су власти Републике Србије уложили доста напора да се тај проблем реши. Међутим, очигледно је да постоји потреба да се ти напори појачају ангажовањем свих расположивих националних капацитета у земљи и иностранству, према утицајним светским центрима моћи и албанским факторима, како би се нашло што боље решење. При томе не би требало деловати брзоплето, већ стално излазити са утемељеним добронамерним иницијативама.

У оквиру тога, веома је важно да се заузме јасан став о вези европских интеграција и решавања проблема Косова и Метохије. Ако се у нашим стратегијско доктринарним и нормативним документима очување територијалног интегритета дефинише као вредност највишег ранга, то треба ставити до знања и структурама ЕУ. При томе се треба стално ослањати на Резолуцију 1244 (може се само замислити како би Албанци и они који их подржавају реаговали да тај међународни документ подржава њихове аспирације). Такође, у јавном дискурсу треба наглашавати да са стране наших државних снага није било никаквог етничког чишћења на Косову и Метохији.

Очекивати је да ће започети дијалог о Косову и Метохији изнедрити најбоље идеје које би руководство Србије могло да користи у свом оперативном политичком деловању. Не би требало прихватати албанске наговештаје да ће се проблем дефинитивно решити за око 18 месеци (вероватно су тај термин повезали са обележавањем двадесете годишњице агресије нато на СРЈ).

ЛИТЕРАТУРА

Бела књига одбране Републике Србије, Министарство одбране, Медија центар Одбрана, Београд, 2010.

Вебсајт дневног листа Политика: <http://www.politika.rs>

Вебсајт Министарства спољних послова Републике Србије: <http://www.mfa.gov.rs>

Европска стратегија безбедности, 2006. Доступно на: <https://www.isac-fund.org/wp-content/uploads/2017/01/Evropska-strategija-bezbednosti.pdf>

Крга, Бранко: *Стратегија националне безбедности у теорији и пракси*, МЦ Одбрана, Београд, 2017.

„Стратегија националне безбедности Републике Србије“, Службени гласник Републике Србије, број 28/2009, Београд, 2009.

Branko Krga

PROBLEM OF KOSOVO AND THE NATIONAL SECURITY POLICY OF SERBIA

Resume

Problems related with Kosovo and Metohija have been ongoing for many decades. They have a multidimensional character. This means that attempts to solve them cannot include only unilateral measures, for example, only through instruments of unilateral diplomacy. The awareness of this multidimensional approach is growing, as evidenced in the National Security Strategy of the Republic of Serbia. This document defines the national security policy of Serbia and contains measures from different areas: foreign policy, economic policy, defense policy, internal security policy, human and minority rights protection policy, social policy etc. Each of these elements of national security policy can have an important role in solving the Kosovo problem. This way, a clear correlation between the Kosovo issue and national security policy of the Republic of Serbia can be established.

Keywords: *problem, Kosovo and Metohija, policy, strategy, national security*

* Овај рад је примљен 12. новембра 2017. године а прихваћен за штампу на састанку Редакције 15. новембра 2017. године.

Радослав Гаћиновић

Институт за политичке студије, Београд

УТИЦАЈ СЕЦЕСИЈЕ КОСОВА И МЕТОХИЈЕ НА НАЦИОНАЛНУ БЕЗБЕДНОСТ СРБИЈЕ

Сажетак

Циљ овог рада је да се подсети научна јавност и политичке структуре у Републици Србији на значај континуираног изграђивања система националне безбедности, јер је у фокусу националне безбедности отаџбина, коју чине територија и народ, и коју механизам националне безбедности (реализујући заштиту Виталног националног интереса) штити од различитих облика редукције: територије, становништва, националних ресурса и суверенитета. Такође, отимање Косова и Метохије представља изузетно велики безбедносни проблем, због изузимања из суверенитета Србије дела веома значајне територије са аспекта безбедности и геополитике, као и због неконтролисаног нарастања криминалних и терористичких организација на територији Космета. Основни циљ сваке државне политике је опстанак државе, док је услов опстанка државе њена безбедност. Стога је сврха деловања модерне државе, условно названог политичким, усмерена управо у том циљу. То је оквир и безбедносне политике која има задатак да оствари концепт механизма и средстава којима се осигуравају унутрашња и међународна безбедност државе и друштва. У научним разматрањима овог појма неопходно је разликовати појам безбедности државе од појма безбедности друштва, уз нагласак да основни критеријум безбедности државе представља њен суверенитет, а безбедности друштва идентитет, тј. свест о припадности заједници.

Кључне речи: *Србија, Косово и Метохија, политика, безбедност, национална безбедност*

Национална безбедност се мора посматрати кроз призму националног интереса јер она представља способност контроле домаћих и страних услова које јавно мњење у датој заједници сматра неопходним за уживање свог сопственог самоопредељења или аутономије, просперитета и благостања.

Чарлс Мајер (Charles Maier)¹⁾

Безбедност се у практичном животу манифестује: као гарантована (конституционалним, законодавним и практичним мерама) *заштићеност* животно важних интереса личности, друштва и државе; као наука, искуство и култура и као животно важни интереси. Она се манифестује и као економска самосталност, правно и социјално благостање, интегритет и стабилно и ефикасно функционисање, али и као свакодневни, тежак, рутински, али крајње важан *посао*. Анализирајући безбедност са интердисциплинарног аспекта, може се извести закључак да су најважнији елементи појма безбедности: *стање* потенцијалних жртава, објеката напада; *способност* објекта, појаве, процеса да сачува своју суштину и основну карактеристику у условима намерног, деструктивног деловања споља или у самом објекту, појави, процесу. Безбедност је системска категорија, *својство система* изграђено на принципима стабилности, саморегулације, поузданости (безбедност је позвана да заштити свако од тих својстава система); безбедност се може разматрати као *решавајући услов* (гарант) животних делатности личности, друштва, државе што им омогућава да сачувају и повећају њихове материјалне и духовне вредности; безбедност је *одсуство* претњи и напада. Дакле, *безбедност је стање које људској популацији гарантује континуитет слободног функционисања, из којег се развијају процеси изградње стварног осећаја слободе, правде и здраве животне средине где се слободно живи, ради и развијају сопствене интелектуалне способности.*²⁾ Суштина безбедности је: *стање заштићености личности, друштва, државе, стање заштићености животних интереса, стање заштићености националних интереса, симбол о стању система у односу на неповољна дејства.* Термин »национална безбедност«³⁾ данас се користи

1) Charles S. Maier, „Peace and security for the 1990's”, Unpublished paper for the MacArthur Fellowship Program, Social Science Research Council, 12 Jun 1990. In Joseph J. Romm, *Defining National Security: The Nonmilitary Aspects*, Council of Foreign Relations. New York, 1993, p. 6.

2) Радослав Гађиновић, *Безбедносна функција државе*, Институт за политичке студије, Београд, 2012, стр. 14.

за означавање далеко ширег појма од изворног значења, јер се под њим подразумева жељено стање безбедности једне државе, које се постиже елиминисањем претњи и ризика који долазе изнутра и изван ње, а национална безбедност је појам са вишеструким значењем. У најопштијем смислу подразумева слободу од страха, претњи и физичког насиља над становништвом, односно грађанима једне државе. Међутим, национална безбедност укључује и политичке, економске, моралне, социјалне, културне, идеолошке и нормативне елементе, што је одувек отежавало њену прецизну дефиницију. Дакле у фокусу националне безбедности је отаџбина, коју чине територија и народ, и коју механизам националне безбедности (реализујући заштиту виталног националног интереса) штити од различитих облика редукције: територије, становништва, националних ресурса и суверенитета. Концепт националне безбедности схваћен као аполитички, врхунско професионални инструмент - мора да штити неприкосновеност суверене народне воље, која одређује следеће битне параметре плуралне демократије: облик политичког уређења отаџбине; начин вршења и поделе власти; начин организовања и функционисања техно-услужног сервиса званог држава (за добробит свих њених грађана).³⁾

Историјски одлучујући елемент у поимању безбедности била је војна сила. У другој половини XX века безбедносна дилема нагло се помера ка ширем подручју друштвеног живота, при чему невојни фактори угрожавања безбедности заузимају све значајније место, а извор моћи државе помера се са строго војних фактора и њених пратећих елемената ка технологији, образовању људског потенцијала и контроли тржишта. Мењају се и услови за одржавање војног капацитета; оружје застарева невероватном брзином услед технолошких иновација, чиме научна сазнања добијају посебно место. Безбедност сваке државе почива на елементима њене националне моћи, а то су првенствено: *величина територије; економска снага; географска позиција; сировине; зависност од страног тржишта; технички и технолошки капацитет; национални карактер; ефикасност владе да спроведе одлуке; продукциона моћ; резерве; образовни ниво становништва и национални морал и унутрашња солидарност.*⁴⁾

3) Милан Пашански, „Транзиција безбедности: од државног ка националном концепту“, *Политика националне безбедности*, бр. 2/2016, Институт за политичке студије, Београд, 2016, стр. 25.

4) Радослав Гађиновић, „Демократија и безбедност у националној држави“, *Српска политичка мисао* бр. 1/2010, Београд, 2010, стр. 158.

УТИЦАЈ СЕЦЕСИЈЕ КОСОВА И МЕТОХИЈКЕ НА НАЦИОНАЛНУ БЕЗБЕДНОСТ СРБИЈЕ

Косовско-метохијски простор је историјско седиште, државотворно језгро и централна територија средњовековне српске државе, обухвата површину од око 10.887 км², што износи око 12,3 одсто целокупног државног простора Србије. Изузимањем Косова и Метохије из састава Србије у српском етничком простору настала је *веома широка и дубока просторна бреша*, с тенденцијом да се стално шири, “нагриза” и умањује српски етнички простор, како би Космет у потпуности добио исламски предзнак и имао вишеструку геополитичку улогу. *Прво*, да подупру стварање пројекта „Велике Албаније“⁵⁾, превасходно на рачун српског етничког простора; *друго*, да оснаже тзв. северни исламски клин, који би засекао средиште српског етничког простора (Краљево-Ниш-Крагујевац), и *треће*, спајањем Косова и Метохије и Рашке области, као муслиманске просторне целине, додатно би се створила територијална бреша између Србије и Црне Горе, *јер је Црна Гора одвајањем од Србије изабрала пут евроатланских интеграција и тиме нарушила (можда трајно) вековно пријатељство између две српске државе* и за дуже време се обеснажује идеја успостављања и учвршћивања културних и свих других веза између српских етничких простора на Балкану, тј. на историјски издвојеним етничким територијама Срба – у Србији, Црној Гори и Републици Српској. Осим наведеног, Косово и Метохија има и бројне друге геополитичке и геостратешке улоге, последице директно супротне српским националним и државним интересима. Првенствено што се у том контексту може запазити (када је реч о Косову и Метохији), јесте то да се тај део Србије налази на самом средишту замишљене „зелене исламске трансверзале“, која иде од Ташкента, преко Мале Азије, Тракије (дела Бугарске и Грчке), Македоније (у њеној исламизованој визири), Косова и Метохије, Рашке (Санџака у исламизованој терминологији и геополитици), Босне и Херцеговине, све до Цазина, као најистуреније исламске тачке у Европи. То је правац и смер новог исламског похода на Европу, чији је стратешки посредник Турска. *Посматрано са геополитичког и геостратегијског аспекта Косово и Метохија представља српску безбедносну макро тврђаву.* Према месту које заузимају у државном простору Србије, Косово и Метохија имају велики геополитички, геостратешки и војни значај. Простор Косова и Метохије покрива целу дужину државне границе Србије према Албанији и око две трећине границе према

5) Ђ. Борозан, *Велика Албанија – порекло, идеје пракса*, Војноисторијски институт, Београд, 1995.

Македонији. Упоредјујући стратешку дубину Србије с просторном дубином Косова и Метохије, како по крађој, тако и по дужој оси, може се закључити да *простор Косова и Метохије обухвата око 100 километара стратешке дубине Србије и по једној и по другој оси*. Ако се зна да је стратешка дубина Србије мала, нарочито по крађој оси (исток-запад), оцена о великом стратешком значају Косова и Метохије за Србију још је снажније поткрепљена. Простор Косова и Метохије има изузетну улогу у српском етничком простору. То је у ствари “меки трбух” Србије. У тој метафори се веома речито изражава огромни стратешки значај Косова и Метохије за Србију, па и шире – за целину етничког простора српског народа.⁶⁾ Етничка структура српског становништва на Косову и Метохији све до шездесетих година XX века показује државотворни статус српског народа на Косову и Метохији.⁷⁾ За разлику од Косовске котлине, Метохија има знатно сложенију морфотектонску структуру.⁸⁾

Извесно је да албанско руководство на Косову и Метохији, већ одавно, не рачуна с унутрашњим економским и цивилизацијским напретком, већ с ван економским изворима прихода, односно криминалним и незаконитим методама стицања богатства као што је трговина дрогом, људима, оружјем или посебним видовима помоћи, па и оном из исламских извора. То даје подстицај

- 6) Сведочења страних аутора најбоља су илустрација о етничким, политичким и верским приликама у области Косова и Метохије. То су радови *Ami Buea, Jozefa Milera, Johana Georga fon Hana, Ивана Степановича Јастребова*, Александра Гиљферинга, Виктора Берара, Гастона Гравијеа и других. *Jozef Miler* саопштава податке из 1838. године о верској и језичкој структури становништва у Метохији – у Пећи, Призрену и Ђаковици, у Пећи су Срби имали већину 92,09% у односу на Албанце. У Призрену је проценат Срба био 73,68%, једино је Ђаковица имала изразиту албанску већину и то 80,76% (*Велика Албанија – замисли и могуће последице*, изд. Институт за геополитичке студије, Београд, 1998. године, стр. 21 и 22).
- 7) На попису становништва на Косову и Метохији 1929. године Срби су били у већини то 61%. Очигледно је да су Албанци демократски фактор, схватили као стратегијски и тако су се и понашали, да би на попису становништва 1948 године на Косову и Метохији њихово бројно стање било 68,5%, на попису 1961 године 67,1%, а 1981 године 74,4 %, а обзиром да су Албанци попис 1991 године бојкотовали процењује се да их је тада било 81,6% (Јован Илић, *Косово и Метохија изазови и одговори*, изд. Институт за геополитичке студије, Београд, 1997. године, стр. 261),.
- 8) Метохија „је највећа котлина у СФР Југославији, спуштена на тектонском сутоку Динарида и Шарида, окружена високим планинама Шаром и Проклетијама. Дно котлине лежи на надморској висини 350-450 м, а обод се диже преко 2000 м. Дубока Метохијска котлина је нижа, али пространија од Косовске котлине.” Овалног је облика и одликује се сложенем пластиком заталасаног и речним токовима и тектонским линијама рашчлањеног дна, дуж чијих су ивица, на прегibu са високо планинским ободом, реке наталожиле моћне планинске бедеме. У оквиру Метохије „издвајају се секундарне потолине Пећко-Ђаковичка, Призренска и Мирушка.” (Ј. Ђ. Марковић, *Регионална географија СФР Југославије*, Универзитет у Београду, Грађевинска књига, Београд, 1980, стр. 440-441).

цивилизацијској регресији на Балкану и у Европи која постаје све малигнија и све удаљенија од постулата и принципа либералног и демократског цивилног друштва и регионалне стабилности.

Насилно отцепљење Косова и Метохије од Србије, супротно уставном, историјском и међународном праву значајно ће променити интегрални капацитет безбедности Балкана. Кршењем рез. 1244 СБ УН и Кумановског споразума, додатно се игнорише Повеља УН, и међународно право уопште. С друге стране, легализује се примена међународног терора и тероризма према једном народу на Балкану. Јер, већ на почетку XXI века процес етничког чишћења тог народа на Косову и Метохији се приводи крају.⁹⁾ Насиље над Србима се наставља несмањеним интензитетом. Велики проблем у решавању српског националног питања на Балкану настао је када је неразумну одлуку донела тадашња српска власт да се проблем Космета из ОУН премести у надлежност ЕУ, доношењем ткз. Бриселског споразума.

Стратешка анализа процеса и кретања у Србији - резултирала је са неколико алармантних закључака, који се, првенствено, односе на јачање различитих облика редукције отаџбине, од којих су – само у тезама – најзначајнији: *Редукција територије (тзв. „домино ефекат”: питање Космета, Раике области, Војводине, итд); редукција становништва има два аспекта: а) квантитативни (становништво „одлази” заједно са територијом, ратне жртве, „бела куга”), и б) квалитативни (одлив „мозгова”); редукција националних ресурса, односно, трајно отуђење националног богатства, по разним основама (извори пијаће воде на планети, где је, према студији УН, још 2015. год живело 2.5 милијарди људи, у пределима „без капи пијаће воде”; пољопривредно и грађевинско земљиште, итд.) и редукција суверенитета народа, а најдрастичнији пример је тзв. „инвестирање” новца у политику. Заједнички именитељ наведених облика редукције је угрожавање суверенитета отаџбине. У циљу изградње савременог система безбедности који ће бити способан за заштити отаџбину, намећу се следећи приоритети: *Неопходност ургентног дефинисања (и постизања националног консенсуса, без обзира на страначку припадност) витал-**

9) Претња безбедности Балкана је на почетку XXI века још израженија, а насиље над од стране Албанаца над Србима још интензивније. Од настанка Српске државе на Балкану Срби су се увек борили само за постојање и опстанак. Анализом историјских докумената о протеривању Срба са Косова и Метохије у последња три века (1690-2006) може се закључити да је из некадашње Старе Србије (данашње Косово и Метохија), насилно протерано око 1 150 000 Срба, да их је око 200 000 побијено и 150 – 200 000 преведено у исламску веру (Јован Н. Деретић, *Срби и Арбанаси*, Народна библиотека Србије, Београд, 2005, стр. 52 и 130).

ног националног интереса у домену стратешке безбедности (са свим пратећим процесима, који имају безбедносне реперкусије), и који мора бити јавно прокламован; утврђивање безбедносног стандарда земље у сваком тренутку: неопходно је дефинисање релевантних безбедносних параметара, који се перманентно прате и анализирају. Тиме безбедносни систем остварује континуитет а, на основу анализа, врши степеновање безбедносне ситуације у земљи, што аутоматски активира унапред планиране егзактне процедуре служби, агенција и појединаца, са јасним поделама ресурсних и персоналних задатака и задужења. У теоријско-доктринарној области, намеће се неколико важних активности, од изузетног значаја (усвајање нове дефиниције безбедности проистекле из заштите ВНИ Србије у складу са потпуно новим безбедносним изазовима, детекција нових извора угрожавања безбедности Србије и дефинисање безбедносних приоритета Србије); у институционално-организационој области, која обухвата, у ширем смислу, радикалне промене – за почетак, у зонама преклапања – у законодавству и судству а, у ужем смислу, потпуно ново етаблирање система безбедности, да би у потпуности одговорио духу новог времена, престоје, такође, неопходне активности. Оне ће се, укратко, кретати од увођења нових организационих облика, па до потпуно измењеног система школовања кадрова за нове безбедносне изазове; нужно је формирање Савета за стратегију националне безбедности (ССНБ) – интердисциплинарног, визионарског “труста мозгова”, лишеног партијских предзнака. Савет мора бити способан да препозна и дефинише витални српски национални интерес, који мора бити јавно прокламован, и не сме бити девалвиран страначком борбом за власт. Стратески циљ нације мора бити „расклопљен” на јасно одређене и временски орочене парцијалне етапе (уз стриктна ресурсна и персонална задужења) чија сукцесивна реализација води остваривању ВНИ.¹⁰⁾

ЕВЕНТУАЛНИМ СТВАРАЊЕМ ВЕЛИКЕ АЛБАНИЈЕ НАСТАЈУ УСЛОВИ ЗА НОВИ СУКОБ НА БАЛКАНУ

Најновије научне анализе указују да се Албанци неће задовољити сецесијом Косова и Метохије од Србије, они ће у првој фази настојати стварање „Великог Косова“, јер су кроз новију ис-

10) Милан Пашански, „Транзиција безбедности: од државног ка националном концепту“, Политика националне безбедности, бр. 2/2016, Институт за политичке студије, Београд, 2016, стр. 20-22.

торију јавно изражене експанзионистичке тежње Албанаца који живе на Косову и Метохији према: а) Југоистоку Србије (Медвеђа, Бујановац, Прешево) у оквирима пројекта „Дарданија”; б) Косову и Метохији у оквиру пројекта „Независно Косово”; в) Црној Гори (Плав, Гусиње, Бар, Сутоморе, Улцињ у оквиру пројекта „Малесија”) г) Западној Македонији у оквиру пројекта «Илирија» и д) Северној Грчкој у оквиру пројекта „Епир”. Ако се такве експанзионистичке тежње Албанаца остваре, тада би ткз. Велико Косово градило федерални или конфедерални савез са Албанијом. У том случају територија под контролом Албанаца би била негде око 55 000 км². на којој би живело 6,5 – 7 милиона Албанаца.¹¹⁾ Стварањем велике Албанске државе на Балкану подстакло би даљу националну препотентност Албанаца и највероватније отворени сукоб са Србијом или Грчком, што би неминовно водило ка Трећем балканском рату. Ово је упозорење првенствено Европским државама, а онда и ОУН. Јер, без Косова и Метохије Албанија не може да испуни стратешку улогу која јој је након разбијања Југославије из неких центара моћи намењена у геополитичким играма на Балкану. Албанији, недостају сви неопходни ресурси на којима се иначе заснивају битни елементи и показатељи државне моћи (просторна стратешка дубина, демографски потенцијали и привредни и природни ресурси као темељи економске моћи државе). На основу тих чињеница није тешко закључити зашто је притисак дела међународне заједнице на Србију (да пристане на промену државно-правног статуса Косова и Метохије) тако снажан и да ће се ти притисци и уцене наставити без обзира на то ко ће и како владати у Србији. Наиме, људска права и права националних мањина, као и потреба унутрашње демократизације Србије, у томе имају потпуно споредну улогу, улогу димне завесе за притиске мотивисане *искључиво геополитичким и геостратешким разлозима*.¹²⁾

Насупрот идеализму и илузијама, стање у тој покрајини показује да је на делу ново „понављање историје“, да се албанско насиље као и етнички и верски конфликти не стишавају, а да искључивости и претензије разних актера на Балкану и изван њега стално расту и најављују освету „ненаучене историје“. Арбитрарно геополитичко моделирање и насилно пресецање „Гордијевог чвора“, у осетљивом балканском кризном жаришту, прекрајањем

11) Радослав Гаџиновић, „Насиље на Косову и Метохији“, *Политичка ревија*, бр.1/2008, стр. 79.

12) Radoslav Gaćinović, A geopolitical aspect of a violent secession of Kosovo and Metohija from Serbia, Thematic conference proceedings of international significance, Archibald Reiss Days, Volume II, *Thematic conference proceedings of international significance*, Academy of criminalistic and police studies, Beograd, 2015, p. 15.

државних граница тежак је удар не само на основе међународног права, већ подстиче ширење нестабилност у региону, и активност нових сепаратистичких покрета у свету.¹³⁾

Геополитички положај балканских народа и држава одувек су креирали ван балкански чиниоци, пре свега велике силе и највећи центри политичке, економске и војне моћи. Утицај тих ван балканских чинилаца, однос балканских земаља и народа према тим центрима моћи и међусобни односи самих балканских земаља и народа и унутрашња кризна жаришта на Балкану, чине тзв. балкански геополитички чвор. У самом седишту тог балканског геополитичког чвора, односно крста, где се секу главни правци утицаја ван балканских чинилаца, налази се српски етнички простор и његова матична држава – Србија. Нема готово никаквих могућности да се неповољни утицаји тих моћних ван балканских чинилаца у потпуности избегну, па ће та чињеница и даље врло неповољно утицати на могућност остваривања националних и државних интереса српског народа на целом његовом етничком простору.¹⁴⁾

ИСТОРИЈСКО И УСТАВНО ПРАВО ПОТВРЂУЈУ СУВЕРЕНИТЕТ СРБИЈЕ НАД КОСОВОМ И МЕТОХИЈОМ

Срби су се током велике сеобе индоевропских народа коначно настанили на просторе данашњег Косова и Метохије у VII веку, и ускоро потом, крштењем и уцрквењењем, ушли у хришћанску цивилизацију Православне Византије.

На овим Косовско-Метохијским просторима тада „нема никакве државне творевине албанског народа, нити се нека иоле значајна етничка скупина Албанаца или албанских предака јавља у том раздобљу као историјски чинилац.”¹⁵⁾ Срби, доласком у VII веку (неки историчари кажу још много раније) настављају просторе тадашњег Византијског царства и образују своје области зване “Склавиније”, и затим од Византије примају Хришћанство, а онда стварају своје локалне кнежевине (од IX до XI века) којих је било

13) Милан Матић и Живојин Ђурић, *Косово и Метохија пред судом историје*, Зборник радова САНУ, Београд, 2007, стр. 125-128.

14) Јован Илић, „Балкански геополитички чвор и српски етнички простор“, Зборник радова *Геополитичка стварност Срба*, Институт за геополитичке студије, Београд, 1997, стр. 429-430.

15) Димитрије Богдановић, *Књига о Косову*, Народна књига и Војноиздавачки завод, Београд, 1999, стр. 32.

неколико до ступања на сцену славне породице Немањића, половином 12 века. Стефан Немања први успева да, ратујући али и склапајући мир са Византијом, организује самосталну српску државу при крају XII века, и тада Косово и Метохија улази у састав српске државе, да би одмах постао и њен средишњи државни и црквени део. Приштина је била центар средњовековне српске феудалне државе за време краља Милутина (1282-1321), а једно време Призрен је био престоница српских царева Душана и Уроша. Осим тога, град Пећ је у два временска периода од 1346-1457 и од 1557-1766 године био седиште Патријаршије српске цркве.¹⁶⁾

О уласку Косова и Метохије у састав самосталне српске државе јасно сведочи и Немањино Житије, које је написао Свети Сава на почетку XIII века. Када су Турци заузели Косово и Метохију (1455 године, падом Новог Брда) и суседне крајеве, пописали су на њима затечено становништво које је било скоро све српско, са свега 2-3% Арбанаса западно од Ђаковице.¹⁷⁾ У средњем веку није постојало посебно име за ову покрајину, осим општег имена Србија. Под овим именом територију Косова и Метохије помињу путописци у XVI и XVII веку, од којих су неки и Арбанаси. Млетачки посланик Јаков Соранцо, 1575 године, каже, како прелазећи Дрим улази у Србију.¹⁸⁾ Архиепископ барски Марин Бици (*Marin Bizzi*) 1610 године, такође узима Црни Дрим као границу између Арбаније и Србије.¹⁹⁾ Петар Мазарски, апостолски визитатор, по нарочиости Арбанас, 1623 године, каже да Дрим дели Арбанију од Србије.²⁰⁾ Надбискуп Ђорђе Бијанки вршећи канонску визитацију у Србији 1638 године написао је извештај у коме наглашава да се Призрен налази у Доњој (јужној) Србији (*Servia, »inferiore«*).²¹⁾ Према писаним изворима, Косово и Метохија и други крајеви данашње Косметске покрајине били су у XIII, XIV, XV и XVIII веку етнички најхомогеније области српске државе. То значи да на Космету није било других народности сем Срба.²²⁾

16) Радослав Гађиновић, *Отимање Косова и Метохије*, НИЦ Војска, Београд, 2004, стр. 14.

17) Научни Демографски зборник: *Насеља и становништво области Бранковића 1455 године*, уредник академик М. Маџура, Београд, САНУ 2001, стр. 793.

18) Рад Југословенске академије знаности и умјетности, књ. CXXIV, с. 30.

19) Старине Југославенске академије знаности и умјетности, књ. XX, с. 121.

20) Старине, XXXIX, с. 28.

21) Јован Радонић, *Римска курија у јужнословенским земљама од XVI – XIX века*, Београд 1950. године, стр. 100.

22) Академик Милисав В. Лутовац, *Глас CCLXXXII Српске академије наука и уметности*, Београд, 1972, књига 34, стр. 8.

У европској науци је добро познато да матичне области албанског народа чине области данашње средње Албаније. Познати немачки албанолог *Georg Štattmiller* истиче да матична област Албанаца обухвата долину реке Шкумбе, обе стране реке Мат, Кроју, и још неке суседне крајеве.²³⁾

Сведочења страних аутора најбоља су илустрација о етничким, политичким и верским приликама у области Косова и Метохије. То су радови *Ami Buea*, *Jozefa Milera*, *Johana Georga fon Hana*, *Ивана Степановича Јастребова*, *Александра Гиљферинга*, *Виктора Берара*, *Гастона Гравјеа* и других. *Jozef Miler* саопштава податке из 1838. године о верској и језичкој структури становништва у Метохији – у Пећи, Призрену и Ђаковици, у Пећи су Срби имали већину 92,09% у односу на Албанце. У Призрену је проценат Срба био 73,68%, једино је Ђаковица имала изразиту албанску већину и то 80,76%.²⁴⁾

Поред геноцида над српским народом и протеривања Срба са својих вековних огњишта, посебно је била изражена и исламизација. Тај феномен су запазили и страни истраживачи, још током XIX века. Француски антропогеограф Гастон Гравје, који је пропутавао Косовом и Метохијом почетком XX века, истакао је пример долине Дрима и Ораховца: „Готово сви муслимани тог региона представљају Србе који су од недавно прешли у ислам, вероватно од пре 25 година, а срећу се многе фамилије подељене на православне и муслиманске куће”²⁵⁾.

На попису становништва на Косову и Метохији 1929. године Срби су били у већини то 61%. Очигледно је да су Шиптари демографски фактор, схватили као стратегијски и тако су се и понашали, да би на попису становништва 1948 године на Космету њихово бројно стање било 68,5%, на попису 1961 године 67,1%, а 1981 године 74,4 %, а обзиром да су Шиптари попис 1991 године бојкотовали процењује се да их је тада било 81,6%.²⁶⁾ Физичко географске одлике Косова и Метохије имале су карактер елемената / делова/ „макротврђаве” много више у време средњовековне српске државе него на почетку XXI века, али, захваљујући првенствено

23) Радослав Гађиновић, *Отимање Косова и Метохије*, НИЦ Војска, Београд, 2004, стр. 17.

24) *Велика Албанија – замисли и могуће последице*, изд. Институт за геополитичке студије, Београд, 1998. године, стр. 21 и 22.

25) Gaston Gravier, *La Viellie-Serbie et Les Albansais*, extrait de la Revue de Paris 1. новембар 1911, Париз, 1911, п. 12.

26) Јован Илић, *Косово и Метохија изазови и одговори*, изд. Институт за геополитичке студије, Београд, 1997, године стр. 261.

специфичном рељефу, њихов геополитички положај и улога јасно се идентификују и у савременим околностима.²⁷⁾

Италијанска влада је била главни ослонац албанских милитаристичких покрета и организација. Она је успела да придобије и руководиоце ткз. „Косовског комитета”, чије је средиште било у Бечу, на челу са Бедри Пејаном и Ибрахимом Ђаковом. Гроф Ђано у свом дневнику пише: „Морамо успавати Југословене. Али касније, наша политика мора да се живо позабави Косовом. То ће одржати живим један иредентистички проблем на Балкану, привући пажњу Албанаца и представљати нож уперен у кичму Југославије.”²⁸⁾ У служби Албанске иреденте налазиле су се и све легалне политичке организације Албанаца у Југославији. На Београдском универзитету формирана је 1935. године тајна студентска организација „Беса” с основним програмским опредељењима да ради на прикључењу Косова и Метохије Албанији. Идејне вође тајне терористичке организације били су Ђазим Блаца, Шаип Мустафа и Ибрахим Љутва, а основни задатак су имали да на универзитету створе атмосферу о неопходности стварања Велике Албаније, да оснивају оружане формације које ће у датом моменту кренути са терористичким акцијама. Финансирало ју је албанско и италијанско посланство у Београду. Југословенски политичари су разматрали модалитете трајног решавања проблема албанског питања у Краљевини Југославији. Трајно решавање албанског питања неки српски политичари су видели у планском исељавању Албанаца са територије Србије. На том плану се интензивно радило. Договорено је 1931. године између Српске и Турске владе да се Албанско становништво пресели са Косова и Метохије у Турску. У обновљеним преговорима Турска је изразила спремност да до почетка 1936. године с Југославијом склопи формални споразум о исељавању 200 000 лица „становништва које је сродно по менталитету турском, те ће се у турској лако асимиловати”. Но, све су те комбинације о исељавању Албанаца у Турску су пропале услед неспремности југословенске владе да уложи већа финансијска средства у стимулацији исељења. Карактеристичан је у том смислу разговор турског министра спољних послова Ружди Араса са др Иваном Суботићем 6. јула 1939. године.²⁹⁾ Процес асимилације Срба у Албанце, био је веома дуг и

27) Радослав Гађиновић, *Отимање Косова и Метохије*, НИЦ Војска, Београд, 2004, стр. 17.

28) Димитрије Богдановић: *Књига о Косову*, изд. Народна књига и Војно издавачки завод, Београд, 1999, стр. 222.

29) Пред исељавање Албанаца у Турску испречиле су се финансијске тешкоће: своју половину трошкова насељавања у Турској, по споразуму, турска влада није могла да сноси због свог програма наоружања. Арас је тврдио да би се конвенција могла

сложен, а текао је кроз неколико фаза. Прво је увек било примање ислама. Након тога су се српске породице, обично ради заштите од турских власти или од Албанаца приклањали обично неком јачем арбанашком фису у чијем су суседству живели, како би сачували животе, имовину и част женских особа.³⁰⁾

Великоалбанска политичка концепција је сигурно била под великим утицајем панисламизма и радикалног политичког ислама. Нарочито снажна подршка спољних чинилаца албанској милитаристичкој активности на Балкану у остваривању пројекта „Велика Албанија” уследила је између два светска рата а то првенствено од стране фашистичких сила и комунистичке интернационале. Ова подршка је била првенствено зато што су они били за разбијање заједничке државе Краљевине Југославије. Међутим, треба истаћи то да је стварањем Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, а нарочито државним преуређењем у краљевину Југославију 1929. године, Србија као држава српског народа била сасвим жртвована себичним интересима владајућег слоја на који се она наслањала. Читав њен државни и шири политички систем, утопио се у структури власти нове државе. Усвојеним уставом од 1921. године Југославија је организована као централистичко-бирокаратска држава са великим овлашћењима круне и управних органа власти. Територија Југославије је подељена законом о обласној и среској самоуправи 1922. године на 33 области – жупе, а у њој територија Србије расцепкана на 13 области, без међусобне повезаности. Обласна управа је била веома ограничена и била је потчињена централној власти. У настојању да се ситуација на Космету стабилизује српска власт је настојала да поједине угледне Шиптаре придобије и за највише органе државе у Београду. Једна од важних мера српских власти за стабилизовање стања на Косову и Метохији, било је насељавање

одмах применити ако би Југославија примила на себе и други део трошкова који су се односили на насељавање Албанаца у Турској и том приликом је уверавао Суботића да и Турска влада сматра да је најбоље да у Југославији дуж албанске границе има што мање мањине „која би једног дана могла постати подложна једној иредентистичкој пропаганди диригованој од стране Италије и Албаније” (Исто, стр. 225-227).

- 30) Многи су се надали да ће сачувати стару веру и вратити јој се када се измене услови у српску корист. Тако су чували језик (у мери у којој су могли) гробља својих предака, иконе и друге верске обичаје. Познато је да се на тим просторима стање није дуж време мењало у корист Срба, оно се и погоршало, а старије генерације су у међувремену изумрле, млади су се све више удаљавали од своје матице и придруживали Шиптарима, па је њихово албанизовање текло убрзано. Процес масовног албанизовања Срба је заустављен 1912. године, али је настављено албанизовање оних који су већ били прешли на ислам и ушли у поједине албанске фисове. Стање између два светска рата углавном се није мењало у корист Срба, јер српска православна црква а ни држава нису предузимале потребне мере за то (Владимир Бован, „Албанизовање српског становништва на Косову и Метохији” у Зборнику, *Косово и Метохија - изазови и одговори*, изд. Институт за геополитичке студије, Београд 1997, стр. 432 до 434).

ове покрајине православним становништвом. Јер је под притиском шиптарских терориста велики број Срба протеран са својих вековних огњишта. Само у Метохији је од 8600 српских домаћинстава остало свега 1830. Због све теже етничке ситуације на Косову и Метохији по Србе краљ Александар Карађорђевић је 17. јуна 1931. године обнародовао Закон о насељавању јужних крајева. Овај закон би требало да буде подстицај за нови талас колонизације Косова и Метохије српским живљем. Закон о насељавању Косова и Метохије српским живљем је био веома стимулативан и пружао је повољне услове онима који су желели да се населе на територију Косова и Метохије.³¹⁾

Србија је деценијама улагала велика средства на развоју научне делатности и просветног система на Косову и Метохији. Почетком 1990. године Косово и Метохија су имали 22 научне организације и јединице, са више од 1.200 запослених, међу којима 213 доктора и 160 магистара наука претежно Шиптара, а пре Другог светског рата ниједан Шиптар са Космета није имао научно звање. Само 1988. године на Космету је објављено 113 научних јединица, далеко више на албанском језику. Радио телевизија Приштина је 80 одсто свога програма емитовала на албанском језику, а почетком 1990. године на Космету је било 120.000 ТВ пријемника, а само издавачка кућа „Рилиндија“ објавила је 289 наслова на албанском језику. У то време на Космету је било 16.500 наставника за наставу на албанском језику, а то је више него што је 1941. године било ученика из редова те народности, затим 4.000 средњошколских наставника, више исто што је 1948. године било средњошколаца шиптарске народности.³²⁾

Поред свих активности Србије да се подигне квалитет живота свих грађана на Косову и Метохији, обесправљеност српског народа се у континуитету повећава у тој српској покрајини. Синан Хасани – Шиптар, вршилац највећих функција у федерацији, у својој књизи „Косово, истина и заблуде“ на страни 94 каже: „*Срби и Црногорци су били обесправљени у сваком погледу.*“³³⁾ Глобална стратегија Комунистичке партије Југославије, није ништа учинила да се исправе последице насилне промене етничке структуре

31) „Старешине породица добијале су по пет хектара земље, а сваки ожењени члан у породици имао је право на још четири хектара, неожењени чланови породица старости до 21 године на по три хектара, док су деца и удовице добијали по хектар земље. Свака породица добијала је по 25 ари за окућницу, док су веће породице са по два или више ожењених чланова имале право на по 50 ари“ (Исто,)

32) Исто, стр. 231.

33) Милан Вучинић, *Зашто Косово не може да буде република*, изд. НИП Пословна политика, Београд, 1990. године, стр. 74

становништва Косова и Метохије настале под фашистичком окупацијом. Срби се ни после Другог светског рата нису вратили на своја вековна огњишта на Косово и Метохију. Нова комунистичка власт на челу са Брозом је уместо доношења закона за повратак Срба на своја вековна огњишта, 6. марта 1945. године донела је „привремену забрану враћања колониста у њихова ранија места живљења”.³⁴⁾ Убрзо после ослобођења 3. августа 1945. године доноси се и Закон о ревизији додељивања земље колонистима и аграрним интересентима у Македонији и Косовско-метохијској области”³⁵⁾ и Закон о поступању са напуштеном земљом колониста у аутономној косовско-метохијској области.³⁶⁾ Колико је овај закон био наклоњен Шиптарима на Косову и Метохији говори и пропис по коме земљу губе они колонисти који су је добили од приватних власника, као и сви који су је држали у поседу, иако нису имали на њу тапију или радили као закупци или чипчије.³⁷⁾

Никада на просторима Косова и Метохије није било елемената Албанске државности. Границе са суседима није одређивала Србија, већ међународна заједница на основу етничке структуре становништва и турских дефтера. Те границе су одређене на Лондонској конференцији 1913. године, а ревизијом су коначно потврђене на конференцији у Фиренци 26. јула 1926. године. Срби имају уставно и историјско право на Косову и Метохији, које је увек старије од етничког права, а и међународно право је на страни Србије, јер Повеља ОУН забрањује насилно отимање делова суверених земаља. *Бројност једне националне заједнице се не одређује њеним бројним стањем у оквиру једног дела државе, већ њеним бројним стањем у оквиру целе државе, па и на основу тог критеријума Албанци су национална мањина у Србији.* Нигде у свету до сада национална мањина није имала право на своју државу. Једна национална заједница не може сама за себе одређивати да ли је народ или национална мањина. Поред ових правних чињеница треба посебно истаћи да Косово и Метохија представља центар српске духовности и културе.³⁸⁾

34) Службени лист ДФЈ 13/45.

35) Службени лист ДФЈ 56/45.

36) Службени гласник НР Србије 9/47.

37) Перазић Гавро, у листу *Политика*, од 7 априла 1989 године.

38) Научна истраживања током XIX и XX века утврдила су да на Космету постоје 162 објекта, који су данас проглашена за културно добро од изузетне важности, док је 500 објеката заштићено као споменици културе, а више од 1400 је евидентирано као културна баштина Српског народа на том тлу. У тој ризници свих српских земаља, области најбогатијој хришћанским старинама, врхунац црквеног уметничког градитељства достигнут је током XIII, XIV и XV века. Сведочанства су храмови неописиве лепоте, српске молитве у камену: пећка патријаршија грађена 1230-1330,

Дакле, Косово и Метохија не може постати самостална држава на основу уставног и историјског права Републике Србије као и на основу Повеље ОУН и свих међународно правних документа који разматрају проблематику суверенитета и територијалног интегритета суверених држава. Али, Косово не може и опстати као самостална држава из више разлога. *Прво*, Косово и Метохија је у криминалном смислу најзапуштенија област у Европи и шире, па се токови новца у догледно време не могу увести у легалне државне токове. *Друго*, на целој територији Космета влада „закон џунгле”, тј. правосудни систем не функционише – главну улогу у функционисању тзв. система имају криминалне организације – фисови. *Треће*, промет сумњиве робе, људи, оружја и наркотика несметано флукуише – границе са Албанијом и Македонијом су отворене и неконтролисане. *Четврто*, основна људска права и слободе грађана на Космету и не постоје, људски живот нема никакву вредност, још ниједно убиство Срба није расветљено. Вероватно је свима јасно на Косову и Метохији да се држава гради деценијама и да није лако од анархије створити државу, али нико није моћан да стварно крене на пут претварања бездржавља у државу. Надају се да ће то урадити НАТО пакт и Европска унија, али то суштински није могуће без одлучности грађана Косова и Метохије. Пошто већинско становништво на Косову и Метохији није расположено да уважава власт, проблеми на Балкану ће се умножавати и вероватно ће једнога дана управо они који подржавају безвлашће и анархију на Косову и Метохији морати интервенисати.

ЛИТЕРАТУРА

- Бован, В., „Албанизовање српског становништва на Косову и Метохији”, *Косово и Метохија - изазови и одговори*, Институт за геополитичке студије, Београд, 1997.
- Богдановић, Д., *Књига о Косову*, Народна књига и Војноиздавачки завод, Београд, 1999.
- Борозан, Ђ., *Велика Албанија – порекло, идеје, пракса*, Војноисторијски институт, Београд, 1995.
- Гаџиновић, Р., A geopolitical aspect of a violent secession of Kosovo and Metohija from Serbia, Thematic conference proceedings of international significance,

Богородица Љевишка (1219-1305), Грачаница (1313-1321), Високи Дечани (1327-1335), те импозантни остаци, св. Арханђела, средњовековних градова Бањске, Звечана, Новог Брда, Прилепца, Убошца, Ајновца и десетина властелинских задужбина из XIII и XIV века. Крајем 2003. године на Космету постоје 1994 српска топонима, од којих 1181 црква и црквишта, 113 манастира, 48 испосница, 8 спомен-капела, 534 српска гробља, 96 тврђава и 14 двораца српске властеле (Радослав Гаџиновић, *Отимање Косова и Метохије*, НИЦ Војска, Београд, 2004, стр. 13-14).

- Archibald Reiss Days, Volume II, *Thematic conference proceedings of international significance*, Academy of criminalistic and police studies, Beograd, 2015.
- Гаћиновић, Р., *Безбедносна функција државе*, Институт за политичке студије, Београд, 2012.
- Гаћиновић, Р., *Отимање Косова и Метохије*, НИЦ Војска, Београд, 2004.
- Гаћиновић, Р., „Насиље на Косову и Метохији“, *Политичка ревија*, бр. 1/2008.
- Gravier, G., *La Viellie-Serbie et Les Albanais*, extrait de la Revue de Paris 1. новембар 1911.
- Деретић, Н. Ј., *Срби и Арбанаси*, Народна библиотека Србије, Београд, 2005.
- Илић, Ј., *Косово и Метохија - изазови и одговори*, Институт за геополитичке студије, Београд, 1997.
- Илић, Ј. „Балкански геополитички чвор и српски етнички простор“, *Геополитичка стварност Срба*, Институт за геополитичке студије, Београд, 1997.
- Maier, S. C., „Peace and security for the 1990's“, Unpublished paper for the MacArthur Fellowship Program, Social Science Research Council, 12 Jun 1990.
- Марковић, Ђ. Ј., *Регионална географија СФР Југославије*, Универзитет у Београду, Грађевинска књига, Београд, 1980.
- Матић, М. и Ђурић, Ж., *Косово и Метохија пред судом историје*, Зборник радова САНУ, Београд, 2007.
- Научни демографски зборник: *Насеља и становништво области Бранковића 1455 године*, уредник академик М. Мацура, Београд, САНУ, 2001.
- Радонић, Ј., *Римска курија у јужнословенским земљама од XVI – XIX века*, Београд, 1950.
- Romm, J. J. *Defining National Security: The Nonmilitary Aspects*. Council on Foreign Relations. New York, 1993.
- Вучинић, М., *Зашто Косово не може да буде република*, НИП Пословна политика, Београд, 1990.

Radoslav Gacinovic

THE IMPACT OF KOSOVO SECESSION ON THE NATIONAL SECURITY OF SERBIA

Resume

After their arrival in the 7th century, Serbs inhabited the premises of then Byzantine Empire and formed their areas called „Sclavinia“. They soon received Christianity from Byzantium. Serbian ruler Stefan Nemanja was the first who managed to organize an independent Serbian state in the mid-twentieth century, with Kosovo and Metohija becoming its integral part. Since the birth of the Serbian state, Serbs have always fought for existence and survival. Analysis of historical documents on the expulsion of Serbs from Kosovo in the last three centuries concludes that more than million Serbs were forcibly expelled from Old Serbia. In the Middle Ages there was no special name for this province, except for the general name of Serbia. Under this name, the territory of Kosovo and Metohija is mentioned by travelers and writers in the 16th and 17th centuries, some of them Albanians. Elements of Albanian statehood were never present in Kosovo and Metohija. Neighboring borders were not determined by Serbia, but by the international community based on the ethnic structure of the population. These boundaries were determined at the London Conference in 1913, and the audit was finally confirmed at a conference in Florence on July 26, 1926. Serbs have a constitutional and historical right in Kosovo and Metohija, which is always older than ethnic law, and international law is on the side of Serbia, because the UN Charter prohibits the forcible seizure of parts of sovereign countries. Never in history has national minority gained its own state. A national community can not determine for itself whether it is a nation or a national minority. In addition to these legal facts, it should be emphasized that Kosovo and Metohija is the center of Serbian spirituality and culture.

Keywords: Serbia, Kosovo and Metohija, security, national security

* Овај рад је примљен 22. октобра 2017. године а прихваћен за штампу на састанку Редакције 15. новембра 2017. године.

Раденко Мутаџић*Министарство одбране Републике Србије, Београд*

УТИЦАЈ НАТО НА БЕЗБЕДНОСТ И КОСОВСКУ ПОЛИТИКУ СРБИЈЕ

Сажетак

Циљ рада је да укаже на основне аспекте о којима Србија мора водити рачуна у вођењу своје безбедносне политике, посебно према Косову и Метохији. Овде се издајају три битна аспекта. Први је утицај који НАТО има у Европи, региону и мировној мисији КФОР, други је очување националне безбедности и трећи је активан приступ заштити и очувању интереса Србије у својој јужној покрајини. У сагледавању ова три аспекта полази се од битних претпоставки да Србија у вођењу своје безбедносне политике мора (1) уважити међународно окружење и интересе које поједине државе, а пре свих велике силе, САД, Русија и Кина, имају у региону Балкана и Југоисточне Европе, (2) сачувати своју физичку и онтолошку безбедност и (3) осигурати своје виталне интересе на Косову и Метохији у заштити и помоћи српском становништву, очувању српске културне баштине и имовине на коју полаже право. Гранични маркери косовске политике Србије треба да буду, на једној страни, непризнавање самопроглашене „државе“ Косово, а на другој, активан приступ свим питањима и решавању проблема који произилазе из стварне ситуације на Косову и Метохији, на нивоу Уједињених нација, Европске уније и регионалних иницијатива, затим у билатералним односима са државама које утичу на статус и стање у покрајини, највише са САД, као и у започетом дијалогу са локалним властима у Приштини уз међународно учешће. Суштинска порука такве косовске политике Србије је да се не одриче своје територије и историје, али да конструктивним приступом стварној ситуацији на Косову и Метохији, било како да се она мења, настоји да

осигура своју безбедност, будућност српског народа у покрајини и да допринесе мирном решавању сложених питања у региону.

Кључне речи: *Косово и Метохија, НАТО, физичка и онтолошка безбедност, безбедносна политика, идентитет, суверенитет, територијални интегритет*

Безбедносна питања на Балкану и до сада, а очигледно је и од сада, решаваће се у контексту и сукобу интереса великих светских сила, у њиховом надметању за контролу територија и прерасподелу природних богатстава. Србија мора активном спољном политиком остати „за столом“ где се та питања решавају, градећи за себе сигурнију и просперитетнију будућност. Предности такве спољне и унутрашње политике Србије су јачање физичке безбедности државе и својих грађана и очување српског националног идентитета и наратива о историјском континуитету српске државности, као битних чинилаца онтолошке безбедности.

У очувању националне безбедности најосетљивије питање за Србију и највећа безбедносна претња је једнострано проглашење „државе“ Косово 2008. године на територији њене јужне покрајине, која чини 12,3 посто укупне државне територије. Очита слабост позиције Србије у овом питању је што она, током дугог периода своје независности од 1878. године, није успела да интегрише албанско становништво на Косову и Метохији и што ни у скоријем периоду, до самопроглашења „државе“ Косово, није имала ни начина ни воље да то учини. Напротив, тиме је давала на замаху албанским националистима и сепаратистима на Косову и Метохији да убрзано раде на осамостаљењу од Србије, у оквиру укупних тежњи Албанаца да решавањем албанског националног питања пројектују „велику Албанију“ која итекако задира у територије држава с којима се држава Албанија граничи.

Кулминација сукоба била је 1998. и 1999. године, када се у разрешење кризе укључио НАТО, агресијом на СР Југославију, од 24. марта до 9. јуна 1999. године, која је правдана као хуманитарна интервенција ради заштите угроженог албанског становништва на територији Косова и Метохије од стране војних и полицијских снага СР Југославије. Свакодневно бомбардовање окончано је потписивањем Војно-техничког споразума у Куманову, 9. јуна 1999, а 10. јуна Савет безбедности Уједињених нација усвојио је Резолуцију 1244 по којој је војна власт стављена под контролу

међународних снага (КФОР), а цивилна под мандат Мисије ОУН на Косову (УНМИК).¹⁾

Тиме су НАТО и САД као његова водећа сила заокружили своју доминацију у Источној и Југоисточној Европи и на Балкану, а Србија је стављена у позицију да у своју безбедносну калкулацију мора урачунати њихове дугорочне интересе у овом делу света и даље према истоку.

УТИЦАЈ НАТО У ЕВРОПИ

Један од најважнијих фактора који утичу на безбедност Србије је НАТО и зато је потребно указати на основна обележја политике Алијансе у ширем, источноевропском, и ужем, регионалном простору, посебно на чињеницу да НАТО предводи међународне мировне снаге на Косову и Метохији, КФОР, који је фактичка највиша власт и после самопроглашења независности „државе“ Косово.

У разматрању утицаја НАТО у Европи и региону Балкана треба поћи од његове суштинске одлике да је од формирања имао опредељење да чува и штити трансатлантску заједницу држава, која у темељу има заједничке политичке, духовне, верске и културне вредности и истоветност друштвено-економских уређења која почивају на демократским друштвеним институцијама и слободном тржишном привређивању. Већ тада је било јасно да организација таквог карактера не може бити само војни савез усмерен против једне претње, каква је после Другог светског рата долазила од Совјетског Савеза и комунизма, већ да има дугорочнији задатак очувања западне цивилизације и њених вредности.

Данас је то опредељење само појачано, с обзиром да с променама врсте и карактера безбедносних претњи после завршетка „хладног рата“, оне долазе из читавог глобалног окружења. Интерактивни однос са тим новим, битно измењеним безбедносним окружењем утицао је да НАТО догради и своје деловање прошири на читав свет, одакле процени да могу доћи претње трансатлантској заједници држава. У пракси се то своди на заштиту и обезбеђење својих интереса, које диктира најјача савезничка сила – САД, а који се остварују, кад треба, и ратовима.

1) Бомбардовање је оставило тешка материјална разарања привреде и инфраструктуре, око 2.500 погинулих и 6.000 рањених војника, полицајаца, цивила и деце, са последицама по здравље становништва које и данас односе жртве.

Промењено деловање НАТО после „хладног рата“ различито виде две најутицајније теорије међународних односа – реализам и либерализам. Либерална теорија сматра да НАТО непосредно после завршетка „хладног рата“, симболизованог рушењем Берлинског зида 1989. године и неочекивано брзим распадом Совјетског Савеза и Варшавског уговора,²⁾ у први план ставља политичке процесе, а властиту трансформацију усмерава ка новој идентитетској одлици носиоца промене и обликовања међународне стварности, пре свега стварањем новог безбедносног поретка у средњој и источној Европи. Спровођење политичких реформи у тим државама, заснованим на либерално-демократским вредностима и институцијама и реформи сектора безбедности и одбране, дало је снажан замах активностима НАТО, не само за његов опстанак који се са становишта организације није ни доводио у питање, већ је уливало нову мотивишућу енергију у доградњи евроатлантске безбедносне архитектуре на широком источноевропском простору где је утицај НАТО нагло растао.

Мајкл Вилијамс и Ивер Нојман виде трансформацију НАТО као спремност и способност за конституисање новог идентитета који прераста војну улогу савеза у супротстављању СССР. Нова наративна конструкција тежиште ставља на институционалне механизме који омогућавају да НАТО може остати гарант безбедности западне цивилизације, али нови идентитет ствара основу за ширење Алијансе, иако је праћен примедбама да то значи исцртавање нових линија поделе у Европи и да може изазвати претећу реакцију Русије.³⁾

НАТО постаје носилац и промотер нове безбедносне структуре и културе у средњој и источној Европи. Таквим реконструисаним идентитетом превазилази војне и географске лимите условљене дотадашњом совјетском претњом, а нагласак ставља на политичке процесе ширења вредности западне демократије, јача дијалог и сарадњу са државама средње и источне Европе, нудећи ново друштвено знање и идентитетске вредности евроатлантске безбедносне заједнице.

За разлику од либерализма, реализам види НАТО превасходно као традиционални војни савез формиран за супротстављање

2) Берлински зид срушен је у ноћи између 9. и 10. новембра 1989. године. Варшавски уговор се формално распао 1. априла 1991. У Москви је 20. децембра 1991. године извршено трансформисање СССР-а у Заједницу Независних Држава, чиме је озваничен распад Совјетског Савеза.

3) Michael C. Williams and Iver B. Neumann, „From Alliance to Security Community: NATO, Russia, and the Power of Identity“, *Millennium - Journal of International Studies*, June 2000, pp. 357-387.

претњама Совјетског Савеза и Варшавског уговора, чија је будућност одређена разлогом његовог настанка. Зато се очекивало да ће нестанком те претње престати и разлог за његово постојање. Када се то није догодило, реалисти опстајање НАТО виде пре свега као настојање најјаче силе, САД, да увећа своју моћ примањем нових држава у савез. Ширење ће се наставити према интересима САД да задрже униполарну структуру моћи, користећи геополитички положај и ресурсе нових држава за јачање своје позиције.

Из такве реалистичке перспективе објашњава се и промена карактера НАТО, који после Хладног рата од *status quo* савеза постаје носилац офанзивног ревизионизма и користећи геополитичке предности над дојучерашњим ривалом за светску доминацију, проширује свој утицај даље на исток, на земље средње и источне Европе. Са становишта реализма, била је то прилика да се повећају релативне добити и капитализује позициона предност на штету ослабљене Русије. У новом Стратегијском концепту НАТО, усвојеном у Риму 1991. године, управљање кризама дефинисано је као стратешки концепт НАТО за XXI век.⁴⁾ Излазак изван својих граница и преобликовање европске безбедносне структуре, НАТО је наставио са амбицијом да делује глобално на безбедносне прилике.

Реалистички приступи актуелизовани су новим преобликовањима односа у свету и настајањем мултиполарне структуре моћи, у којој се појављују нове светске силе, пре свих земље БРИКС.⁵⁾ Геополитичка одмеравања у Европи интензивирани су обнављањем моћи Русије и украјинском кризом, а економским и војним јачањем Кине интересовање се све више помера према азијско-пацифичком региону. У ситуацији ограничених природних ресурса и претећих појава у еколошком окружењу, моћ мерена војном силом потврђује своју прворазредну улогу.

Достигнута моћ коју НАТО има незабележена је у историји и омогућава конституисање безбедносне политике са нескривеним претензијама да НАТО и САД као његова водећа сила, контролишу читав свет, територије и ресурсе, како би задржали водећу позицију у расподели глобалне моћи.

Украјинска криза збија редове савезника и фокусира их на очување европског безбедносног поретка. Она америчку пажњу, која се у међувремену прилично померила према Кини и Далеком

4) „Alliance's New Strategic Concept“, NATO Press Communique, S-1(86)91, pp. 2-4.

5) Појам БРИК увео је Џим О'Нијл из корпорације за глобална финансијска истраживања Goldman Saks, за претежно економско, али и политичко савезништво четири државе (Бразил, Русија, Индија, Кина), којима се 2011. придружила Јужноафричка Република.

истоку, поново враћа на Европу, где САД може деловати, важно је нагласити, једино преко НАТО. Циљ је да се одрже достигнуте постхладноратовске позиције и доминантан утицај САД и да се даље слаби Русија и њене шансе да врати свој утицај у бившим источноевропским комунистичким државама.

Са руске стране управо се истиче да су САД изазвале украјинску кризу да „оживе“ НАТО и постигну чвршће јединство савезника. То је и начин за ново повећање америчког присуства у Европи, њеном милитаризацијом преко НАТО и даљим заоштравањем кризе, уперене против Русије али и оних европских снага, пре свих у Немачкој и Француској, које безбедност и укупно јачање Европе виде управо у стабилним односима са Русијом.⁶⁾

То је и настављање притисака на сада ојачану Русију, која се одлучно вратила у регионалне и глобалне релације безбедности. Такви знаци видљиви су још од 2008. и брзог решавања ситуације у Грузији, а настављени су продужавањем политичке одлучности руског председника Владимира Путина да Русију врати на позиције велике силе. Она, према руској војној доктрини из 2014. године, треба политички и војно активно да делује у кризним подручјима, ма где у свету, где процени да су угрожени њени национални интереси (слично ставу који имају САД и НАТО у погледу криза).⁷⁾ Војне акције у Украјини и на Блиском истоку потврда су те одлучности, спремности и способности.

Слично виђење ситуације у Украјини има и један од водећих заговорника офанзивног реализма Џон Миршајмер, тврдећи да за украјинску кризу највећи део одговорности носе САД и европски савезници. Основни корен проблема је у проширењу НАТО, а централни елемент шире стратегије, по Миршајмеру, јесте намера да се Украјина извуче из руске орбите и интегрише у Запад. Елите у САД и Европи сада су изненађене догађајима, али само зато јер су се „претплатили на погрешан поглед на међународну политику”. Покушај да се Украјина претвори у западно упориште на граници Русије је велика грешка, тврди Миршајмер, а још већа би била наставити са таквом неплодотворном политиком.⁸⁾

6) Први генерални секретар НАТО лорд Хестингс Лајонел Исмеј дефинисао је 1949. године циљеве НАТО: да држи Америку *унутра* (у Европи), Русију *изван*, а Немачку *под* (контролом). Нав. према: Радован Вукадиновић, Лидија Чехулић Вукадиновић, Давор Божиновић, *НАТО еуроатлантска интеграција*, Топісал, Загреб, 2007, с. 54.

7) Војна доктрина Руске федерације доступна је на веб сајту: <http://static.kremlin.ru/media/events/files/41d527556bec8deb3530.pdf>, 05/11/2017.

8) John Mearsheimer, „Why the Ukraine Crisis Is the West’s Fault”, *Foreign Affairs*, No 5, Sept-Oct. 2014, pp. 77-89.

НАТО НА БАЛКАНУ

Супротно интегративним европским процесима и опредељењу да се јединство гради на политичкој сарадњи и дељењем заједничких вредности, југословенска криза и отпочињање ратних сукоба били су отрежњујући „повратак историје“ са турског Балкана, жариште нестабилности која се тицала Европе, у којој су поједине европске државе биле значајно укључене из својих интереса. НАТО се од почетка укључио у југословенску кризу и већ у Римској декларацији о миру и сарадњи (усвојеној на самиту 7-8. новембра 1991) изражена је дубока забринутост због настале кризе у СФРЈ која представља озбиљну опасност по стабилности у региону. Посебно је у члану 5 наглашено да се признање независности оних република које то желе може предвидети само у оквиру свеобухватног решења које гарантује заштиту људских права и заштити у националних мањина или етничких група.

Такав став претпостављао је мирно и дугорочно решавање наслеђа државе која је завршетком „хладног рата“ изгубила позицију тампон зоне између два блока и основу своје независне спољне политике. Остајући без такве улоге у новом, постхладноратовском међународном систему, постала је незаштићена како пред апетитима спољних сила, традиционално окренутих овом геополитичком простору, тако и пред агресивним унутрашњим национализмима који су и по цену рата хтели стварање својих националних држава.

Југословенска криза је, после једностраног наступа Немачке и признања проглашене независности Словеније и Хрватске, 23. децембра 1991. године, била добар повод да САД покажу своју заинтересованост за ово кризно подручје и то искористе да потврде неприкосновену лидерску позицију у Европи.⁹⁾ С обзиром да је НАТО и раније и касније био, може се и тако рећи, организациони облик америчког присуства у Европи, оваквим ставом своје најјаче силе и НАТО се активније укључио у решавање кризне ситуације.

У циљу подршке спровођењу резолуција Савета безбедности УН за решавање босанског конфликта, НАТО је у априлу 1994.

9) Европске државе су на почетку југословенске кризе биле окупирале напорима да постигну споразум у Мадриду, показујући тиме виши ниво политичког јединства израженог и у промени назива у Европска унија. Француска и Немачка су различито виделе будућност СФРЈ, свака пристајући више уз своје традиционалне савезнике, Србију односно Словенију и Хрватску. Али пред интересом да се очува јединство из Мадрида, које је поставило темељ и за нову заједничку безбедносну и одбрамбену политику, разлике у погледу кризе у СФРЈ дошле су у други план и после немачког признања сепаратних држава то су учиниле и остале чланице Европске уније.

године бомбардовао положаје босанских Срба око Горажда и тиме извршио прву војну интервенцију изван своје територије. После потписивања Општег оквирног споразума за мир у Босни и Херцеговини (Дејтонски споразум) 14. децембра 1995. године, Уједињене нације, на основу Резолуције Савета безбедности 1031, доделиле су Алијанси мандат за спровођење војних аспеката мировног договора. То је уједно била и прва мировна операција НАТО.¹⁰⁾

НАТО је у Босни и Херцеговини деловао по овлашћењу Савета безбедности Уједињених нација, дакле на основу сагласности свих сталних чланица овог тела. Била је то свакако потврда о снази Алијансе која је једина могла да предузме такву акцију и успешно је доведе до мировног споразума. Уједно је то и реафирмација сопственог идентитета у настојању да се представи као водећа институција у контроли и очувању регионалне и глобалне безбедности.

Сасвим другачијег карактера била је агресија на СР Југославију, од 24. марта до 9. јуна 1999. године. То више није била активност одобрена од Савета безбедности УН, који је остао дубоко подељен по овом питању, већ једнострано иницирана интервенција САД о којој ни у НАТО није било јединства, супротна и оснивачком акту Алијансе и Повељи УН.¹¹⁾

Посматрано у ширем безбедносном контексту, југословенска криза била је добар повод да НАТО потврди разлог свог постојања и додатно преобликује своју постхладноратовску мисију, која уз све израженију политичку компоненту дијалога и сарадње, не занемарује демонстрацију силе и употребу оружаних снага за превенцију и решавање кризе. СФРЈ и касније СРЈ, односно Србија, искусиле су истрајност овог опредељења НАТО, који у решавању југословенске кризе и косовског проблема полаже испит успешности у новој мисији наметања мира и послератне стабилизације. За САД успех у Босни и Херцеговини и на Косову значе потврду њене водеће улоге у решавању проблема европске и шире безбедности. Неуспех би био лош знак и најава губљења лидерске пози-

10) *Снаге за имплементацију* овог споразума под вођством НАТО (*Implementation Forces, IFOR*) започеле су са операцијама у Босни и Херцеговини 16. децембра 1995. године. Њих су после годину дана замениле *Снаге за стабилизацију* (*Stabilisation Forces, SFOR*), такође под вођством НАТО, који и данас има војну команду у Сарајеву. Од 2004. године надзирање безбедности у БиХ преузела је Европска унија.

11) Члан 7 Вашингтонског уговора предвиђа првенствену одговорност према Савету безбедности у погледу одржања међународног мира и безбедности, а члан 53 Повеље УН забрањује присилне акције на темељу регионалних споразума или од регионалних установа, без овлашћења Савета безбедности.

ције, што САД никако не желе у контексту упорног настојања да сачувају водеће место у светским безбедносним пословима.

Али, деловање без мандата Савета безбедности Уједињених нација, које је НАТО потиснуо у други план, наставља велику упитност о мотивима, обиму војних интервенција и примењене силе, као и крајњим исходима у све немирнијем и подељеном свету, који мултипликује центре моћи и сукобљава њихове интересе на бројним неуралгичним подручјима.¹²⁾

Агресијом на СР Југославију започела је нова фаза постхладноратовског деловања НАТО, у којој више није било суштинске једногласности и јединственог наступа савезника, већ је најјача сила, САД, окупљала „коалиције вољних“ да учествују у ратовима које је предузимала. Показало се да јавности представљени међународни циљеви ангажовања у Авганистану и Ираку, касније у Либији и Сирији, нису стварни мотив, већ су то ратови превасходно покренути геоенергетским интересима САД у региону Персијског залива и Блиског истока, који имају највећи удео у светској производњи нафте и залихама природног гаса.¹³⁾ Стратешки интерес САД јесте да задрже пресудан утицај у широком појасу од Балкана до Кавказа, који чини географско јединство са јужним појасом Медитерана и Блиског истока до Авганистана, важном из геостратегијских разлога јер се тиме окружује Русија, али и енергетских јер се обезбеђују стабилни токови нафте и гаса према западу.

Иако и у САД има све више дилема о њеној спољнополитичкој улози, очито преовлађују интереси крупног капитала и политичких уверења да САД треба да контролишу читав свет, ради очувања своје доминације и одбране вредности западне цивилизације. Тако Збигњев Бжежински види Евроазију као шаховску таблу „на којој се наставља битка за светски примат, а та битка претпоставља геостратегију – стратегијски менаџмент геополитичких

12) Војне интервенције као одговор НАТО на кризу изван своје територије спровode се као операције очувања мира, или мировне мисије. Политички основ за овакво ангажовање НАТО постављен је на састанку министара спољних послова у Ослу, у јуну 1992. године, на коме су подржане активности очувања мира „према потреби и у складу са властитим процедурама употребе ресурса у операцијама очувања мира“ (*NATO Handbook*, NATO Public Diplomacy Division, Brussels, 2006, p. 145).

13) Деловање САД у том периоду подржавано је више од „нових“ чланица НАТО из средње и источне Европе, него од „стarih“ чланица из западне Европе (превасходно Француске и Немачке), што је још једна линија поделе настала у тој новој фази постхладноратовског деловања НАТО. Она је приметна, али није доминантна у реаговању НАТО на украјинску кризу, која је поново збила редове савезника, али опет са више упита из западне Европе, која због санкција Русији трпи значајне економске губитке.

интереса“ у којима је „императив да се не појави ни један евроазијски ривал који би био у стању да доминира Евроазијом и да тако конкурише Америци“.¹⁴⁾ Хенри Кисинџер указује на пресудни значај Европе за САД, без које би она остала „усамљено острво на обалама Евроазије“.¹⁵⁾

Даљим наглашавањем постконфликтног присуства у кризним подручјима и ангажовања у процесу реконструкције, САД и НАТО уводе још један облик своје доминације, који се сада сагледава у контексту изнуђеног решења, али би могао значити увод у нову мисију „пружања подршке“ новим властима у кризним подручјима, са роком који није дефинисан због продужавања нестабилности и претњи које одатле произилазе. Потврда овога је одлука НАТО да продужи присуство и помоћ Авганистану до 2020. године, што подразумева и одговарајуће снаге за такву подршку. То већ значи скоро двадесетогодишње присуство на једном геостратегијски важном подручју за даље деловање према истоку и непосреднију контролу безбедносних процеса и енергетских токова на јужном појасу евроазијског простора, од Балкана до Кавказа. Овај простор је, за стратегије САД и НАТО, повезан, јер Балкан виде као западни део геоенергетски изузетно важног Каспијско-црноморског басена, куда води и кинески „пут свиле“, транзитни правац промета роба на правцу Далеки исток-запад Европе. А то је веома важно и за безбедносна промишљања Србије, на шта упозорава и Ноам Чомски:

„Вашингтон се нада да под његовим вођством и контролом оба ентитета у Босни, као што Хрватска већ јесте, буде и рубни део Блиског истока, део проширеног блискоисточног региона којим управљају САД... (које су) Балкан одувек сматрале, у основи, крилом Блиског истока. А на Балкану, са његовим огромним енергетским потенцијалима, Сједињене Државе су од Другог светског рата инсистирале на својој унилатералној контроли“.¹⁶⁾

Србија, дакле, мора узети у калкулацију чињеницу да је један од показатеља моћи САД и НАТО, први тест њихових постхладноратовских пројекција утицаја и војног ангажовања изван својих граница, био управо на Балкану, послератним уређењем Босне и Херцеговине одредбама Дејтонског мира, и агресијом на СР Југославију чији резултат је изузимање Косова и Метохије из суверени-

14) Збигњев Бжежински, *Велика шаховска табла*, ЦИД Подгорица, 1999, Увод.

15) Хенри Кисинџер, *Да ли је Америци потребна спољна политика*, БМГ, Београд, 2003, с. 52.

16) Noam Chomsky, „Enduring Truths, Changing Markets“, *Covert Action Quarterly*, No. 56, Spring 1996, pp. 47-48.

тета Србије и успостављање војне мисије КФОР. Настојање да те мисије не доживе неуспех и заинтересованост за ово подручје као дела ширег стратешког и енергетског појаса Медитерана, Блиског истока, преко Каспијско-црноморског басена до Кавказа, где већ имају доминантан утицај, остају приоритет САД и НАТО.

У овоме је проблем Србије, која у сагледавању својих националних интереса мора направити избор: чланство у НАТО, оријентација према Русији или војна неутралност.

Први аргумент против НАТО је савезничко бомбардовање СР Југославије које се не сме заборавити и отимање Косова и Метохије. Други аргумент против је што би Србија, уласком у НАТО, ограничила или сасвим онемогућила ослањање на Русију, што је кроз историју користила у снажењу своје безбедносне позиције. И трећи аргумент против НАТО је уверење да је за Србију најбољи избор активна неутралност, начин да сачува слободу избора свестране политичке, економске и војне сарадње, развија добросуседске односе и очува националну сигурност.

Уз неизбежно питање колико је такав, већ учињени избор оправдан, па и реално процењен с обзиром на геостратегијски положај Србије и њене економске и војне капацитете да очува такву позицију, у овом тренутку ипак се чини да војна неутралност, уз свестрану међународну сарадњу, пружа довољно простора за унапређење властите и заједничке безбедности, остављајући питање чланства у НАТО отвореним за будућу процену својих интереса у брзим променама међународних околности.

КОСОВСКА ПОЛИТИКА СРБИЈЕ

У очувању националне безбедности, Србија нарочиту пажњу посвећује политици према Косову и Метохији, и то у оба чиниоца - физичкој и онтолошкој безбедности. Физичка димензија безбедности подразумева материјалне референтне објекте као што су одређена територија и становништво које на њој живи, а онтолошка димензија безбедности подразумева очување саме политичке заједнице, њеног колективног идентитета.

Физичка безбедност колективног актера је у теоријском погледу јасан појам јер је одређен материјалношћу референтног објекта, док онтолошка безбедност, будући да је везана за очување идентитета, носи сва разликовања која и тај појам изазива међу теоретичарима. Тако Џенифер Мицен полази управо од идентитета када онтолошку безбедност колективног актера, као што је држава,

сагледава у односу са важним *другим*.¹⁷⁾ Нарочито је важна способност одржања биографског континуитета, јер је то предуслов делатне улоге актера, било да се ради о односу с другима или о односу према вредновању своје прошлости и пројектовању будућности. Она сматра да је биографски континуитет предуслов онтолошке безбедности и уколико је осећање идентитета угрожено, то води смањењу способности државе за деловање у односу с другима. Начин за очување онтолошке безбедности државе Џенифер Мицен види у предузимању рутинизираних односа са значајним *другим*, са циљем боље контроле свог окружења и повећања предвидивости понашања других. Она тиме објашњава дуготрајне сукобе држава, које радије одржавају устаљене конфликтне односе него да променом створе неизвесност и тиме угрозе биографски континуитет и изграђени осећај онтолошке безбедности.

Овакав теоријски приступ може да послужи за објашњење актуелне безбедносне политике Србије, која настоји да ојача своју физичку безбедност, уз упорно, многима и несхватљиво, инсистирање на онтолошкој безбедности. Самопроглашење „државе“ Косово, 17. фебруара 2008. године, за Србију је главна претња националној безбедности. Са аспекта физичке безбедности претња је ка даљим територијалним претензијама према јужном и средњем делу Србије, према Врању, Лесковцу и Нишу, као и према Рашко-полимској области, у оквиру решавања албанског националног питања које будућу државу види као „велику Албанију“, проширењу на гранична подручја са Црном Гором, Србијом, Македонијом и Грчком. Оружани напади Албанаца на југу Србије, настављени после бомбардовања Србије и отимања Косова и Метохије 1999. године, од када Србија у својој јужној покрајини нема суверенитет ни територијални интегритет, стална су претња њеној физичкој безбедности. Ситуација се додатно компликује јачањем тероризма на међународном плану од кога није заштићена ниједна држава, а Србија додатно угрожена повратком припадника исламистичких терористичких група са Блиског истока на подручја њиховог ранијег деловања у Босни и Херцеговини и на Косову и Метохији.

На ове претње Србија мора да одговори интензивном и снажном политиком, али промишљеном и реалном са становишта очувања својих националних интереса. Не занемарујући претње физичкој безбедности, Србија у својој косовској политици предност даје очувању онтолошке безбедности, наглашавајући биографски континуитет нације и српске државности од средњовековне немањихке Србије, њене обнове у Првом и Другом српском устанку,

17) Jennifer Mitzen, „Ontological security in World Politics: State Identity and the Security Dilemma“, *European Journal of International relations*, 3/2006, pp. 341-370.

међународног признања на Берлинском конгресу 1878. године, до коначног ослобођења од османлијске власти у Балканским ратовима 1912-1913. године. Опредељење владајућих политичких елита у Београду за продужење наратива о Косову као колевци српства и темељу успостављања српске државе, наставак је преовлађујућег дискурса који је у преломним моментима историје нације и државе очувао њено јединство и само постојање.

Косовски мит о борби за очување Србије и корену идентитета српског народа негује се као надахнуће у тешким историјским тренуцима ратова и страдања за слободу и обавеза у миру за изградњу јаке и просперитетне државе и јединствене нације која одолева свим претњама. То је оправдано везивање идентитета нације и територије на којој су исписане најважније странице њене историје и исклесани и данас живи споменици њене православне вере и богате културне баштине.

Косовска политика истиче идентитет Србије као суверене државе, из чијих је никад замрлих средњовековних корена изникла модерна држава, део заједнице европских народа и њихових интегративних процеса.

Имајући у виду наведене чиниоце физичке и онтолошке безбедности Србије, који се данас најдраматичније преламају на Косову и Метохији, разумљиво је што и са становишта међународног права и у околностима најаве даљих промена и прекомпоновања међународног поретка, Србија не треба да призна самопроглашену независност тзв. Републике Косово. Бројни су разлози за оправданост таквог опредељења.

Ретки су примери да се једна суверена држава одрекне дела своје територије, макар јој она била отета вишом силом против које она нема ефикасна средства супротстављања. То би значило признање прекида националне биографије, удар на осећај националног поноса и чврстине идентитета, што може имати озбиљне последице за даље очување националног јединства. То би могло отворити питање и северне српске покрајине која има исти статус у оквиру Србије.

Признање сигурно не би смирило амбиције нити зауставило планове албанских националиста за стварање „велике Албаније“. Шта више, признање би било доживљено као знак слабости и охрабрило би даље притиске, претње и територијалне претензије.

Институционална обавеза државних органа и грађана је да поштују Устав Србије, у коме у преамбули пише да „Косово и Метохија чине саставни део Србије“. И са становишта међународног права и чланства Србије у Уједињеним нацијама, она треба да по-

лаже пуно право и да тражи поштовање принципа суверености и територијалног интегритета. Подршку за такав став има од великог броја држава у свету, међу којима су две велике силе и сталне чланице Савета безбедности УН - Русија и Кина, затим од држава које имају сличне проблеме као што су Шпанија и Кипар, као и од оних које се залажу за поштовање међународног права и устаљених правила у међународним односима.

Велики проблем признање би направило и у оцени начина на који су Албанци дошли до отцепљења од Србије, тачније дао би се легитимитет таквом начину и уједно прихватила аргументација оних држава које сматрају да је Србија изгубила право на Косово и Метохију због својих поступака у заустављању сецесије.

Не треба занемарити ни економске последице признања, јер то значи одрицање Србије од имовине и природних богатстава на која полаже право.

Ипак, стварност на Косову и Метохији је другачија и ту реалност Србија такође мора да има у виду у својим политичким опредељењима. Једно од првих је да мора градити добре односе са НАТО и САД. Стварну власт на Косову има НАТО, који не полаже рачуне ни међународним ни цивилним органима власти у „надзираној независности“ Косова. Под његовом ингеренцијом су и Безбедносне снаге Косова, којима до сада није признао статус армије делом и зато што треба да се зна да само једна војска постоји на Косову, а то је НАТО. То се односи и на Србију, којој Резолуција СБ УН 1244 омогућава повратак мањег дела војних и полицијских снага на Косово, али само према процени команданта КФОР-а, који је највиши орган за тумачење Резолуције 1244 и Кумановског споразума. Оружану силу САД на Косову симболизује војна база Бондстил код Урошевца, која шаље ширу поруку да се одатле сутра могу ефикасно контролисати амерички интереси у овом делу света и даље на исток.

Иако се на овом простору сучељавају и интереси других држава, Немачке, Италије и Турске пре свих, њихови интереси као чланица НАТО су ипак конвергентни и тренутно подређени интересима САД. Чињеница је да на простору Балкана и Југоисточне Европе доминира утицај САД и она ће дозволити само оно што не угрожава њене интересе. То се у крајњем односи и на амбиције Русије да поврати утицај на овом простору и на планове Кине на балканској траси „пута свиле“.

Ова ограничења не треба да зауставе Србију у неопходности вођења активне косовске политике у којој су приоритети помоћ и

заштита српског становништва на Косову и Метохији и очување њене културне и верске баштине. Важно је нагласити да остваривање политичких интереса владајућих елита у Београду не сме ићи на штету српског народа на Косову и Метохији. У тренутном односу снага, политичка интеграција Срба на Косову и Метохији у косовско друштво почетак је и једини пут да им живот буде бољи.

ЛИТЕРАТУРА

- Alliance's New Strategic Concept, NATO Press Communique, S-1(86)91.
- Бжежински, Збигњев, *Велика шаховска табла*, ЦИД Подгорица, 1999.
- Војна доктрина Руске Федерације, 2014, <http://static.kremlin.ru/media/events/files/41d527556bec8deb3530.pdf>, 05/11/2017.
- Вукадиновић, Радован, Чехулић Вукадиновић, Лидија, Божиновић, Давор, *НАТО еуроатлантска интеграција*, Топикал, Загреб, 2007.
- Кисинџер, Хенри, *Да ли је Америци потребна спољна политика*, БМГ, Београд, 2003.
- Mearsheimer, John J., „Why the Ukraine Crisis Is the West's Fault”, *Foreign Affairs*, No 5/2014, pp. 77-89.
- Mitzen, Jennifer, „Ontological security in World Politics: State Identity and the Security Dilemma“, *European Journal of International relations*, 3/2006, pp. 341-370.
- NATO Handbook*, NATO Public Diplomacy Division, Brussels, 2006.
- Chomsky, Noam, „Enduring Truths, Changing Markets“, *Covert Action Quarterly*, No. 56, Spring 1996.
- Williams, Michael C. and Neumann, Iver B., „From Alliance to Security Community: NATO, Russia, and the Power of Identity“, *Millennium - Journal of International Studies*, June 2000, pp. 357-387.

Radenko Mutavdzic

NATO INFLUENCE ON SECURITY AND THE POLICY OF SERBIA ON KOSOVO

Resume

The aim of the work is to point to fundamental aspects which Serbia must pay attention to while pursuing its security policy, particularly in relation to Kosovo and Metohija. Three important aspects are the most prominent here. First one is the influence of NATO in Europe, in the region and KFOR peacekeeping mission, the second one

is the maintenance of national security and the third one is an active approach to the protection and preservation of interests of Serbia in its southern province.

To consider these three aspects, one starts from significant pre-suppositions that Serbia, while pursuing its security policy, has to (1) acknowledge international environment and the interests that certain states, primarily the great powers the USA, Russia, China, have in the region of the Balkans and South East Europe, (2) preserve its physical and ontological security, and (3) ensure its vital interest in Kosovo and Metohija for the protection and providing assistance to Serbian population, preservation of Serbian cultural heritage and property to which it is entitled.

The borderline markers of Serbian policy on Kosovo should be, on one hand, non-recognition of the self-proclaimed "State" of Kosovo, and on the other, an active approach to all the issues and resolution of the problems stemming from the real situation in Kosovo and Metohija at the level of the UN, EU and regional initiatives, and then in bilateral relations with the states which influence the status and the state of affairs in the province, chiefly with the USA, and in the initiated dialogue with local authorities in Priština with international involvement.

The essential message of such Serbian policy towards Kosovo is that it will not relinquish its territory or its history, but that through a constructive approach to the real situation in Kosovo and Metohija, no matter how it changes, it endeavours to ensure its security, the future of Serbian people in the province and to contribute to a peaceful resolution of open issues in the region.

Security issues in the Balkans have been resolved so far, and obviously will be resolved from this moment on, in the context of and the clash of interests of the great world powers, in their struggle for the control over territories and redistribution of natural riches. By means of an active foreign policy, Serbia has to remain "at the table" where these issues are resolved, building safer and more prosperous future for itself.

Self-proclamation of the "State" of Kosovo in 2008 is the main threat to the national security of Serbia. From the aspect of physical security, the threat is reflected in further territorial pretensions towards southern and central part of Serbia, towards Vranje, Leskovac and Niš, and towards Raška-Polimska area, as part of the resolution of Albanian national issue which perceives the future state as the "Great Albania", expanded over borderline territories of Montenegro, Serbia, Macedonia and Greece.

Without disregarding the threats to physical security, Serbia in its

policy towards Kosovo gives advantage to preservation of ontological security, emphasising biographical continuity of the nation and Serbian statehood ever since the Middle Age Serbia of Nemanjić dynasty. The orientation of the ruling political elites in Belgrade to continue the narration on Kosovo as the cradle of "Serbianhood" and the foundation of the establishment of Serbian state is the continuation of the predominant discourse which has preserved the unity and very existence of the state in turning points throughout the history of the nation and the state.

Having in mind the factors of physical and ontological security of Serbia, which today most dramatically break up in Kosovo and Metohija, it is understandable why, even from the viewpoint of international law and in the circumstances of the announced further changes and rearrangement of international order, Serbia should not recognise the self-proclaimed independence of Kosovo.

However, acknowledging the reality in Kosovo and Metohija, Serbia has to build good relations with NATO and USA as the leading power, with necessary pursuit of the active policy towards Kosovo whose priorities are to provide assistance and protect Serbian population in Kosovo and Metohija and preserve its culture and its religious heritage. It is important to stress that the realisation of political interests of the ruling elites in Belgrade must not be to the detriment of Serbian people in Kosovo and Metohija. In the current alignment of forces, the political integration of Serbs in Kosovo and Metohija in Kosovo society is the beginning and the only path towards their better life.

Keywords: *Kosovo and Metohija, NATO, physical and ontological security, security policy, identity, sovereignty, territorial integrity*

* Овај рад је примљен 09. новембра 2017. године а прихваћен за штампу на састанку Редакције 15. новембра 2017. године.

Душан Н. Пророковић

Институт за међународну политику и привреду, Београд

УЛОГА НАТО У ОСИГУРАВАЊУ „ДРЖАВНОСТИ КОСОВА“ И ПОСЛЕДИЦЕ ПО БЕЗБЕДНОСТ СРБИЈЕ

Сажетак

Низом одлука усвојених од 1999. године НАТО је и у институционалном и у политичком смислу учвршћивао своју позицију на Косову и Метохији. Од једнострано проглашене независности косовско-метохијских Албанаца, НАТО је постао гарант „државности Косова“. То неповољно утиче на укупни положај Републике Србије и угрожава њену безбедност. Без обзира што се односи Србије и НАТО развијају, због позиционирања НАТО на Косову и Метохији остали су неискрени и у доброј мери непредвидиви. Рад се састоји из пет делова. У првом је објашњено институционално инсталирање НАТО после 1999. године. Други део је посвећен анализи Ахтисаријевог плана и новој улози која је додељена НАТО, а трећи описивању како је НАТО ту нову улогу вршио. У четвртном делу се разматра однос Србије и НАТО у контексту улоге коју северноатлантски војни савез има у обезбеђивању „државности Косова“. Пети део су закључна разматрања.

Кључне речи: НАТО, Србија, Косово, Кумановски споразум, Свеобухватни предлог, безбедност

КУМАНОВСКИ СПОРАЗУМ И ИНСТИТУЦИОНАЛНО ИНСТАЛИРАЊЕ ПРИСУСТВА НАТО НА КОСОВУ И МЕТОХИЈИ

После интензивних дипломатских преговора вођених током маја 1999. године, међународни посредници, изасланик ЕУ за Косово - председник Финске Марти Ахтисари (*Maarti Ahtisaari*) и специјални изасланик председника Русије Бориса Јељцина - Виктор Черномирдин (Виктор Степанович Черномырдин), допутовали су у Београд 2. јуна, на састанак са политичким руководством СР Југославије, које је предводио председник државе Слободан Милошевић. Већ сутрадан је, најпре путем саопштења Кабинета председника СР Југославије јавност обавештена о постизању договора којим би било прекинуто бомбардовање НАТО, а затим је уследила и одлука Народне скупштине Републике Србије којом је дефинисано да: „Народна скупштина усваја документ за постизање мира који су донели представници ЕУ и Русије; /.../ Документ потврђује суверенитет и територијални интегритет наше земље; Документ потврђује улогу Уједињених нација; Документ је, изнад свих важности, основа за мир.“¹⁾ Био је то увод за потоње дефинисање Војно-техничког споразума између Међународних безбедносних снага (КФОР) и влада СР Југославије и Републике Србије (потписан 9. јуна; у даљем тексту Кумановски споразум), те доношење Резолуције 1244 СБ УН (10. јуна). Са ова два документа почео је процес институционалног инсталирања НАТО на простору Косова и Метохије. Никакве правно-формалне препреке више нису стајале на путу.

Према Кумановском споразуму била је одређена динамика повлачења југословенских војних снага са целе територије Косова и Метохије, уз истовремени улазак јединица КФОР-а (*Kosovo Force*). Међународно војно присуство на Косову и Метохији је регулисано тачком 4. Анекса Резолуције 1244 СБ УН којим се наводи и да оно мора бити са „значајним (суштинским) учешћем НАТО“.²⁾ То се манифестовало између осталог и тиме што су сви команданти КФОР од његовог оснивања били генерали из држава чланица НАТО (Велике Британије, Немачке, Шпаније, Италије и Норвешке), као и унутрашњом структуром међународних снага које су по-

1) „Dometi sporazuma oko Kosova. Mir na pomolu“, *Vreme*, Vanredno izdanje broj 13, 5. juna 1999, str. 3.

2) *S/RES/1244 (1999)*, Annex 2, 4, UN Security Council, New York, 1999, str. 6. У контексту присуства НАТО на Косову и Метохији у верзији цитиране резолуције на енглеском језику употребљава се појам *substantial*, што може бити преведено као значајно, суштинско, битно, важно или једноставном транскрипцијом на српски језик – супстанцијално.

делиле територију Косова и Метохије на пет оперативних група (Карта 1) под командом снага из САД (Урошевац), Велике Британије (Приштина), Француске (Косовска Митровица), Немачке (Призрен) и Италије (Пећ). У саставу КФОР-а су учествовали или још увек учествују и припадници оружаних снага четрнаест држава које нису чланице НАТО – Русије, Украјине, Аустрије, Ирске, Финске, Шведске, Швајцарске, Аргентине, Индије, Марока, Малезије, Филипина, Монголије и Уједињених Арапских Емирата, али само у оквиру утврђених оперативних сектора и под командом НАТО држава. Изузетак представља војно присуство оружаних снага из Русије на аеродрому Слатина поред Приштине, али је оно повучено 2003. године, тако да због тога нису значајније ометени дугорочни планови НАТО на Косову и Метохији.

Слика 1: Оперативне групе КФОР на Косову и Метохији³⁾

3) Преузето са: <https://history.army.mil/books/AMH-V2/AMH%20V2/map30b.jpg>

Одредбама Кумановског споразума је дефинисано и да снаге КФОР имају надлежност да „неометано функционишу у оквиру Косова и да буду овлашћење да предузимају све неопходне акције у циљу успостављања и одржавања безбедног окружења за све грађане Косова као и да на други начин обављају своју мисију“.⁴⁾ Поред тога, власти СР Југославије и Републике Србије биле су сагласне да „успостављањем трајног престанка непријатељстава, ни под којим условима, било које снаге СР Југославије и Републике Србије неће ући, поново ући нити остати на територији Косова /.../ без претходне изричите сагласности команданта међународних безбедносних снага (КФОР)“.⁵⁾ Југословенска страна прихватила је и да „командант међународних безбедносних снага (КФОР) представља највишу инстанцу за тумачење Споразума“ (чл. V), као и да ће командант КФОР „имати овлашћења, без мешања или тражења дозволе, да чини све што сматра за сходно, укључујући и употребу војне силе, да заштити међународне безбедносне снаге (КФОР)“ и „међународно цивилно имплементационо присуство (УНМИК)“.⁶⁾ Кумановским споразумом је КФОР, односно НАТО, постао једина легална и легитимна војна снага на Косову и Метохији. Са једне стране, НАТО је био одговоран за осигуравање безбедности на овом простору захваљујући и одредбама Резолуције 1244 СБ УН, што је од стране централних власти у Београду могло да се тумачи и као конструктивно, односно да се НАТО антиципира као гарант спровођења документа СБ УН. Међутим, са друге стране, после једностраног проглашења независности тзв. Републике Косово у фебруару 2008. године, улога НАТО се на Косову и Метохији драстично мења и у правно-формалном и у политичком смислу, те се више не може говорити о овом војном савезу као „конструктивном“, нити га је могуће антиципирати као гаранта спровођења Резолуције 1244 СБ УН.

АХТИСАРИЈЕВ ПЛАН И НОВА УЛОГА НАТО

Од 1999. па до 2007. године, када је коначно презентован од стране специјалног изасланика генералног секретара УН Мартија Ахтисарија Свеобухватни предлог за решавање статуса Косова (*Comperhesive Proposal For the Kosovo Status Settlement*; у даљем

4) *Војно-технички споразум између Међународних безбедносних снага (КФОР) и влада СР Југославије и Републике Србије*, Влада СР Југославије, Београд, 1999, члан I, тачка 2.

5) *Исто*, члан II, тачка 4, став а).

6) *Исто*, Анекс Б, члан 2.

тексту Свеобухватни план) било је неколико мање или више успешних иницијатива да се позиција привремених институција у Приштини прецизније објасни.⁷⁾ То је подразумевало и формално регулисање њиховог односа са међународним цивилним (УНМИК) и војним присуством (КФОР, односно НАТО). Илустративни пример тога шта се на Косову и Метохији догађало и у ком правцу се целокупан процес одвијао јесте извештај норвешког дипломате Каиа Еидеа (*Kai Eide*) из 2005. године, тадашњег специјалног изасланика генералног секретара УН за утврђивање стања на Косову (*Fact Finding Mission*) где се наводи: „Косово је у Европи, где постоје јаке регионалне организације. Убудуће ће оне, а посебно ЕУ, морати да играју најистакнутију улогу на Косову. Оне ће имати утицај који се захтева и биће у стању да понуде перспективе у оквиру процеса европске интеграције. ЕУ треба у блиској будућности да размотри своје присуство на терену. Кад статус буде детерминисан, од ЕУ ће се очекивати да игра истакнутију улогу посебно када је реч о полицији и судству и надгледању и подршци процесу примене стандарда. НАТО ће такође морати да настави своје присуство. Допринос САД КФОР-у јесте од суштинске важности како би се обезбедио видљив израз настављеног ангажмана. /.../ Ваљало би размотрити именовање високог представника или сличан аранжман, који је чврсто укотвљен у ЕУ, уз настављено учешће шире међународне заједнице.“⁸⁾ „Из овога се може закључити да се у западним дипломатским круговима већ тада шпекулисало о могућности замене УНМИК-а ЕУЛЕКС-ом, као и замене специјалног представника генералног секретара УН - високим представником ЕУ, чиме би из целокупног процеса биле истиснуте УН, а кључну улогу би играла ЕУ.“⁹⁾ За овај рад је, међутим, важнији однос према НАТО, односно САД које се посматрају као предводник КФОР-а. Из самог извештаја је уочљиво да се мандат НАТО потврђује, а његов даљи ангажман проглашава „суштинским“. Без обзира што и из документа који је саставио Каи Аиде провејава како ће „коначни статус“ бити решен на начин како је то две године касније предложио Марти Ахтисари („условна независност“), у међународној заједници (ма шта се под тим појмом подразумевало) нико и не помишља да би се косовско-метохијским Албанцима могло препустити да сами одлучују о својој судбини. Поред УНМИК-а, очигледно посматраног

7) О овоме више у зборнику радова: Ивона Лађевац, Светлана Ђурђевић-Лукић, Ана Јовић-Лазич, *Међународно присуство на Косову и Метохији 1999-2009*, Институт за међународну политику и привреду, Београд, 2010.

8) Момчило Павловић, Слободан Марковић, *Косово и Метохија: прошлост, памћење, стварност*, Препород ММ, Нови Сад 2006, стр. 448.

9) Душан Пророковић, *Косово: међуетнички и политички односи*, Геополитика, Београд, 2011, стр. 232.

у западним центрима моћи као текућег инструмента за изградњу и консолидацију привремених институција у Приштини (Скупштина, Влада, Косовски заштитни корпус и тд.), планирају се и широка овлашћења за ЕУ (надзор правосуђа и полиције) и НАТО.

Свеобухватним предлогом из 2007. године то је и формално заокружено. Тако се у члану 1.11. овог документа предвиђа да „међународна заједница може да надзире, прати и предузима све неопходне мере како би осигурала ефикасну примену предложених решења“. У члану 12.1. се описује да ће бити успостављена Међународна управљачка група коју ће сачињавати „кључни међународни чиниоци“ и која ће истовремено именовати „међународног цивилног представника“, али ће „међународни цивилни представник и специјални представник ЕУ, којег ће именовати Савет ЕУ, бити иста особа“. У тачки 12.6. се објашњава да ће се „мандат међународног цивилног представника наставити док Међународна управљачка група не одлучи да је Косово испунило услове прописане Свеобухватним предлогом“, а у тачки 12.3. да је међународни цивилни представник „врховни ауторитет у спровођењу Свеобухватног предлога“. У Анексу IX - Међународно цивилно присуство, члану 2, наводе се надлежности међународног цивилног представника: „а. врховни ауторитет приликом тумачења цивилних аспеката Свеобухватног предлога; б. осигурање ефикасног спровођења Свеобухватног предлога; ц. предузимање корективних мера, уколико је потребно, за одлуке које доносе власти Косова; д. у случајевима озбиљног нарушавања одредби или духа Свеобухватног предлога, санкционисање или смена било ког јавног званичника или предузимање других мера, како би се осигурало спровођење Свеобухватног предлога“. На овакав начин је, практично, Свеобухватни предлог октроисан као највиши правни акт на Косову и Метохији, без обзира на то што су Албанци у контексту припрема за проглашавање независности већ били далеко одмакли у писању устава такозване „Републике Косово“. Једноставно, устав који су касније донели је остао подређен документу Мартија Ахтисарија (а који је Привремена Скупштина Косова такође усвојила) и у ситуацијама када долази до несагласности између одредби два акта предност се даје другом.

У Анексу XI Свеобухватног предлога објашњава се позиција Међународног војног присуства за које је надлежан НАТО. Тако се у члану 1.8. прецизира да ће „међународно војно присуство радити под надлежношћу и политичком контролом Северноатлантског савета и НАТО команде“, а у члану 2.1. појашњава да је „шеф Међународног војног присуства врховни ауторитет у погледу тумачења

аспекта Свеобухватног предлога који се тичу међународног војног присуства“. Пошто је шеф Међународног војног присуства под надлежношћу и политичком контролом НАТО, може се закључити и како је Међународне војне снаге на Косову треба да „испуњавају своје одговорности, укључујући и употребу неопходне силе“¹⁰⁾, имају „право на слободно кретање Косовом у сваком погледу“¹¹⁾, могу да „поново успоставе моменталну и потпуну војну контролу ваздушног простора“¹²⁾, „предузимају инспекцијске радње у складу са успостављеним циљевима и задацима“¹³⁾, и право да „предузимају акције у циљу подршке испуњавања сопственог мандата који је у складу са Свеобухватним предлогом“¹⁴⁾. При свему томе, а према члану 2.3. институције и органи Косова морају гарантовати међународном војном присуству „статус, привилегије и имунитетна права“ која су раније била обезбеђена припадницима КФОР-а. Имајући све ово у виду, дакле, НАТО је потпуно изузет из било какве цивилне, институционалне или политичке контроле на територији Косова и Метохије. Према успостављеном правном поретку у оквиру „надгледане независности“ коју дефинише Свеобухватни предлог, највиши могући облик утицаја на НАТО структуре, било од стране Међународног цивилног присуства, било од стране институција у Приштини, јесу „консултације“ и „координација“, а шеф међународног војног присуства нема чак ни формалну обавезу да подноси извештај о свом раду било ком цивилном званичнику¹⁵⁾. Надлежности међународног цивилног представника су дефинисане тако, да је из њих изузето све оно што се тиче функционисања међународног војног присуства, па представници међународне цивилне мисије немају чак ни формално право да поставе питања која задиру у делокруг рада војних структура на Косову. Члан преговарачког тима Републике Србије, током „преговора о будућем статусу Косова“ између делегација Београда и Приштине у периоду 2006-2007. године и бивши судија Уставног суда СР Југославије Александар Симић, у својој анализи Свеобухватног предлога наводи да „сам НАТО не дозвољава никакав облик контроле од стране међународне цивилне власти, макар она била и европска, а о косовској да и не говоримо“ и закључује да „исто-

10) *Comperhesive Proposal For the Kosovo Status Settlement*, Article 2, Paragraph 2.2 (a), може се пронаћи на: www.unosek.org или www.assembly-kosova.org.

11) *Исто*, Paragraph 2.2 (b)

12) *Исто*, Paragraph 2.2 (c)

13) *Исто*, Paragraph 2.2 (d)

14) *Исто*, Paragraph 2.2 (e)

15) *Исто*, Anex XI, Article 1, Paragraph 1.4.

ријски гледано, до сада су државе стварале војне савезе, па је тако формиран и НАТО. Пажљива анализа Ахтисаријевог предлога, а посебно одредби Анекса XI, отвара питање да ли је свет први пут суочен са настојањем једног војног савеза да направи сопствену државу, у којој цивилне институције не би ограничавале његову војну силу¹⁶. У складу са тим, НАТО има искључиво овлашћење и за „развој и обуку Косовских безбедносних снага и одлучује да ли ће и када пренети неке од својих надлежности на Косовске безбедносне снаге или ће их укључити у састав међународних снага НАТО“¹⁷. Ангажман НАТО-а на Косову и Метохији заокружен је пословима обуке и организовања војних снага тзв. Републике Косово.

НАТО И ТЗВ. РЕПУБЛИКА КОСОВО

Формални статус НАТО на Косову и Метохији обезбеђује појединцима и органима овог војног савеза посебно место, како у институционалном систему, тако и у политичком животу. НАТО је кључни политички актер на Косову и Метохији. Захваљујући надлежностима које има, НАТО је и гарант „државности Косова“, не само зато што је то једина војска стационирана на овој територији, већ и због тога што командант КФОР-а има могућност да оспори одлуке цивилних органа. Уколико би се, хипотетички, косовско-метохијски Албанци, односно њихови политички лидери, одлучили на уједињење са Албанијом, сходно одредбама чланова 2.1-2.3. Анекса XI Свеобухватног предлога НАТО структуре би таква покушај могле да спрече. Такође, пошто је у истом Анексу у члану 1.8. дефинисано да ће КФОР бити под „политичком контролом Северноатлантског савета и НАТО команде“, може се констатовати да ће ове војне снаге поступати онако како је то у интересу најважнијих чланица савеза (у првом реду, наравно, САД). А, изузимајући Шпанију, све остале кључне чланице НАТО су признале једнострано проглашену независност Косова још током 2008. године, пожуривши да успоставе билатералне односе са Приштином (САД, Велика Британија, Француска и Турска 18. фебруара, истог дана када је „независност“ и проглашена, Немачка 20. фебруара, Италија 21. фебруара, а Пољска 26. фебруара). Од 29 чланица НАТО, свега 4 нису успоставиле дипломатске односе са тзв. Републиком Косово – Шпанија, Румунија, Грчка и Словачка. Политички

16) Александар Симић, „Бондстил главни град „независног“ Косова“, *НИН*, 09.08.2007, стр. 14-15.

17) *Comprehensive Proposal For the Kosovo Status Settlement*, Annex XI, Article 1, Paragraph 1.7.

интереси водећих НАТО држава су недвосмислени, оне су заинтересоване да се тзв. Република Косово као субјекат међународних односа одржи и у том контексту су ове земље одређене да у сваком погледу потпоре и осигурају њену „државност“. Важно је подвући и да су САД, поред свега наведеног, присуство осигурале и изградњом војне базе Бондстил (*Bondsteel*) недалеко од Урошевца. У тренутку изградње (јул-октобар 1999. године) радило се о највећој и најопремљенијој америчкој војној бази ван територије САД, још од времена Вијетнамског рата. Поред аеродрома, у њој си биле стациониране и тенковске, артиљеријске и хеликоптерске базе, а могла је да прими од 5.500-7.000 војника. САД, свакако, имају више разлога за инсталирање својих војних база по свету, из Бондстила је могуће организовати интервенције на Блиском истоку, у кавкаско-каспијском ареалу или широм Европе, али је то и порука да ће се „државност Косова“ бранити по сваку цену. Тзв. Република Косово је везана за НАТО добро разрађеним формално – институционалним аранжманима и политичким споразумима. Од 1999. године политички простор за деловање НАТО на Косову и Метохији се постепено ширио, а његова позиција у правном систему који се конструисао учвршћивала.

НАТО, СРБИЈА И ТЗВ. РЕПУБЛИКА КОСОВО

Све ово има велике последице по безбедност Србије. Због ограниченог простора, у раду ћемо се фокусирати само за политички најважнију. С обзиром да је НАТО, посматрано и из угла унутрашње политике и формално-правног статуса, и из угла међународних односа и регионалне безбедности - најважнији гарант „државности Косова“, овај војни савез је и кључни политички актер на Косову и Метохији. Без сагласности НАТО, цивилне власти - било да се под њима подразумевају политички представници косовско-метохијских Албанаца или мисија ЕУ (ЕУЛЕКС) нису у могућности да реализују било који од политичких планова. Нешто другачији је статус мисије УН (УНМИК), пошто је њен мандат дефинисан засебном резолуцијом СБ УН, у којој је јасно омеђен и мандат КФОР. Органи УН никада нису прихватили Свеобухватни предлог, самим тим ни нову улогу НАТО која се дефинише после фебруара 2008. године. Међутим, проблем са УНМИК-ом је што су овој мисији од 2008. године надлежности постепено одузимане, а делокруг рада се сужавао.¹⁸⁾ Преношењем већег дела ингеренција

18) Када је формиран УНМИК 1999. године, његову унутрашњу организациону структуру су чинила четири стуба. Трећим стубом (демократизација и изградња институција) је уз сагласност СБ УН руководио ОЕБС, а четвртим (реконструкција и економски развој)

на привремене органе самоуправе у Приштини и/или ЕУЛЕКС, УНМИК је остао мисија са скромним опсегом рада и самим тим без значајнијег политичког утицаја. Могуће је да у будућности, у случају колапса ЕУЛЕКС-а или веће кризе у функционисању привремених институција у Приштини УНМИК поново преузме део надлежности. Формални основ за тако нешто постоји. Ипак, политичка пракса за последњих две деценије је показала да су интенције међународног фактора сасвим другачије. УНМИК је „изгураван“, да би тај простор заузели НАТО и у одређеној мери ЕУ.

За институције Републике Србије једнострано проглашена независност Косова представља највећу могућу претњу, што се наводи и у два стратешка документа из 2009. године: Стратегији одбране и Стратегији националне безбедности.¹⁹⁾ Постојање оваквог ентитета, који је до одређене мере легитимизовао статус у међународним односима, а на територији коју Србија посматра као своју, опасност је сама по себи. Она се може анализирати са геополитичког, безбедносног, правног, економског, енергетског, саобраћајног или било ког другог становишта.

Са једне стране, као „гарант државности Косова“, у том контексту посматрано, и сам НАТО је ризик (посматрано из угла теорије и одређивања појмова ризика, безбедности и претње) за безбедност Србије. Наравно, Србија није признала једнострано проглашену независност Косова, нити је прихватила Свеобухватни предлог Мартија Ахтисарија, па самим тим, са формалне стране, сарађује са НАТО преко КФОР-а и надлежности дефинисаних Резолуцијом 1244 СБ УН. Међутим, важно је подвући и да НАТО, као и наведене кључне земље овог војног савеза ствари посматрају из другог угла, те да су за њих важеће све надлежности додељене Свеобухватним предлогом. Однос НАТО и Србије се по питању Косова и Метохије одвија тако што су оба актера решила да „зажмуру“ на тумачење друге стране о формалном оквиру у ком се тај однос одиграва. Несрећа је за Србију што њени потенцијали војне, економске и политичке моћи нису ни изблиза упоредиви са потенцијалима НАТО, па када се због недефинисаног формалног оквира појаве отворена питања, онда је као слабија страна принуђена да прихвати туђа тумачења. Пошто је гарант „државности Косова“, логично је, и гледано из угла чланица НАТО сасвим оправдано, да

– ЕУ. Међутим, после споразума о успостављању ЕУЛЕКС-а, на мисију ЕУ експресно се пребацију и све надлежности првог стуба (правосуђе и полиција), а уз асистенцију Међународног цивилног присуства постепено и другог (цивилна управа) на привремене институције у Приштини. УНМИК тако остаје суштински „развлашћен“.

19) *Стратегија одбране Републике Србије*, Београд, 2009, стр. 3; *Стратегија националне безбедности Републике Србије*, Београд, 2009, стр. 6.

овај војни савез онда штити интересе тзв. Републике Косово. Овак-ва позиција НАТО према Србији ствара сталне напетости у међусобним односима и утиче на раст неповерења према војном савезу у Београду. Реалполитичка изнудица је натерала органе Републике Србије да своју сарадњу са НАТО оставе институционално неуквирену, односно да се она одвија а да се „ми правимо као да се ништа није десило“. Остаје отворено докле се на таквом опредељењу односи могу одржавати и колико ће их различити изазови, ризици и претње током времена кварити? Јер, „на нашу процену ризика (несигурности штетних последица), за знање које смањује неизвесност о томе да ли ће се десити догађај или отпочети процес који може угрозити безбедност, неретко зависи (не само од наше способности да на прави начин обрадимо информације, превладамо несавршеност људског знања) од утицаја субјективног фактора који утиче на могућност да тачно предвиђамо“²⁰⁾, односно – непредвидивост ситуације у којој се налазимо повећава ризик и директно утиче да одређени процес или неку појаву антиципирамо као ризик. Јасно неодређени формални оквир сарадње Србије са НАТО на Косову и Метохији значи и непредвидивост будућих односа, што на обе стране узрокује да се партнери (односно њихови поступци) перципирају као потенцијални ризици. Лош развој ситуације доводи до тога да ризик прераста у претњу, а како је предвидљивост будућих дешавања релативно мала, и односи Србије са НАТО се могу погоршати.

Са друге стране, ови односи би се побољшали уколико би Србија постала чланица НАТО. Међутим, с обзиром на улогу НАТО на Косову и Метохији, тешко је пронаћи начин како би се тај процес могао завршити, а да Србија не призна једнострано проглашену независност тзв. Републике Косово. Приступање Србије НАТО и давање сагласности на сецесију косовско-метохијских Албанаца су међусобно условљени и повезани процеси. Овакав корак би такође представљао претњу безбедности Србије из два разлога. Први разлог је регионалног карактера и повезан је са „Бадинтеровим принципима“ према којима се одиграла дезинтеграција СФР Југославије. Захваљујући одредбама овог документа границе некадашњих федеративних јединица су признате као међудржавне. Све државе изникле на територији бивше Југославије су се руководиле овим принципом приликом осамостаљивања и то је и даље једна од формалних основа приликом позивања на територијалну целовитост. Уколико би признала проглашену независност тзв.

20) Предраг Павлићевић, „Миграциона криза у Европи и Србија: анализа ризика“, *Култура полиса*, XIV (2017), посебно издање, стр. 123.

Републике Косово, Србија би једнострано одустала од „Бадинтерових принципа“ и тиме отворила простор за будуће сецесије на својој територији. Неизвесност, која је скопчана са ризиком, не би се смањила чак ни уласком у НАТО (уколико би до њега дошло), што илустративно показује пример Шпаније и референдума у Каталонији одржаног у октобру 2017. године. Чланство у НАТО не штити државе од унутрашњих дестабилизација и суочавања са сепаратизмом. Друго, с обзиром на актуелни тренутак у међународним односима и континуално нарушавање односа између кључних глобалних актера, то би аутоматски довело до драматичног погоршавања односа са Русијом, Кином, Ираном и још низом других, Србији традиционално наклоњених држава. То би угрозило политичке, економске, енергетске, геостратегијске и друге интересе земље у дугорочној перспективи, те би укупни положај Србије био лошији.

ЗАКЉУЧАК

Развој „косовске кризе“ од 1999. године до данас обележен је применом низа „оригиналних решења“ и „креативних тумачења“. На такав начин, често заобилазећи одредбе важних међународних споразума и одлука међународних организација (Повеља УН, Завршни акт из Хелсинкија, Резолуција 1244 СБ УН, Бадинтерови принципи) НАТО је инсталирао свој утицај и обезбеђивао инструменте помоћу којих је легитимизовао и легализовао свој статус на Косову и Метохији. Од Кумановског споразума, преко Свеобухватног предлога до Устава тзв. Републике Косово, НАТО се постепено позиционирао као гарант „државности Косова“. У политичкој пракси и нашој свакодневици, он то свакако и јесте. И, мада може деловати парадоксално, чак и када би косовско-метохијски Албанци одустали од „државе Косово“ и покушали да се присаједине Албанији, НАТО би могао да их у томе спречи јер за тако нешто има и политички легитимитет и формалне инструменте. Уколико је у интересу најважнијих НАТО држава – у првом реду САД, а затим и Велике Британије, Немачке, Турске и Француске – да „косовски пројекат“ и даље траје, сами косовско – метохијски Албанци ту могу мало шта да промене. Последице по безбедност Републике Србије су очигледне. Због тога што је НАТО гарант „државности Косова“ Србија не може да на прави начин и у пуном обиму дефинише оквир за сарадњу са НАТО, а такође, улазак у НАТО који непосредно води преко признавања тзв. Републике Косово носи са

собом ризике који дугорочно могу угрожити укупни положај земље у међународном окружењу и утицати на јачање сепаратистичких тежњи у другим деловима државе. Својим поступцима и понашањем, чак и уколико свесно занемаримо агресију на СР Југославију и последице бомбардовања, НАТО је после 1999. године разорно деловао по интересе Србије и дугорочно се позиционирао тако да угрожава националну безбедност земље. Без обзира на постављање бивших, садашњих и будућих руководства Републике Србије, за протеклих 18 година се показало да интервенције НАТО (било она војна, било политичке) доприносе повећавању неизвесности, стварајући плодно тле за умножавање ризика и њихово прерастање у претње. Колоквијалним језиком речено, однос са НАТО се у случају Србије „креће између ризика и претње“, шта год да државни врх у Београду уради или одлучи.

ЛИТЕРАТУРА

- Влада СР Југославије, *Војно-технички споразум између Међународних безбедносних снага (КФОР) и влада СР Југославије и Републике Србије*, Влада СР Југославије, Београд, 1999.
- „Dometi sporazuma oko Kosova. Mir na pomolu“, *Vreme*, Vanredno izdanje broj 13, 5. juna 1999.
- Лађевац Ивона, Светлана Ђурђевић-Лукић, Ана Јовић-Лазић, *Међународно присуство на Косову и Метохији 1999-2009*, Институт за међународну политику и привреду, Београд, 2010.
- Павлићевић, Предраг, „Миграциона криза у Европи и Србија: анализа ризика“, *Култура полиса*, XIV (2017), посебно издање, стр. 117-134.
- Павловић, Момчило, Слободан Марковић, *Косово и Метохија: прошлост, памћење, стварност*, Препород ММ, Нови Сад, 2006.
- Пророковић, Душан, *Косово: међуетнички и политички односи, Геополитика*, Београд, 2011.
- Република Србија, *Стратегија одбране Републике Србије*, Београд, 2009.
- Република Србија, *Стратегија националне безбедности Републике Србије*, Београд, 2009.
- Симић, Александар, „Бондстил главни град „независног“ Косова“, *НИН*, 09.08.2007.
- UN Security Council, *S/RES/1244 (1999)*, New York, 1999.
- UNOSEK, *Comperhesive Proposal For the Kosovo Status Settlement*, Prishtina, 2007.

Dusan N. Prorokovic

**THE ROLE OF NATO IN SECURING
THE “KOSOVO STATEHOOD”
AND CONSEQUENCES FOR
THE NATIONAL SECURITY
OF SERBIA**

Resume

In a series of decisions adopted since 1999, NATO strengthened its position in Kosovo and Metohija in both - institutional and political terms. From the unilaterally declared independence of Kosovo-Metohija Albanians, NATO has become a guarantor of the „statehood of Kosovo”. This adversely affects the overall position of the Republic of Serbia and jeopardizes its national security. Regardless of the fact that relations between Serbia and NATO are developing, because of NATO’s position in Kosovo and Metohija, they remain insincere and to a great extent unpredictable. The paper consists of five parts. The first part explains the institutional installation of NATO after 1999. The second part is dedicated to the analysis of Ahtisaari’s plan and the new role assigned to NATO, and in the third part we are describing how NATO played this new role. In the fourth part, we analyze the relationship between Serbia and NATO in the context of the role that the North Atlantic Alliance has in securing the „statehood of Kosovo”. The fifth part is final conclusions.

Keywords: NATO, Serbia, Kosovo, Kumanovo agreement, Comprehensive proposal, security

* Овај рад је примљен 03. новембра 2017. године а прихваћен за штампу на састанку Редакције 15. новембра 2017. године.

Станислав Стојановић

*Институт за стратегијска истраживања, Министарство
одбране*

Вељко Благојевић

*Институт за стратегијска истраживања, Министарство
одбране*

СТРАТЕШКИ ИЗАЗОВИ КОСОВА И МЕТОХИЈЕ

Сажетак

Албанци и Срби су у новијој историји готово архетип непријатељских народа на Балкану. Евидентно је да су, у историјском контексту, политичке елите оба народа чинили погрешне стратешке процене које су угрожавале њихове националне интересе. Сваки народ је настојао да се што повољније позиционира код великих сила и тиме обезбеди већу подршку за сопствене интересе, а на уштрб интереса другог народа. Отуда полазна хипотеза овог рада јесте да су стратешке процене политичких елита Срба и Албанаца, стављене у контекст проблема Косова и Метохије, који траје у континуитету од повлачења турске власти са Балкана, биле неутемељене и као такве непримерене за делотворну политичку акцију. Другим речима, оне нису у пуној мери објективно сагледавале тежину и комплексност српско-албанских анимозитета у вези са питањем односа према простору Косова и Метохије. Када је реч о српској елити, неспорно је да она, пре свега, није адекватно проценила стратешке домете пада Берлинског зида и реперкусије тога догађаја на међународне односе и судбину заједничке државе јужних Словена на Балкану. Из тог угла посматрано, може се закључити да је то био један од пресудних чини-

лаца у креирању драматичних околности на Косову и Метохији, чији смо данас сведоци. Овде треба посебно напоменути да су међусобни односи Срба и Албанаца до те мере инструментализовани од стране спољних чинилаца да се апстраховање њихових самосталних спољнополитичких потеза чини у стратешком смислу готово оправданим.

Кључне речи: *Косово и Метохија, Призренска лига, међународни односи, стратешка процена, српско-албански односи*

СРПСКО-АЛБАНСКИ ОДНОСИ - КОНТИНУИТЕТ НЕСПОРАЗУМА И АНИМОЗИТЕТА

Историчари сматрају да се буђење националне свести код Албанаца може пратити од треће деценије XIX века, када је настао покрет Препород (*Rilindja*) који се залагао за увођење албанског писма, језика и школа као основа за културну еманципацију. Значајно је приметити да покрет није настао на територији где су већински живели, већ га је основала албанска интелигенција у дијаспори у градовима Европе, Африке и Америке.¹⁾ То не треба да изненађује, када се имају у виду чињенице да је отоманска власт сматрала да је свим муслиманским народима довољно арапско писмо и турске школе.²⁾

Евидентно закаснили почетак процеса националног буђења Албанаца, „спутаног превеликом везаносту за турски олигархијски систем“, ³⁾ ипак је имао неколико деценија релативно константан темпо развоја. Источна криза, Руско-Турски рат и устанак албанског племена Мирдита⁴⁾ 1878. године, убрзала је процесе које су довели до формирања албанског националног бића. Одредбе Санстефанског уговора иницирале су интервенцију Албанских првака на Порти, јер су сматрали да је део националних терито-

1) Најбројније албанске исељеничке заједнице биле су у данашњој Румунији, Бугарској, Италији, Египту и Сједињеним Америчким Државама. Ипак, највећи број Албанаца је био у Цариграду, где је живело шездесет хиљада Албанаца, док је највећи град у Албанији био Скадар са четрдесет хиљада становника.

2) Сретен Драшкић, *Европа и албанско питање 1830-1921*, Српска књижевна задруга, Београд, 2000, стр. 17-45.

3) Ђорђе Борозан, *Велика Албанија, порекло – идеје – пракса*, Војноисторијски институт, Београд, 1995, стр. 5.

4) Реч је о албанском племену у централној Албанији, католичке вере, који су имали одређени степен самоуправе у оквиру турске власти. Они су подигли устанак против Турске власти 1878. године, као и већина балканских народа.

рија Албанаца неправедно препуштен на управу другим државама. Недуго по потписивању Санстефанског мира, аустријски гроф Андраши предлаже канцелару Бизмарку да се организује међународна конференција посвећена Источном питању, чији би основни циљ био сузбијање утицаја Русије на Балкану. Само три дана пре почетка Берлинског конгреса, основана је тзв. Албанска или Призренска лига, 10. јуна 1878. године, када су се 300 представника углавном са територија данашње Албаније, Косова и Метохије и Македоније. С обзиром да је у Лиги било највише паша и бегова који су били под великим утицајем Турске, Порта је у почетку помагала Лигу, јер се процењивало да ће помоћу ње мобилисати албанску популацију за борбу против одредаба Берлинског конгреса. У том контексту треба гледати и више меморандума које је упутила Албанска лига Берлинском конгресу, у коме се залажу за аутономију у оквиру Турске. Ипак, у једном писму које је упућено представнику Велике Британије Дизраелију на Берлинском конгресу, албански прваци се залажу за постављање албанског питања уз образложење да од реке Бојане до Јањине живи јединствен народ са сопственом традицијом, културом и језиком. Скадарски меморандум предлаже да се независност Албаније не поверава на реализацију Порти, већ да се формира међународна комисија која би реализовала наведени процес, уз давање права словенским народима да формира једну или више држава на Балкану, али не на уштрб националних територија Албанаца.⁵⁾

5) Ђорђе Борозан, *Велика Албанија, порекло – идеје – пракса*, Војноисторијски институт, Београд, 1995, стр. 23-42.

Слика 1: Аутономни албански вилајет како га је видела Лига у захтеву упућеном Порти 1878. године⁶⁾

Одредбе Берлинског конгреса су додатно антагонизовале односе Албанаца са Грцима, али и Србима, односно Црногорцима. Значајно је напоменути, да поред политичке организованости, Албанска лига формира и добровољачке војне формације, којима је у наоружавању помагала турска војска, која је толерисала одбијања младих Албанаца да служе турску војску. Ове формације су извојевале победе у сукобима са Црногорском војском, 1878. и 1879. го-

6) Сретен Драшкић, *Европа и албанско питање 1830-1921*, Српска књижевна задруга, Београд, 2000, стр. 17-82.

дине, у борби за Плав и Гусиње, чиме су задржали контролу над наведеном територијом, али и заслужили поштовање и респект. Као компензацију за наведене територије, Цетиње је касније добило Улцињ у чему је посредовала италијанска дипломатија. Ангажовање Албанске лиге на граничним сукобима било је праћено прогоном Срба, што је ишло на руку Турцима, који су толерисали и формирање појединих органа власти на територији Косовског вилајета. Међутим, након регулисања граничних спорова, Турска више није била спремна да толерише деловање Лиге. Порта је упутила генерала Дервиш-пашу да уништи Лигу 1881. године, што је он реализовао веома сурово и ефикасно, што је уједно и представљало крај Прве Призренске лиге.⁷⁾

Слика 2: Балкан почетком XX века

7) Сретен Драшкић, *Европа и албанско питање 1830-1921*, Српска књижевна задруга, Београд, 2000, стр. 49-45.

Период након Балканског конгреса карактеришу ширење утицаја Аустро-угарске на Балкану, уз истовремено безуспешно настојање Турске да изврши нужне реформе у балканским територијама, али и немири и буне које су дизали балкански народи, укључујући и Албанце. Поред Аустро-Угарске, Италија је такође настојала да ојача утицај са друге стране Јадрана. Почетак XX века донео је све већу поларизованост између великих сила у Европи, али и наставак борбе балканских народа за ослобађање територија од турске власти. Албанци су се побунили 9011. године против турских настојања да се уведе обавеза служења редовне војске, а не башибозука, као што је до тада био случај. У балканским ратовима 1912/1913. године Албанци су се углавном држали неутрално, очекујући да ће им словенска популација обавити посао еманципације од Турака. Овакве процене су се показале као исправне, али је Српска, Црногорска и Грчка војска озбиљно запретила потпуним заузимањем албанских територија, током ратних дејстава против Турске војске, што је резултирало подршком Беча и других европских центара моћи за стварање независне Албанске државе. Може се рећи да је Албанија, између осталог, независност добила и захваљујући страху Аустро-угарске и Италије, од територијалних проширења Србије и Црне Горе, иза којих је Беч увек видео интересе Русије.⁸⁾

Територија Косова и Метохије, а не Цариград, представљају стратегијски кључ Балкана сматрао је аустријски генерал Бек. Онај који контролише територију Косова и Метохије има превласт на читавом региону, због чега је инсистирао да овај простор буде у интересној сфери Аустро-угарске монархије. Да је генерал Бек успео у својим намерама, види се и у Елаборату Министарства спољних послова у Бечу од 09. августа 1908. године где се наводи нужност обезбеђења јужних граница, али „те сигурне границе ми нећемо добити ако се не решимо да зло зграбимо у корену и ако не учинимо крај великосрпским сновима будућности”.⁹⁾

Значајно је напоменути да су и Сједињене америчке државе подржавале борбу Албанаца за независност, у чему се посебно истицао значајни амерички председник Вудро Вилсон (*Woodrow Wilson*). Подршка Вашингтона независности Албаније била је кон-

8) Васил Поповић, *Источно питање – историјски преглед борбе око опстанка Османске царевине у Леванту и на Балкану*, Службени лист и Балканолошки институт САНУ, Београд, 1996, стр. 197-206; Сретен Драшкић, *Европа и албанско питање 1830-1921*, Српска књижевна задруга, Београд, 2000, стр. 85-89; Ђорђе Борозан, *Велика Албанија, порекло – идеје – пракса*, Војноисторијски институт, Београд, 1995, стр. 39-60.

9) Veselin B. Konatar, „(Ne)Obaveštajne operacije kao akti agresije“, *Kultura polisa*, god. IX (2012), br.17, str. 28.

стантна од 1912. до 1920. године, када је недвосмислено утврђено да албански простор не располаже нафтом, као што се раније претпостављало. Након наведеног периода, Сједињене америчке државе не показују значајнију заинтересованост за Албанију, све до краја хладног рата.¹⁰⁾

Слика 3: Територије које је освојила Српска Војска у рату 1912. године

10) За више о наведеним односима видети Харис Силајџић, *Албанија и САД кроз архиве Вашингтона*, Ослобођење, Сарајево, 1991.

Слика 4: Предлози граница Албаније на Конференцији у Лондону 1912/1913. године

Неутралност Албаније у Првом светском рату није донела велике људске жртве, као Србији или Црној Гори, али није допринела ни зближавању Албанаца и Словена, који су се и тада спорадично сукобљавали. Иако је угушена, Лига је неспорно утемељила основне дугорочне геополитичке правце деловања на стварању албанског етникума и територије. Од стварања Призренске лиге до данашњих дана, јасно се може сагледавати континуитет политичког, културног војног и сваког другог деловања албанске државе и народа на Балкану. Још један историјски континуитет се упадљиво намеће приликом сваке, макар и површне, анализе. Реч је о сукобу албанских и српских националних интереса, који се не огледају само кроз историјске или територијалне спорове, већ и кроз културне обрасце које су током времена формирани. На наведене антагонизме недвосмислено рачунају и велике силе, које их користе за реализацију сопствених интереса у региону.

Такозвана Друга призренска лига, коју је помагала немачка Војнообавештајна служба крајем 1943. године у намери да се ангажовањем албанског народа надомести излазак Италије из рата, представља само један од очигледних настојања да се искористи пројекат „Велике Албаније“ за нацистичке ратне напоре. Попуна људством 21. СС дивизије Скендербег и 13. СС Ханцар дивизије балистима, који су учинили велика зверства над неалбанским становништвом, указује на континуитет анимозитета Албанаца према Словенима. Када су комунисти преузели власт у Албанији у новембру 1944. године Лига је престала да постоји. Албанска национална елита је поново учинила грешку и стратегијски везала своју судбину за поражене силе у Другом светском рату, уз позивање на делатност Призренске лиге, као континуитета сукоба са словенским становништвом на територијама које су контролисали.¹¹⁾

КРАЈ ХЛАДНОГ РАТА И РАДИКАЛИЗАЦИЈА СЛУЧАЈА КОСОВА И МЕТОХИЈЕ

Геополитички поремећаји тектонског карактера које је изазвао пад Берлинског зида и историјска дискредитација социјалистичког концепта задобили су на Балкану деструктивну снагу, мењајући из темеља политичке, вредносне и културолошке темеље на којима је била грађена Социјалистичка Федеративна Република Југославија. Насупрот доминатним интегративним трендовима у Европи ретроградни процеси који су били праћени огромним насиљем ставили су у жижу светске јавности Балкан отворивши тако

11) Ђорђе Борозан, *Велика Албанија, порекло – идеје – пракса*, стр. 360-369.

простор да координате драматичних балканских подела у значајној мери креирају спољни фактори, као што је уосталом већ било виђено много пута раније. Тријумф западноцивилизацијског либерално-демократског дискурса давао је западним актерима посебну снагу у идеолошком и вредносном подцртавању домета социјалистичких друштава, али и отворио простор за геополитичке игре око будуће евроатлантске позиционираниости балканских друштава.

Таква стремљења према догађајима на Балкану, који су носили озбиљне претње и генерисали снажне токове нестабилности па тиме и угрожавали достигнуту стабилност у европском језгру,¹²⁾ поставила су поједностављене перцепције у којима је тај простор описиван као метафоре за антиевропско и антизападњачко. Географска, културолошка и појмовна нехомогеност Балкана наводи је на закључак о његовој непроменљивост и вечном враћању истог.¹³⁾ Тако је изостала објективност у сагледавању опасности који са собом носи етнички усмеравао распад СФРЈ, условљена културном идеологијом западног света и склоношћу да се овај простор види као простор који је осуђен на судбину, због чега је морални и политички колапс балканских друштава објашњаван категоријама менталитета балканских народа као задртих, традиционалних и статичних, насупрот западу као модерном, прогресивном и активном. Тако су обрасци, који су следили идеолошки фундирану дистинкцију између Запада и Истока, праћени и настојањима да се од релативних разлика које објективно постоје створе апсолутне разлике и тиме Балкану припише неевропски карактер, чиме је он постао симбол од чега Европа бежи.¹⁴⁾

Такви приступи су додатно отежавале могућност да се Балкан прикључи процесима који би му помогли да избегне огромну деструкцију, насиље и општу детриторијализацију и назадовање. Уместо тога, реконфигурација Балкана је препуштена ерупцији етничких и верских анимозитета, енормном насиљу, фрагментацији и колапсу најзначајнијих социјалних вредности, као и општом друштвеној ретрадиционализацији, чиме је тај простор враћен на културне обрасце предграђанских друштава.¹⁵⁾ Тиме је простор би-

12) Erik Yesson, *Sending Credible Signals NATO's Role in Stabilizing Balkan Conflicts*. Brussels: NATO/ EAPPC Fellowship, Final Report, 2003.

13) Милица Бакић Хајден, *Варијације на тему Балкан*, Институт за филозофију и друштвену теорију, Београд, 2006. год.

14) Милица Бакић Хајден, *Варијације на тему Балкан*.

15) Љубиша Митровић, Љиљана Стјепановић-Захаријевић, „Нације на Балкану између модернизације и ретрадиционализације“, *Социолошки годишњак*, бр. 3, Социолошко друштво Републике Српске, 2008.

више СФР Југославије био удаљен од доминантних европских интегративних токова, а екстремно насиље на периферији европског простора и начини за његово заустављање сагледавано неевропским мерилима.

Наговештај специфичног односа према судбини Југославије европске државе су јасно навестили на Конференцији у Хагу, испољивши јасан став да Југославија нестане као јединствен политички ентитет.¹⁶⁾ Такав став се управо дешава у моменту кад су европске државе снажно окренуте ка даљем економском и политичком обједињавању европског простора кроз планове увођења јединствене европске валуте, као и заједничке спољне и безбедносне политике. Тиме је недвосмислено наговештено да се европске државе на распад Југославије утицати вођени неевропским принципима, односно примарну основу њиховог деловања чиниће њихови геополитички интереси. На тај начин европске државе су уместо да све чине да букнули етнички и верски анимозитети буду спутавани, подржале унутрашње актере сецесије федералне државе. У таквим околностима европске државе, предвођене тек уједињеном Немачком су, држећи се историјских и идеолошких заснованих перцепција определиле за подршку актерима сецесије. Таква позиција у великој мери дефинисаће наглашено пристрасну политику у корист сецесионистичких република која неће равноправно третирати легитимне интересе српског народа. Очекивања да ће Уједињене нације објективније третирати интересе већ увелико зарађене стране у југословенском грађанском рату била су неостварена. Снажна инструментализација УН онемогућила је њено делотворније деловање.

Завршетак оружаних конфликта и Дејтонски мировни споразум нису означили крај дисолуције онога што је остало од СФР Југославије. Није се дуго чекало да након Босне у фокусу међународне политике дође Косово и Метохија на ред где су већ дуго били снажно нарушени међуетнички односи. Нарасли анимозитети и једносмерно усмеравани политички процеси комплетирали су услове за даљу радикализацију прилика. Тако догађаји којима се поспешују интензивирање Косовског проблема избијају у први план.

Међународна заједница, следећи логику геополитичких интереса доминантних ванрегионалних актера распада СФР Југославије, наставиће да делује по принципу начела даље етничке дисолуције балканског простора као услова његове трајне ста-

16) Славољуб Шушић, *Геополитички кошмар Балкана*, Војноиздавачки завод, Београд, 2004, стр. 143.

билизације. Лимитирана и дискутабилно доследна улога ЕУ отежавала је позицију изbalансиране и политике према идеји даље дисолуције Југославије. Укључивањем САД у балканска дешавања и њихово прихватања у највећој мери идеолошки заснованих претрасуда о великосрпској хегемонији ојачаће наглашену међународну пристрасност. У том контексту, посебно је било значајно њено јасно опредељење ка комплетирању европског мостобрана, очувању трансатлантског упоришта на западном прочељу Евроазије као и експанзија на исток.¹⁷⁾ Такође, заговарање улоге заштитника ислама на Балкану представљаће детерминантне пацификовања преосталих простора Балкана. Наравно, политичко буђење ислама и јачање исламског фактора, посебно Турске креирали су један међународни контекст који је лимитирао могућност адекватног превентивног утицаја на разрешавање проблема у јужној српској покрајини. Ако се томе додају наглашени радикализам Албанаца и њихови максималистички приступ, као и неретко погрешни приступи деловања легитимних институција и снага Републике Србије на санирању тензија утемељивали су један оквир даље радикализације односа између Срба и Албанаца. Непримерена стратешка процена српске политичке елите када је реч о динамици и смеру односа у међународној политици након краја Хладног рата, као и нестабилност политичких прилика у Републици Србији додатно су утемељавали приступ једног у највећој мери исконструисаног тока догађаја који ће свој трагичан завршетак имати у оружаном агресивном НАТО снага на Савезну Републику Југославију.

Кључни актери САД и ЕУ као самопрокламовани носиоци постконфликтне стабилизације Балкана следили су једну такву матрицу које је отварала простора за даљу промоцију њихови геополитичких интереса и даље евроатлантско консолидовање европског простора. Таква логика и у многим аспектима деконструктиван приступ, одсуство спремности да се дугорочно вреднују импликације концепта решавања сложеног безбедносног и политичког проблема по принципу губитник и победника, креираће контекст дугорочне нестабилности. Та чињеница, као и чињеница да концепт европског и планетарног заједништва озбиљно оспорени, заостраваће бројна питања сецесије широм европског простора који ће следили логику косовског сценарија. Сведоци смо да европски проблеми који се везују за политичку стабилност и територијалном кохезијом европских држава су данас све израженији.

Одлука алабанског вођства на Косову и Метохији да, након фазе пасивног отпора, интензивирају сукобе са органима власти

17) Миломир Степић, *Геополитика - идеје, теорије и концепције*, Институт за политичке студије, Београд, 2016, стр. 614.

Републике Србије, укључујући и оружаном насиље током 1998. године представљало је увод у снажну интернационализацију косовског случаја. Током те године долази до већих сукоба безбедносних снага Републике Србије са Ослободилачком војском Косова у којима је растао број погинулих, како међу припадницима безбедносних снага Републике Србије, тако и међу припадницима ОВК, укључујући и цивилне жртве међу Албанцима и Србима. Нарастао конфликтни потенцијал и опасности даље ескалације, али и различити погледи на ток догађаја на простору Косова и Метохије, подстакли су снажан утицај међународних актера. Формирана је Контакт група састављена од САД Француске, Немачке, Велике Британије, Италије и Русије како би се избегао даљи пораст неконтролисаног насиља и отворили простори за изналажење мирног решавања сукоба у јужној српској покрајини, али и да се профилише смер разрешавања српско-албанских конфликта на Косову и Метохији. Неутралност у посредовању међународних актера која је током оружаних сукоба у Хрватској и Босни и Херцеговини увелико је била упитна. Веома брзо, међународни актери, пре свега САД, следећи пре свега сопствене аспирације, деловаће по принципу снажног притиска на Републику Србију, запостављајући елементарну чињеницу да је реч о сукобу унутар једне суверене државе која има право на заштиту кохезије свог територијалног простора. Тако ће Контакт група, која ће већину својих одлука доносити без сагласности Руске Федерације, настојати да уместо компромиса и дијалога отвара простор за потискивање историјског права српског народа у корист права Албанаца заснованог на контраверзном етничком принципу, смањујући простор за компромиси и дијалог.

Притисак на Србију отпочиње са ембаргом УН на наоружање, санкцијама и забраном комерцијалних летова, при чему се интензивно усмеравају активности ка крајње милитантној солуцији укључивања НАТО у коначном разрешењу косовског конфликта. Отпочиње се са активностима на превентивном размештају и вежбама трупа НАТО у близини Космета, пре свега у Албанији и Македонији.¹⁸⁾ Готово истовремено отпочињу планске и све друге припреме за војну операцију на Космету, да би већ на јесен НАТО активирао план операције за ваздушне ударе. Даља радикализација се привремено зауставља повлачењем дела специјалних снага Републике Србије, при чему рестриктивних захтеви према ОВК или нема или су минорни. Распоређивање посматрачке комисије ОЕБС на челу са пензионисаним генералом САД Виљемом Вокером

18) Ivo H. Deelder, Michael, Michael O'Hanlon, *Winning Ugly-/NATO's War to save Kosovo*, Brookings Institute Press, Washington, 2000.

представљало је посебно контрадикторан ангажман међународних фактора, имајући у виду да је ова комисија у многим аспектима свог деловања на Косову и Метохији дискредитовала принцип неутралности као основног принципа деловања ОЕБС-а.

Наводни масакр у Рачку и његово виђење убрзава процес милитаристичког решења кризе. Крајње котраверзни извештај шефа посматрачке мисије Виљема Вокера у највећој мери је ток међународног деловања усмеравао на штету елементарних интереса Србије. Управо зато преговори у Рамбујеу и споразум који је био понуђен на крају био је по многим основама неприхватљив за Републику Србију. Одбијање споразума у Рамбујеу, представљало је основ за тешко разумљиву и ничим оправдану одлуку да НАТО и његових деветнаест најмоћнијих држава, без сагласности Савета безбедности, да нападне Савезну Републику Југославију. Таква одлука која је подразумевала агресију на једну суверену европску државу представљала је арогантно и најгрубље кршење елементарних одредби међународног поретка. Уместо преговора нестрпљиви међународни актери су се определили за оружану агресију, правдајући је спорним хуманитарним разлозима, и то управо они који су ред и дијалог сматрали кључним претпоставкама у креирању оквира постнационалног света. Тај чин сасвим сигурно у доброј мери је представљао крај надања о бољем свету са САД као његовим неспорним лидером.

Тако НАТО, на 50-годишњицу оснивања предузима агресију, без одобрења Савета безбедности, чиме се из одбрамбеног савеза дефинитивно сврстава у ред једног изразито експанзионистички настројеног инструмента хегемонистичког спољнополитичког деловања САД. На тај начин агресија на СРЈ представљала је излаз из ситуације у којој се налазио НАТО више од једне деценије, а која је задирала у питање смислености његовог постојања и јачања његовог јединства. Тако је легитимно ангажовање безбедносних снага СРЈ искоришћено за потврду кредибилитета НАТО као незобилазног актера стабилности у Европи.¹⁹⁾ Тешкоће у остваривању зацртаних циљева били су снажни подстицаји за јачање интензитета ваздушне кампање, а неочекивани тешкоће наметали су потребу за убрзаним припремама за копнену офанзиву, јер НАТО тај рат није смео да изгуби, без обзира на цену.²⁰⁾ Управо размере деструкције НАТО агресије потврђују степен таквих опредељења. Цена тога

19) Славољуб Шушић, *Геополитички кошмар Балкана*, Војноиздавачки завод, Београд, 2004, стр. 363.

20) Ivo H. Dealder, Michael O'Hanlon E. Ohaklon, *Winning Ugly-NATO's War to save Kosovo*, p. 3.

била је и пуна укљученост држава у окружењу у агресију на СРЈ, а таква вољна и невољна сврставања имаће дугорочно негативне импликације на стабилност у региону.

Резолуција 1244 Савета безбедности и Кумановски споразум окончали су НАТО агресију на СРЈ и отворили нову фазу српско-албанских односа, у којој ће Албанци, захваљујући привилегованој позицији код кључних међународних актера, и даље да напредују достизању пројектованог националног циља. Убрзо након успостављања међународног протектората на Косову и Метохији постало је евидентно да међународне снаге не могу или не желе да сузбију екстремизам ОВК и започну озбиљнију социјализацију косовског друштва. Оружана побуна Албанаца на југу Србије и простору Македоније представљали су јасно упозорење да међународна заједница може да очекује реконфигурацију читавог региона са даљом радикализацијом насиља. Чињеница да аспирације за уједињење свих „окупираних“ албанских територија представљају један од највиших циљева у програмској агенди не само ОВК, већ целокупног вођства косовских Албанаца. Тако Европа и остали актери веома брзо одустају од залагања стандарди пре стауса, који су подразумевали институционалну, социјалну нормативну заснованост косовског друштва.. Тако отпочиње фаза интензивног залагања САД и ЕУ за дефинисање финалног статус Косова, другим речима активирани су бројне дипломатске и друге активности на убрзаној независности за јужну српску покрајину. Такво залагање правдано је ставом да независност јесте претпоставка за пуну стабилзацију у региону,²¹⁾ без обзира што је постојала снажно раширено уверење да ће независност Косова бити дестабилизујући фактор за суседне државе и регион у целини²²⁾.

ТРАГАЊЕ ЗА ДЕЛОТВОРНИМ СТРАТЕШКИМ ОДГОВОРМ

Ултимативно залагање Западних сила за независност Косова показало се такође као погрешна стратешка одлука. Последице такве одлуке су дугорочне, како по стабилност региона тако и по стабилност европског и не само европског простора. Сигурно да једнострано проглашење независности Косова и Метохије, представља проблем који својим потенцијалом и даље носи огромну

21) Futous Mustakis, Tracey German, . *Securing Europe –Western Interventions Towards a New Secure Community*, 2009.

22) Ivo Daalder, Michael O'Hanlon, *Winning Ugly-NAto,s War to save Kosovo*, p. 189.

опасност по крхку регионалну стабилност. Данас није спорно да признање независности Косова и Метохије представља снажан подстицај ревитализацији великоалбанског државног пројекта. Независност Косова, што се сматра за „последњу фазу распада бивше СФРЈ”, за многе сигурно није и последњи корак у „стабилизацији” региона. Тај чин је представљао снажан импулс великоалбанским идејама о једном народу и једној држави, а таква платформа јесте увод у даље дисолуције балканских држава. Бриселски разговори Београда и Приштине нису најавили релаксацију међуетничких анимозитета, нити су умањили аспирације косовских Албанаца о етничком устројству такозване Републике Косово. Слабљење идеје европског заједништва сасвим сигурно додатно ојачавају таква стремљења.

Простор трајне безбедносне стабилизације прилика на Косову и Метохији је изостао, иако су примарни циљеви оружане интервенције НАТО, онако како их је видео тадашњи председник САД били “зауставити убијање и постићи одрживи мир који би повратио самоуправу за косоваре”⁽²³⁾. Независно Косово није превладало ниједно од ограничења у погледу консолидације друштвеног поретка. Слабост институција, снажна мафијашка клановска подељеност, организовани криминал и корупција чине доминантна обележја косовског друштвеног миљеа. Посебно мафијашка обележја друштвеног контекста чине да данас такозвана Република Косово не представља државу у којој постоји мафија, већа мафија која има своју државу⁽²⁴⁾. Мултилатерални концепт друштва показао се тешко достижним, а радикализација ислама поспешује даље опасности које такви процеси са собом носе. Специфична комбинација историјског и политичког наслеђа, слабост економија као и егзистенцијална неизвесност и сиромаштво, као и слабост институција недвосмислено указују на неуспели покушај социјализације простора Косова. Опште је уверење да оно није и да у скоројој будућности неће израсти у стабилно грађанско друштво, утемељено на демократским вредностима развијених европских друштава и да ће као тако фигурирати као мртви угао Европе⁽²⁵⁾.

Униполарни приступ међународне политике и сагледавање простора Косова и Метохије само кроз оптику експанзије евроатлантског цивилизацијског дискурса, односно сузбијање могућ-

23) Ivo Daalder, Michael O'Hanlon, *Winning ugly: NATO's War to Save Kosovo*, Brookings Institution Press, Washington D.C., 2000, p. 90.

24) Martin Hajperc, *Macchiato diplomatija – Kosovo mrtvi ugao Evrope*, Albatros plus, Beograd, 2017.

25) Martin Hajperc, *Macchiato diplomatija – Kosovo mrtvi ugao Evrope*.

ности поновне ревитализације других актера, пре свега Русије, наметнули су опасно и дуготрајно неодрживо решење. Наравно, нема сумње да су САД, инсталирањем снага КФОР-а, оствариле свој циљ за војно позиционирање на простору Србије, као простору посебно значајном за процес евроатлантске хомогенизације простора југоисточне Европе и даљи наступ на Исток. Међутим, НАТО агресије, за којој више нема сумње да је морала да буде избегнута²⁶⁾, као и недвосмислена подршка пројекту независно Косово снажно су утицали на дуготрајно нарушавање кредибилитета међународног права и међународних институција и отворили фазу опадања моћи и утицаја међународних институција, али кредибилитет САД као глобалног лидера. Оно што је још значајније, такав, у основи деструктиван приступ косовском проблему ослабио је идеју глобалног заједништва, потврдивши да сила, а не универзалне идеје добра креирају нови глобални поредак.

Операција НАТО против СР Југославије, за коју су западни политичари и експерти крајње неодрживо говорили да њен објекат напада „није била држава, већ један човек“,²⁷⁾ изазвала је мноштво дискусија и контроверзи, како у погледу регуларности избора циљева и муниције током ваздушне кампање, тако и у погледу легалности читаве операције у погледу употребе оружане силе у међународним односима.²⁸⁾ НАТО агресија против СР Југославије представља својеврстан преседан у погледу увођења такозване хуманитарне интервенције у праксу међународних односа. Таква дискутабилна оријентација западних центара моћи суштински може одредити као злоупотреба еуфемизма за различита кршења норми међународног права и преузетих обавеза суверених субјеката међународног права. Префикс „хуманитарна“ би требало да указује на мотиве интервенције, али се често ставља у други план принцип немешања у унутрашње ствари суверених држава, као и право држава на самопомоћ и одбрану сопственог уставног поретка. Разматрање интервенције НАТО против СР Југославије као случај *sui generis*, представља суштински проглашавање сваког следећег случаја интервенције могућим, па чак и извесним, јер се не предвиђа могућност противправности самог чина, због признања самог субјекта који је интервенцију извршио да је реч о

26) Ivo H. Daalder, Michael O'Hanlon, *Winning Ugly-NATO's War to save Kosovo*, p. 183.

27) Ivo Daalder, Michael O'Hanlon, *Winning ugly: NATO's War to Save Kosovo*, p. 1.

28) Употреба пројектила са осиромашеним уранијом и многи други случајеви указују на висок степен непоштовања правила и обичаја ратовања и кршења других норми међународног хуманитарног права. <http://www.arhiva.srbija.gov.rs/vesti/1999-06/05/13088.html>, 06.11. 2017.

акцији која је морално исправна, али са правне стране илегална²⁹⁾. Ипак, често навођење примера интервенције НАТО против СРЈ и једностраног проглашења независности Косова, које је уследило као последица интервенције, представља јасан пораз настојања да се Косово прогласи јединственим случајем, на чије се позивање не може рачунати у међународној теорији и пракси. Напротив, питање статуса Косова се све чешће узима као крунски аргумент у многим покушајима сецесије широм Европе и света, провоцирајући озбиљну политичку нестабилност.

Јачање сепаратистичких покрета посебно у Европи, неминовно наводи на другачије вредновање независности Косова. „Униполарни моменат“ је прошао и међународни односи се, све више, обликују у неку другачију, више мултиполарну, глобалну структуру која ће умањити опасности од изразито пристрасних решења за бројне регионалне и глобалне проблеме. Сви наведени процеси најављују повољније околности за знатно сензитивнији и избалансиранiji однос међународног фактора према питању статуса Косова и Метохије и српским националним интересима.

Наравно стратешки одговор међународне заједнице за дуго-трајну стабилизацију мора да буде редефинисан и у основи да се заснива на идеји компромиса који са подједнаким сензибилитетом уважава историјско право Срба на посебност простора Косова и Метохије, као простора који чини срж српског етничког одређења, не спорећи и чињеницу да Албанци, као демографски бројнија популација, такође представљају аутентичну косовску етничку заједницу. Такође, стратешки одговор мора да подразумева настојање да непријатељство и неспоразуми не морају да буду непремостива константа српско-албанских односа. Посебно је значајно да и у условима све интензивније међузависности у свету, суверенитет и територијална целовитост морају да представљају претпоставке одрживости међународног поретка и глобалне стабилности. Наравно, европеизација балканских простора, без обзира на досадашње променљиве резултате постконфликтне социјализације тог процеса, укључивање балканских држава у ЕУ представља значајан чинилац трајне стабилизације Балкана. Мултиполарни концепт међународних односа отвара просторе за знатно одмереније приступе у трагању за коначним решењем.

Када је реч о трагању за најделотворнијим стратешким одговором Републике Србије на проблеме Косова и Метохије, мора се констатовати да је то веома захтеван подухват скопчан са не-

29) Paul E. Gallis, *Independent International Commission on Kosovo, Kosovo Report: Conflict, International Response, Lessons Learned*, Oxford, 2000.

бројено много неизвесности. Бројна геополитичка ограничења, nenakloњeno и nedovoljno pouzdano okruženje, opasnost od daljeg rekonponovanja graniца, transnacionalna ugrožavanja, kao i odsustvo unutrašnjeg saglasja чине само део стратешких изазова који испољавају веома снажне лимитирајуће ефекте ка процесу ревитализације територијалне целовитости Републике Србије. Међутим, сигурно је да би одустајање од напора да се Косово и Метохија врати матици представљало трајно, пре свега, идентитетско сакаћење српског етноса, због чега такво настојање мора да представља окосницу стратешких опредељења Републике Србије. Стратешки одговор мора да је дугорочно временски орочен и да подразумева огромну истрајност и посвећеност. Наравно, такво опредељење не би смело да буде круто дефинисано и да буде усмерено против легитимних интереса косовских Албанаца, већ мора да трага за одређеном врстом компромиса са Албанцима. Посебно је значајно узети у рачун међународно окружење и интересе и амбиције кључних глобалних и регионалних актера, при чему је посебно важно, настојати, у мери у којој је то могуће, избећи да национални интереси и приоритети буду у сукобу са њиховим. Само тако би се обезбедило да Косово и Метохија не буде узрок даљем урушавању геополитичке позиционираности Републике Србије, већ да подразумева креирање оквира за ревитализацију позиције српског народа на Косову и Метохији.

Наравно, реализација стратешких интереса Републике Србије мора да подразумева пре свега, демократски профилисане поступке, јер само као такви могу да обезбеде широку прихваћеност и легитимитет. То свакако не значи да кредибилни војни потенцијали имају мањи значај и да стога завређују мању друштвену бригу и пажњу. Војна моћ, сасвим сигурно, јесте неспоран инструмент у заштити националних интереса Републике Србије.

ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Балкан је у својој историји често имао судбину граничног подручја, а тиме и простор где су се одигравали сукоби великих сила као што су: Аустро-Угарска, Отоманска империја, Русија, али и Велика Британија, Француска, Немачка и Сједињене Државе. На простору Балкана су великом муком настајале националне државе, које су своју независност често кључно требале да захвале интересима великих сила и својим правовременим позиционирањем у односу на интересе великих сила.

Албански народ је свој национални интерес преодоминантно везао за опстанак Отоманске империје, те је каснио у процесу еманципације, што је резултирало и сукобима интереса са хришћанским становништвом, које је до Првог светског рата предводила Србија. Од тада датирају и сукоби интереса, али и политички и оружани сукоби Срба и Албанаца, који су често били последица сукоба интереса великих сила и рефлексива њихових међусобних антагонизама. Тако се догађало да је Србија, још пре осамостаљивања имала јасно дефинисане приоритете сарадње са страним партнерима који су јој донекле гарантовали успех у стицању самосталности, Албанци су се стратегијски везали за Турску, чија је власт на Балкану била веома упитна. Лоша стратегијска процена је коштала Албанце и они су током Балканског рата били у позицији да изгубе готово читаву територију коју су настањивали. Ипак су интереси Аустро-Угарске и других сила, довели до стварања независне државе Албаније. Њена упитна неутралност је у Првом светском рату ипак поштедела албански народ већих губитака и обезбедила континуитет државности „младе“ државе. С друге стране, Србија је претрпела велике губитке и разарања, али је из Првог светског рата изашла као сила победница са стратегијским опредељењем да са другим словенским народима створи заједничку државу, која је чинила „санитарни коридор“ према Совјетској Русији.

Пред Други светски рат је Албанија под Италијом, а касније нацистичком Немачком, и ставила се у функцију реализације њихових интереса на Балкану, уз настојање да реализује своје територијалне претензије, која није могла да реши од турског напуштања региона. Исход Другог светског рата је показао да је Југославија/Србија и овај пут имала стратегијски исправну процену о исходу глобалног ратног сукоба, али наново уз велике људске жртве и страдања.

Крај хладног рата је српски народ дочекао у крајње неповољном моменту, неприпремљен јер њихови политички лидери нису схватили стратегијски значај пада Берлинског зида и тектонске поремећаје који ће наведени догађај имати по међународне односе. Они су међу последњим народима показали спремност да се повинују интересима глобалне суперсиле. Лошу стратегијску процену међународних односа ће Срби платити губитком федералне Југославије, државе у којој је живело српско становништво у једној држави. Проблем је у томе што српски лидери нису схватили на време да Југославија више није потребна у међународном контексту, поготово не као „санитарни кордон“ према Русији, која је у многоме изгубила офанзивне потенцијале у то доба. Супротстављеност Србије јединој суперсили у доба „униполарног мо-

мента“, искористили су други словенски народи који су живели у Југославији, али и Албанци са простора Косова и Метохије, који су уз помоћ и подршку Запада, постепено одузимаи део по део територија у којима су вековима живели Срби.

Одсуство адекватне стратегије, а српски народ није имао примерене одговоре за крај 20. века, сасвим сигурно наметнули су непредвидивост и неодређеност као суштинска одређења стратешког поступања земље. Такве околности у доброј мери допринеле да српски народ буде заглављен у стратешки дефанзивне оквири, што је имало за последицу његово драматично и просторно и демографско урушавање. Најава примеренијег међународног контекста отвара могућности да се у трагању за решавањем проблема Косова и Метохије, дође до знатно примереније опције, када је реч о српским националним интересима. Без обзира што је тај процес повезан са бројним изазовима, стратешки одговор, уместо стратегијске инфериорности и дефанзиве, мора да подразумева одлучност, истрајност и стратегијску офанзивност.

ЛИТЕРАТУРА

- Аврамов Смиља: *Међународно јавно право*, Академија за дипломатију и безбедност, Београд, 2011.
- Бакић Хајден Милица: *Варијације на тему Балакан*, Институт за филозофију и друштвену теорију, Београд, 2006.
- Борозан Ђорђе: *Велика Албанија, порекло – идеје – пракса*, Војноисторијски институт, Београд, 1995.
- Gallis E. Paul, *Independent International Commission on Kosovo, Kosovo Report: Conflict, International Response, Lessons Learned*, Oxford 2000.
- Dealder H. Ivo, O'Hanlon E. Michael: *Winning Ugly-NATO War to save Kosovo*, Brookings Institute Press, Washigton, 2000.
- Драшкић Сретен: *Европа и албанско питање 1830-1921*, Српска књижевна задруга, Београд, 2000.
- Konatar B. Veselin: „(Ne)Obaveštajne operacije kao akti agresije“, *Kultura polisa*, god. IX (2012), br. 17.
- Кривокапић Борис: *Актуелни проблеми међународног права*, Службени гласник, Београд, 2011.
- Митровић Љубиша, Стјепановић-Захаријевски Љиљана, “Нације на Балкану између модернизације и ретрадиционализације”, *Социолошки годишњак*, бр. 3, Социолошко друштво Републике Српске, 2008.
- Mustakis Futous: German Tracey, *Securing Europe – Western interventions towards a new secure community*, 2009.

- Поповић Васиљ: *Источно питање – историјски преглед борбе око опстанка Османске царевине у Леванту и на Балкану*, Службени лист и Балканолошки институт САНУ, Београд, 1996.
- Silajdžić Haris: *Albanija i SAD kroz arhive Vašingtona*, Oslobođenje, Sarajevo, 1991.
- Степић Миломир, *Геополитика - идеје, теорије и концепције*, Институт за политичке студије, Београд, 2016.
- Hajperc Martin: *Macchiato diplomatija – Kosovo mrtvi ugao Evrope*, Albatros plus, Београд, 2017.
- Шушић Славољуб: *Геополитички кошмар Бакана*, Војноиздавачки завод, Београд, 2004.
- Yesson Eric: *Sending Credible Signals NATO's Role in Stabilizing Balkan Conflicts*. Brussels: NATO/ EAPPC Fellowship, Final Report, 2003.

Stanislav Stojanovic, Veljko Blagojevic

STRATEGIC CHALLENGES OF KOSOVO AND METOHİJA

Resume

In the new history, Albanians and Serbs represent an archetype of the enemy nations in the Balkans. It is evident that, in the historical context, the political elites of both nations have made wrong strategic estimations that have jeopardized their national interests. Every nation has endeavored to position itself more favorably with the most powerful countries in order to provide greater support for its own interests, at the expense of the interests of another nation. Hence the starting hypothesis of this paper is that strategic assessments of the political elites of the Serbs and Albanians, set in the context of the problems of Kosovo and Metohija, which lasts continuously from the period of the incitement of Turkish authorities in this territory, were unfounded and as such were inadequate. In other words, they have not fully objectively observed the gravity and complexity of Serbian – Albanian animosities regarding the issue of relations to the territory of Kosovo and Metohija. As far as the Serbian elite is concerned, it is indisputable that it did not adequately assess the strategic reach of the fall of the Berlin Wall and the repercussions of that event on the international relations and destiny of the common states of southern Slavs in the Balkans. From this perspective, it can be concluded that this was one of crucial factors in the creation of dramatic circumstances in Kosovo and Metohija, which we are witnessing today. It should be noted here that the mutual relations between

Serbs and Albanians are so instrumentalized by external factors that the abstraction of their independent foreign policy movements seems in the strategic sense almost entirely justified.

Keywords: *Kosovo and Metohija, Prizren League, international relations, strategic assessment, Serbian-Albanian relations*

* Овај рад је примљен 08. новембра 2017. године а прихваћен за штампу на састанку Редакције 20. априла 2017. године.

Милован Р. Суботић

Институт за стратегијска истраживања, Београд

КОНФЛИКТНИ ПОТЕНЦИЈАЛ ПОТИСНУТОГ ИСЛАМИСТИЧКОГ ЕКСТРЕМИЗМА НА КОСОВУ И МЕТОХИЈИ

Сажетак

У раду се анализира конфликтни потенцијал верске компоненте екстремизма косовских Албанаца у врло сложенем и изнијансираном миљеу јужне српске покрајине. Као иницијална тешкоћа приликом елаборације овог феномена јавља се недвосмислена корелација овог екстремистичког партикуларитета са етнонационализмом. Ипак, како је вокацијска тема овог рада окренута ка анализи исламистичког екстремизма на КиМ, неопходно је дати генезу кокетирања албанског етноса на Косову и Метохији са екстремистичким тумачењем присталица најмлађег монотеизма на овом простору и то кроз процес исламизације и албанизације и контроверзе око исламистичке компоненте у доктринарним документима и спровођењу начела Прве и Друге Призренске лиге. Савремени контекст проблема анализиран је кроз исламистичке тенденције на КиМ оличене у деловању тзв. светих ратника у терористичким активностима ОБК, док се кроз исламизам под окриљем тзв. хуманитарних организација даје преглед постратног експанзивног ширења најрадикалнијег огранка сунитског ислама на КиМ.

Кључне речи: *исламизација, екстремизам, идентитет, исламизам, тероризам, Косово и Метохија, вахабизам, етносепаратизам*

Поред вокацијске улоге државе, нарочито у времену када се религија на велика врата вратила на пиједестал битности друштвене стварности, значајна је улога коју су верски режими играли, и играју, у настајању и мењању колективних идентитета. Стога је неопходно да религију и политику не посматрамо као засебне области људских друштава,¹⁾ већ онако како их третира Баксов (*Bach*) појам верског режима као „деформације моћи и зависности која понекад делује заједно са државом, а понекад против ње“.²⁾ Стога, религију истражујемо као културни садржај, структурну форму и наглашено садејство ова два аспекта. У прилог овоме иде и чињеница да је систем милета³⁾ подстицао снажно осећање припадности које је пре било одређено верском повезаношћу него етницитетом или језиком. У ствари, етничка идентификација на Балкану још у великој мери почива на верској припадности, што објашњава честу употребу термина етно-религијски идентитети. Међу балканским муслиманима слична тенденција се развила крајем деветнаестог века. „Тада је дошло до помака од заједничког идентитета заснованог искључиво на исламу, ка идентитету у којем је етницитет постао значајан чинилац.“⁴⁾

Како је тема овог рада неспоран конфликтни потенцијал верске компоненте екстремизма, а за кога смо већ констатовали да према принципу спојених судова корелира са етнонационализмом, неминовно је да научну анализу конфликта, како оних међудржавних, тако и унутрашњих (верских и етничких), темељимо на историјским и друштвеним (политичким, етничким, верским, идеолошким) условима и чиниоцима, те динамичним интеракцијама учесника у њима, прожетим различитим интересима и циљевима актера. Између свих друштвених сукоба постоји висок ниво међузависности, сплет узрока и последица који се разликују по свом значају, времену трајања и нужности постојања. Стога се може говорити о „узроцима првог, другог, трећег и н-тог степена и нивоа од конкретне узрочности, преко узрочности класе појава (сукоба), до узрочности које важе за систем као целину“.⁵⁾

1) Ново доба повратка религије, Ђентиле (*Emilio Gentile*) је назвао „новим раздобљем сакрализације политике, тј. раздобљем теополитике“ (*Emilio Gentile, Religije i politike, između demokratija i totalitarizma*, Biblioteka XX vek, Beograd, 2009, str. 11.)

2) Исто, стр. 2.

3) Милет је назив за систем верске аутономије у Османском царству, којима су управљали верски поглавари. Османски систем милета се сматра за рани пример пре-модерног религијског плурализма. Више у: Sachedina, Abdulaziz Abdulhussein, *The Islamic Roots of Democratic Pluralism*, Oxford University Press, 2001.

4) Poulton, Hugh, Suha Taji-Farouki (ur), *Muslim identity and the Balkan state*, London: Hurst, 1997, str. 242.

5) Љубиша Деспотовић, *Српска геополитичка парадигма: прилози за заснивање примењене геополитике*, Сремски Карловци, Каирос, 2012, стр. 88.

Анализирајући узроке и поменуте чиниоце верских конфликта можемо уочити њихову изражену флуентност која нам отежава посао класификовања ових облика политичког насиља. Управо захваљујући чињеници да се „верска начела могу врло растегљиво и према практичним потребама тумачити, увек постоји могућност да се изабере оно које тренутно одговара и неким профаним циљевима“.⁶⁾ Најчешћи је проблем „чврстог загрљаја“ етнонационалистичких и верских партикуларитета савременог екстремизма, који је нарочито изражен на тлу балканских држава, и наравно, што је и тема овог рада, на примеру успостављања и етаблирања овог облика политичког насиља код косовских Албанаца. Да би разумели овај феномен, неопходно је дати и генезу кокетирања албанског етноса на Косову и Метохији са екстремистичким тумачењем присталица најмлађег монотеизма на овом простору, те следи.

КРАТКИ ПРИКАЗ ИСЛАМИЗАЦИЈЕ И АЛБАНИЗАЦИЈЕ

С правом се може рећи да је исламизација дала комплетан лик албанској колонизацији, те јој условила изглед и ток. Упоредо са албанским насељавањем на територији Косова и Македоније, Срби и Македонци често су напуштали своју земљу, те су уместо хомогених српских и македонских крајева добијени, у крајњем исходу, компактни албански крајеви.⁷⁾ Такође, конфликт између албанског и српског народа, заправо, и нема нужно национални карактер. Напротив, ова два етникума живела су заједно без икаквог значајнијег конфликта кроз многа столећа средњег века, те се може констатовати да сукоб настаје у новој верско-друштвеној диференцијацији турског (отоманско-феудалног) поретка.⁸⁾ Систем насиља и Османлија и Арбанаса муслимана над хришћанима почивао је на верском и социјалном уређењу Османског царства, које је, пре свега као исламска држава са строгим верском хијерархијом и сталешким редом, поделило поданике у две категорије: муслимане (правоверне) и невернике (углавном хришћане). Том поделом, грађани

6) Милован Суботић, „Исламистички екстремизам као парадигма верски фундираног насиља“, *Поља геополитике – зборник радова*, (приредили Љ. Деспотовић, В. Конатар), Култура –полис: Факултет за европске правно политичке студије, Нови Сад, 2017, (215-229), стр. 217.

7) Димитрије Богдановић, *Књига о Косову*, Народна књига и Војноиздавачки завод, Београд, 1999, стр 19.

8) Исто, стр. 20.

муслимани имали су сва права, а немуслимати су били грађани другог реда.⁹⁾

Оваква подела, хришћанима у Албанији и средњовековној Србији није донела истоветан третман. Иако су преведени у рају, хришћани у Албанији, поготово у северној (брдовитој), са доминантним патријархално-племенским (фисовским) друштвом, били су лабаво везани за османски феудализам и његову власт. Хришћани на Косову и Метохији, са расточеним феудалним друштвом које је било уништено заједно са државом, осим нешто преживеле ниже феудалне структуре, било да су остали хришћани или да су исламизовани, чврсто су били укључени у османски феудализам.¹⁰⁾ Жесток карактер конвертита истиче и Патријарх пећки Василије Бркић у „Мемоару за грофа Орлова“, од 29. марта 1771, када говори да се од муслиманских Албанаца прибојавају чак и сами Турци, јер је „албанскаја порода жестока, досадителна, грабителна, неспокојна, крвопроливателна и високоумна“.¹¹⁾

На питање о ужем временском одређењу исламизације и албанизације косовских Срба и Македонаца у западној Македонији не може се одговорити јединствено. Начелно, може се сматрати да су прве групе Срба исламизоване и албанизоване у западној (пограничној) етапној зони, а последње - у крајњој зони на истоку.¹²⁾ Према Јовану Хаци-Васиљевићу, главна исламизација у западној зони десила се крајем XVII века. Источнији предели су почетне импулсе исламизације добијали нешто касније, док је сам процес доживео продужено трајање. На пример, у Горњој Морави и Изморнику прва исламизација датира око 1735, или нешто касније, а најмлађа око 1870. године.¹³⁾ Исламизовање, дакле, тече сукцесивно, али се ипак запажају извесне временске законитости о томе

9) Владимир Стојанчевић, *Јужнословенски народи у Османском царству од Једренског мира 1829. до Париског конгреса 1856. године*, Београд 1971, стр. 70.

10) Р. Тричковић, „У сусрет најтежим искушењима: XVII век“, у: *Косово и Метохија у српској историји*, Београд 1989, стр. 119.

11) Јован Радонић: *Римска Курија и јужнословенске земље од XVI до XIX века*, Српска академија наука, Одељење друштвених наука, књига 3, Београд, 1950.

12) По питању исламизације Срба на ужем подручју Косова може се рећи да се иста дешавала и пре доласка Албанаца, али као изузетак. Сви остали поисламљени Срби и Цигани су у ислам прелазили касније, од друге половине XVIII века, када се већ почиње осећати снажнији албански утицај. Пажљивим истраживањем могао се реконструисати хронолошки низ података о исламизацији косовских родова. А. Урошевић, „Косово“, у: Димитрије Богдановић: *Књига о Косову*, Народна књига и Војноиздавачки завод, Београд, 1999, стр. 21.

13) А. Урошевић: „Горња Морава“, 102-104, у: Димитрије Богдановић: *Књига о Косову*, Народна књига и Војноиздавачки завод, Београд, 1999, стр. 21.

која је исламизација вршена у већој мери.¹⁴⁾ Упоредо са исламизацијом, на целом овом подручју албанске експанзије у XVII и XVIII веку, а поготово касније у XIX веку, појавила се и албанизација српског становништва. Примањем ислама примао се албански језик и обичај и губила своја народност. Штавише, као што је чест случај са конвертитима, чин примања ислама стварао је ново непријатељство према својој старој средини – „исламизовани и албанизовани Срби били су потом најборбенији, ударни део албанске народности“¹⁵⁾.

Укратко, столећа отоманске окупације и исламизација на Балкану дубоко су пореметили односе Албанаца са Србима и суседним народима који су у њима често видели оруђе отоманске репресије. Јаз између Словена и Албанаца даље је продубљен у XIX и XX веку сукобљавањем њихових националних програма, што је отворило широк простор за утицај ванбалканских сила које су умешно користиле међусобне анимозитете за своје циљеве. „Фактор религије у свему овом не би требало ни потценити, али ни преценити јер још од времена Прве призренске лиге па надаље *credo* албанског националног покрета гласи: „религија Албанаца је албанство“ (*feja e shqyptarit ashi shqyptaria*)“.¹⁶⁾

ИЗМЕЂУ ДВЕ ПРИЗРЕНСКЕ ЛИГЕ

Велика источна криза, која је од 1875. до 1878. године протутњала Балканским полуострвом, исцртала је нову политичку карту Европе, а последице њеног деловања биле су далекосежне и трасирале су судбину балканских народа за дужи временски период. Једна од последица ове кризе, била је Призренска лига која се називала и Арбанашка конгра.¹⁷⁾ У зависности од тога ко и на који начин посматра деловање Призренске лиге, о њеној активности и значају постоје различита, па чак и противречна схватања.¹⁸⁾

У условима, у којима је Берлински конгрес донео прекретницу у ослободилачким покретима балканских народа и почео процес поделе Отоманске империје, у Призрену је јуна 1878. године

14) Исто.

15) Исто, стр. 23.

16) Rexhep Ismajli, „Albanians and Southeastern Europe (Aspects of Identity)“, у: D. Janjić i S. Maliqi (eds.), *Conflict or Dialogue: Serbian-Albanian Relations and Integration of the Balkans*, Open University, Суботица, 1994.

17) Владан Ђорђевић, *Арнаути и велике силе*, Београд, 1913, 130–132.

18) Исто.

формирана „Лига за одбрану албанског народа“ („Прва призренска лига“) и усвојен први албански национални програм. Циљ је било стварање албанске државе у коју би ушле четири области: Јужна Албанија и Епир, Северна и Средња Албанија, Македонија и Косово с деловима Јужне Србије и Македоније.¹⁹⁾ Иако је Лига у почетку уживала подршку турске власти, после Берлинског конгреса албански покрет се окреће против Порте која га је ликвидирала 1882. Године, док је читаво подручје запало у стање анархије и насиља. Репресија над српским становништвом на подручју данашњег Косова и Метохије довела је до исељавања око 400.000 људи у Србију између 1878. и 1912. године.²⁰⁾

Србија, и касније Краљевина СХС, нису имале дефинисану политику према Албанцима који су се нашли у њиховим границама после 1912. године. Мировним уговором склопљеним у Берлину 1878. године Србија је преузела обавезу заштите верских мањина на својој територији²¹⁾. Ситуација у пракси била је, међутим, другачија: изузев албанских феудалаца и грађанства који су нашли своје место у организацији нове државе (нарочито кроз муслиманску партију „Демие“²²⁾) етнички Албанци били су лишени ових права. Изузетак од ове политике српских политичких кругова према Албанцима били су ставови српске и југословенске левице, најпре Српске социјалдемократске партије, а између два рата КП Југославије.

Албанско становништво на Косову распад Југославије и фашистичку окупацију 1941. године дочекало као ослобођење, што су окупационе власти подстакле укључивањем подручја данашњег Косова и Метохије у састав „Велике Албаније“ створене под италијанским протекторатом. Неалбанско становништво је између

19) *Програм Призренске лиге: Задужбине Косова*, Епархија рашко-призренска и др., Призрен и Београд, 1987, стр. 627-628 у: Предраг Симић, *Пут у Рамбује: Косовска криза 1995-2000*. <http://www.rastko.rs/kosovo/delo/12517>, приступ 21.12.2016.

20) Јован М. Јовановић, *Јужна Србија од краја XVIII века до ослобођења*, Београд 1941, стр. 39-41. у: Предраг Симић, *Пут у Рамбује: Косовска криза 1995-2000*. <http://www.rastko.rs/kosovo/delo/12517>, приступ 21.12.2016.

21) Члан 35. тог уговора гласи: „У Србији разлике у вери и вероисповести неће моћи да буду сметња да неко из то разлога буде искључен или спречен да ужива своја грађанска и политичка права, да не буде примљен у јавне службе, на положаје и да му се не указују почастии или да не обавља разне занате или занимања, ма у ком месту то било. Слобода и јавно вршење црквених обреда свих вероисповести биће зајемчени свим грађанима Србије и странцима, и никакве сметње неће се моћи правити њиховим односима са својим духовним старешинама.“ Наведено према: Д. Богдановић, оп. цит, стр. 184.

22) Припадници *Демие*та и других албанских политичких организација неговали су иредентистичке циљеве да би 1941. године ушли у органе марионетске „Велике Албаније“ створене под италијанским протекторатом.

1941. и 1945. године било изложено терору и етничком чишћењу на чијем удару су се нашли нарочито српски и црногорски колонисти који су заједно са великим бројем староседелаца протерани у централну Србију.

Лидери предратне муслиманске партије Џемиет на Косову тада стварају нову албанску политичку организацију *Lidhja kombetare shqiptare* са изразито иредентистичким програмом. Овакву политику после капитулације Италије наставио је и Трећи рајх под чијим утицајем је крајем 1943. године основана тзв. „Друга призренска лига“. Повлачењем Скендербег дивизије из Дебра крајем августа 1944. године, утицај сила осовине на Лигу почиње да слаби, а преузимањем власти у Албанији од стране комуниста, новембра 1944. године, Лига је, и званично, престала да постоји. Око карактера Призренске лиге и данас постоје спорења, која се крећу од чешће експонираног виђења лиге као етнонационалистичког пројекта, до становишта да је реч о јасној панисламској конотацији²³⁾.

САВРЕМЕНЕ ИСЛАМИСТИЧКЕ ТЕНДЕНЦИЈЕ НА КИМ

Националистичке покрете савременог света, по правилу, прати одређено религијско опредељење које извесно може постати извориште екстремних верских осећања. Обрнут случај, тј. да екстремни верници постају националисти – екстремисти, приметно је ређи управо из разлога што њих, недвосмисленим и нераскидивим везама, већ повезује фанатична вера.²⁴⁾

Стога, трансформација албанских екстремних организација од национализма ка верски инспирисаном екстремизму, не представља новост. Наиме, још током Другог светског рата, албански националистички покрет, утемељен на програму помињање тзв. Друге призренске лиге, направио је значајне искораци ка верском фанатизму. Добар пример је обраћање тадашњег албанског лидера

23) Према Јевтићу, „Политички покрет који се формира међу Албанцима, пре свега Прва Призренска лига је панисламски покрет. А сваки панисламски покрет је антинационалан, самим тим и антиалбански. То је покрет који је настао као реакција на Берлински конгрес 1878. године, који је претио да отме делове османске царевине, насељене између осталог етничким Албанцима. Види: Мирољуб Јевтић, „Прерастање албанског сецесионизма у антиалбански покрет“, *Страни правни живот*, (96-114), стр. 105.

24) Милован Суботић, *Екстремизам под окриљем религије – исламистички екстремизам на примерима БиХ и Р. Србије*, Медија центар Одбрана и Институт за стратегијска истраживања, Београд, 2015, стр. 279.

Сокоља Доброшија који је чак и на крају рата позивао на „дихад“, као и чињеница да су припадници дивизије „Скендербег“ приликом ступања у њене редове полагали заклетву верског садржаја користећи Куран и сл.²⁵⁾

Последња деценија XX века изнедрила је етносепаратистичку организацију ОВК²⁶⁾ која је, осим изворног (и примарног) утемељења на етничкој албанској основи, имала и своју исламистичку компоненту. Ирански модел уређења државе као Исламске републике, нарочито је промовисан у исламистичком крилу ОВК. Операционализација ка тероризму постала је очигледна након формирања јединице муџахедина по називом „Абу Бекир Садик“²⁷⁾, 1998. године у селу Доњи Преказ на Косову.

Догађаји са почетка XXI века донели су вишеструка поткрепљења става о исламистичком карактеру који је карактерисао ОВК деведесетих година прошлог века. Октобра 2001. године у Авганистану је откривена документација везана за Дамира Шабанија, косовског Албанца, који је попуњавајући приступни формулар истакао: „Заинтересован сам за самоубилачке операције. Имам борбено искуство у ОВК против српских и америчких снага“²⁸⁾. Директна међузависност између деловања ОВК, које је најчешће тумачено искључиво као етносепаратизам, и панисламизма на глобалном нивоу, може се видети на примеру Организације исламске конференције одржане у Пакистану 1997. године, којом приликом су „субверзивне активности великоалбанских сепаратиста добиле квалификацију дихада“²⁹⁾.

Према наводима Јиргена Елзесера (*Jürgen Elsässer*), угледног немачког аналитичара и експерта за исламистички екстремизам, прва муџахединска јединица на Косову и Метохији делова-

25) Видети шире у: Драган Симеуновић, *Тероризам: општи део*, Правни факултет, Београд 2009. стр. 230.

26) У широј јавности тзв. ОВК се први пут огласила фебруара 1996. године, када је преузела одговорност за извођење терористичких акција на објекте на Косову и Метохији у којима су били смештени Срби прогнани из Републике Хрватске (Р. Гађиновић, „Косово и Метохија – Изазови и одговори“, Тематски зборник: *Космет – Гордијев чвор*, (прир. Ј. Ђирић), Институт за упоредно право, Београд, 2008, (21-52), стр. 38.

27) Језгро ОВК чинили су искусни припадници терористичких група са простора Космета, али и извештан број страних плаћеника и добровољаца, муџахедина из исламских земаља. Крајем јула 1998. године припадници МУП-а Србије у Дреници разбили јединицу муџахедина под називом „Абу Бекир Садик“. У њој се налазило 70 муџахедина, од којих 40 странаца, највише из Саудијске Арабије, Египта, Албаније и Македоније.

28) Драган Симеуновић, *Тероризам: општи део*, Правни факултет, Београд, 2009, стр. 233

29) Љубиша Деспотовић, *Глобализација и геополитика идентитета*, Каирос, Сремски Карловци, 2017, стр. 194.

ла је од маја 1998. године на подручју Дренице и њен вођа је био Екрем Авдију из Косовске Митровице. Јединица је била позната под називом „Бригада Абу Бекир Садик“, а формирана је заправо у БиХ уз помоћ инструктора из Саудијске Арабије и Турске. Поред косовских албанаца, чинили су је и муџахедини из Босне и Херцеговине, Албаније, Египта, Македоније и Саудијске Арабије.³⁰⁾

Амерички новинар и публициста Расел Гордон (Russell Gordon), у свом делу под називом *Behind Kosovo's Facade* (*Иза фасаде Косова*), указује како се уочава све веће присуство Арапа са Блиског истока, као и арапске дијаспоре из западне Европе. Исти аутор даље наводи да се „јачање вахабистичких опредељења код Албанаца свакодневно види по њиховом карактеристичном изгледу (дужина косе, браде, панталона), као и да се уочава стални пораст броја следбеника вахабистичке вероисповедне праксе у џамијама“.³¹⁾ Такође, бројни су примери организовања и деловања радикалних исламиста пореклом са Косова у земљама западног света, нарочито на тлу САД. Када је реч о происламистичким организацијама чије је деловање доказано на територији Косова и Метохије, означене су: „Абу Бекир Садик“ из Косовске Митровице, „Алахова војска“ из Призрена и „Селафисти“, такође из Призрена.³²⁾

Чињеница је да је последња деценија прошлог и првих петнаестак година ХХИ века на Косову, као и уосталом у Албанији и Македонији, обележена значајном обновом религиозности, која се јасно очитује у стотинама подигнутих нових џамија и других сакралних исламских објеката. Истовремено, у исто време на територији Косова и Метохије дошло је до рушења, оштећења и скрнављења великој броја хришћанских верских објеката и споменика, из чега се недвосмислено може извући закључак да обнова религиозности има и своју милитантну димензију, те да не представља само пуко право на исповедање вере у једном грађанском друштву. Очигледно је да се ова верска обнова кроз повратак исламским коренима, код једног дела становништва доживљена као учешће у својеврсном верском рату.

30) Јирген Елзесер, *Джихад на Балкану – Како је џихад стигао у Европу (Свети ратници и тајне службе на Балкану)*, Београд, Јасен, 2006, стр. 133.

31) Russell Gordon, *Behind Kosovo's Facade*, Интернет сајт: <http://www.serbianna.com/columns/gordon/004.shtml> (21.12.2016.)

32) Исто.

ИСЛАМИЗАМ ПОД ОГРТАЧЕМ ХУМАНИТАРНИХ ОРГАНИЗАЦИЈА

Као једно од најзначајнијих питања које непосредно тангира успостављање и ширење екстремистичких група инспирисаним вахабистичким учењем, јавља се питање деловања тзв. добротворних и хуманитарних организација. После НАТО агресије и повлачења српских снага безбедности са Косова и Метохије 1999. године, широм су отворена врата различитим мешетарима који су под изговором хуманитарне активности за албанско становништво КиМ, обављали примарну мисију успостављања и ширења овог облика исламског учења.

Нарочита активност примећена је у деловању *Саудијског комитета за помоћ Косову и Чеченији*³³⁾, иначе, званичног тела саудијске владе. Суштина деловања ове организације огледа се у популарисању фундаменталистичких уверења, те се у том циљу врши финансирање бројних организација на Косову и Метохији, познатих по верском екстремизму. Међу њима ваља поменути „Студентски исламски фронт“, Албанску омладину на Косову“, „Призренску омладину“ и друге.³⁴⁾

Тзв. Хуманитарна организација под називом „Агенција за помоћ земљама трећег света“ („*Third World Relief Agency*“ – *TWRA*), иначе најчешће помињана у контексту подршке исламистичким екстремистима на тлу Босне и Херцеговине, такође бележи своје присуство на Косову и Метохији. Забележено је да је њен оснивач Суданац Фатих ал Хасанеин у више наврата боравио на територији ове покрајине.

Вахабисти, или „борци за чисти ислам“, како сами себе често називају, полако и стрпљиво мењају идентитет албанске заједнице на Косову и Метохији. Полако али сигурно, ствара се нова генерација албанских муслимана са Косова и Метохије, која је отворена за повезивање са исламским земљама, и која тежи да буде део глобализованог исламског света. Припадници овог „виђења“ ислама темељно раде на потирању трагова које је историја на овом подручју оставила, стварајући свој крајњи циљ – „свет чистог ислама“. Саудијски новац и утицај „трансформисали су ово некад толерантно муслиманско друштво на ивици Европе у фронт исламског

33) Види: Фонд стратешке културе, ел. издање: <http://www.fsksr.rs/kljuca-rec/zajednicki-komitet-saudijske-arabije-za-pomoc-na-kosovu-i-eceniji/>, (11.10.2017.)

34) Оливер Потежица, *Вахабије, између истине и предрасуда*, Филип Вишњић, Београд, 2007. стр. 207.

екстремизма и гасовод за цихадисте“.³⁵⁾ „У последње две године полиција је идентификовала 314 становника Косова, укључујући двојицу бомбаша самоубица, 44 жене и 28 деце, који су отишли у иностранство да се придруже «Исламској држави», што уједно представља највећи број тзв. страних бораца по глави становника у Европи“.³⁶⁾ У новембру 2016, Косовске власти су ухапсиле 19 осумњичених за тероризам, тј. планирање напада на Косову и Албанију.³⁷⁾ Слични подаци могу се видети и у најновијем извештају Стејт Департмента (US Department of State), који говори да „опасност од насилног исламистичког екстремизма на Косову расте, те да „уз помоћ фондова страних организација које пропaгирају екстремистичке идеологије, насилне екстремне групе активно користе друштвене медије за ширење пропаганде и регрутовање следбеника“.³⁸⁾

ЗАКЉУЧАК

Процес успостављања и ширења екстремних исламистичких идеја који се балканским земљама „десио“ деведесетих година прошлог века, свакако да није заобишао ни простор Косова и Метохије. Приликом процењивања утицаја религијског фактора код Албанаца, нарочито је важно да се проблему не прилази са европоцентричног постхришћанског становишта поимања секуларизације и верског идентитета. Напротив, иако је Западни интервенционизам на овом примеру функционисао према „солидарности са националним правом на самоопредељење“.³⁹⁾ неопходно је указати на комплементарност односа између етничке и верске компоненте албанског идентитета.

Албанско вођство на КиМ деведесетих јесте било превасходно „огрунуто“ етничким обележјима. Тако је и тероризам тзв. Ослободилачке војске Косова у јужној српској покрајини имао наглашен етно-сепаратистички карактер. Међутим, иако мање уочљива,

35) Carlota Gall, *How Kosovo Was Turned Into Fertile Ground for ISIS, Extremist cleric secretive associations funded by Saudis and others have transformed a once-tolerant Muslim society into a font of extremism*, The New York Times, May 21, 2016.

36) Исто.

37) Robin Simcox, “European Islamist Plots and Attacks Since 2014 – and How the U.S. Can Help Prevent Them“, *Backgrounder*, No 3236, The Heritage Foundation, 2017, (1-14), str. 2.

38) U.S. Department of State, Chapter 2, *Country Reports: Europe - Kosovo, Bureau of Counterterrorism and Countering Violent Extremism*, Country Reports on Terrorism, 2016.

39) Hannes Hofbauer, *Eksperiment Kosovo, Povratak kolonijalizma*, Albatros plus, Biblioteka Chronogram, Beograd, 2009, стр. 85.

јасно се профилисала и његова верска компонента. Исламистички екстремизам је спојку са терористичким чињењем имао преко муцахидске јединице „Абу Бекир Садик“, која је била саставни део тзв. ОВК. Кроз њено деловање се може уочити утицај глобалне исламистичке терористичке мреже будући да су је, поред Албанаца, сачињавали и страни борци из различитих исламских земаља.

Такође, експанзивно ширење вахабизма, као најзначајнијег кохезивног фактора укључивања косовских Албанаца у операције „Исламске државе“ на блискоисточним ратиштима, наилази на осуду и вођа Исламске верске заједнице Косова. Они отворено говоре како вахабизам представља значајну претњу националном покрету, те да је опаснији чак и од „великосрпских претензија“. Управо борба против национализма и секуларизма представља једну од најзначајнијих карактеристика вахабистичког учења. Из угла проповедника и практиканата овог најрадикалнијег сунитског огранка ислама, није нарочито важно да ли је национализам арапски, албански, турски или бошњачки. Разлике једино постоје у степену развоја матичних националних идентитета, те се у тој конотацији може говорити о рањивости ових друштава приликом интеракције са верском компонентом.

ЛИТЕРАТУРА

- Bax, Mart, „Religious regimes and state-formation“, Toward a research perspective, *Anthropological quarterly*, 60 (1), 1987.
- Богдановић, Димитрије, *Књига о Косову*, Народна књига и Војноиздавачки завод, Београд, 1999.
- Gall, Carlota: *How Kosovo Was Turned Into Fertile Ground for ISIS, Extremist cleric secretive associations funded by Saudis and others have transformed a once-tolerant Muslim society into a font of extremism*, The NewYork Times, May 21, 2016.
- Гађиновић, Радослав, „Косово и Метохија – Изазови и одговори“, Тематски зборник: *Космет – Гордијев чвор*, (прир. Ј. Ћирић), Институт за упоредно право, Београд, 2008, (21-52).
- Gordon, Russell: *Behind Kosovo's Façade*, Интернет сајт: <http://www.serbianna.com/columns/gordon/004.shtml> 21/12/2016
- Деспотовић, Љубиша, *Глобализација и геополитика идентитета*, Каирос, Сремски Карловци, 2017.
- Деспотовић, Љубиша, *Српска геополитичка парадигма: прилози за заснивање примењене геополитике*, Сремски Карловци, Каирос, 2012.

- Dentile, Emilio, *Religije i politike, između demokratija i totalitarizma*, Biblioteka XX vek, Beograd, 2009.
- Ђорђевић, Владан, *Арнаути и велике силе*, Београд 1913.
- Елзесер, Јирген: *Дихад на Балкану – Како је дихад стигао у Европу (Свети ратници и тајне службе на Балкану)*, Београд, Јасен 2006.
- Ismajli, Rexhep, „Albanians and Southeastern Europe (Aspects of Identity)“, у: D. Janjić i S. Maliqi (eds.), *Conflict or Dialogue: Serbian-Albanian Relations and Integration of the Balkans*, Open University, Subotica, 1994.
- Јевтић, Мирољуб, „Прерастање албанског сецесионизма у антиалбански покрет“, *Страни правни живот*, (96-114).
- Јовановић, М. Јован, *Јужна Србија од краја XVIII века до ослобођења*, Београд 1941.
- Потежица, Оливер, *Вехабије, између истине и предрасуда*, Филип Вишњић, Београд, 2007.
- Poulton, Hugh, Suha Taji-Farouki (ur), *Muslim identity and the Balkan state*, London: Hurst, 1997.
- Радонић Јован, *Римска Курија и јужнословенске земље од XVI до XIX века*, Српска академија наука, Одељење друштвених наука, књига 3, Београд, 1950.
- Sachedina, Abdulaziz Abdulhussein, *The Islamic Roots of Democratic Pluralism*, Oxford University Press, 2001.
- Симеуновић, Драган: *Тероризам: општи део*, Правни факултет, Београд, 2009.
- Симић, Предраг, *Пут у Рамбује: Косовска криза 1995-2000*. <http://www.rastko.rs/kosovo/delo/12517> (21/12/2016.)
- Simcox Robin, *European Islamist Plots and Attacks Since 2014 – and How the U.S. Can Help Prevent Them*, Backgrounder, No 3236, The Heritage Foundation, 2017.
- Стојанчевић, Владимир, *Јужнословенски народи у Османском царству од Једренског мира 1829. до Париског конгреса 1856. године*, Београд, 1971.
- Суботић, Милован, *Екстремизам под окриљем религије – исламистички екстремизам на примерима БиХ и Р. Србије*, Медија центар Одбрана и Институт за стратегијска истраживања, Београд, 2015.
- Суботић, Милован, „Исламистички екстремизам као парадигма верски фундираног насиља“, *Поља геополитике – зборник радова*, (приредили Љ. Деспотовић, В. Конатар), Култура – полис: Факултет за европске правно политичке студије, Нови Сад, 2017, (215-229).
- U.S. Department of State, Chapter 2, *Country Reports: Europe - Kosovo, Bureau of Counterterrorism and Countering Violent Extremism*, Country Reports on Terrorism, 2016.
- Тричковић, Р, „У сусрет најтежим искушењима: XVII век“, у: *Косово и Метохија у српској историји*, Београд, 1989.

Фонд стратешке културе, ел. издање: <http://www.fsksrb.ru/kljucna-rec/zajednicki-komitet-saudijske-arabije-za-pomoc-na-kosovu-i-ceceniji/> 11/10/2017

Hofbauer, Hannes, *Eksperiment Kosovo, Povratak kolonijalizma*, Albatros plus, Biblioteka Chronogram, Beograd, 2009.

Milovan R. Subotic

THE CONFLICT POTENTIAL OF SUPPRESSED ISLAMIST EXTREMISM IN KOSOVO AND METOHIJA

Resume

The process of expansion of extremist Islamic ideas which “happened” to the Balkan states in the 1990s, certainly did not bypass the Kosovo and Metohija area. Truly, if we could make a parallel with the established Islamist extremism in the Bosnia and Herzegovina, there are some distinct differences. Among Albanians in Kosovo and Metohija the situation is different related to Bosnia and Herzegovina, bearing in mind that the sense of ethnic affiliation is more expressed, which does not mean that the other one is negligible. On contrary, there is clearly noticeable aspiration for strengthening the religious identity. Through analysis of the Islamization process of this region, it is clear that with Islamization the Albanian colonization of Serbian lands got the expansionist character. As for the estimation of the influence of religion at Kosovo Albanians, it is especially important to approach the issue not from Eurocentric and post-Christian viewpoint of secularization and religious identity. On contrary, it is necessary to point out one continuous and nuanced relationship between the ethnic and religious component of Albanian identity. The terrorism of the so-called Kosovo Liberation Army (KLA) in southern Serbian province had emphasized its ethnic separatist character. However, although less visible, its religious component was clearly profiled. Islamist extremism had its connection with the terrorist actions through Mujahideen unit called “Abu Bakr al-Siddiq”, which was integral part of the so-called KLA. Through its actions, we could notice the influence of global Islamist terrorist network, because, besides Albanians, it was made of foreign fighters from different Islamic countries. Furthermore, this paper analyzes the manners in which, under the hood of humanitarian activism, the expansive spreading of Wahhabism as the most important factor of Kosovo Albanians inclusion within the operations of the “Islamic State” at the Middle East battlefields, is done, which is condemned

by both Islamic religious leaders of Kosovo and Kosovar community. They are openly saying that Wahhabism is representing the threat to the national movement, and that it is more dangerous even than "greater Serbian pretensions". Exactly the fight against nationalism and secularism presents one of the most important characteristics of the Wahhabi teaching. Thereby, it is not of much importance if the nationalism is Arabic, Albanian, Turkish, or Bosniak. The difference lies only in the level of development of parent identities and within their correlation with the religious component.

Keywords: *Islamization, extremism, identity, Islamism, terrorism, Kosovo and Metohija, Wahhabism, ethnic separatism*

* Овај рад је примљен 30. октобра 2017. године а прихваћен за штампу на састанку Редакције 20. априла 2017. године.

УПУТСТВО ЗА АУТОРЕ

За писање рада користити **ћирилично писмо**.

Текст писати у фонту Times New Roman, величина фонта **12**, са увученим пасусима и проредом **1,5** и маргинама **Normal 2,5 cm**.

Обим рада не сме бити већи од 36.000 карактера са размаком (приликом провере броја карактера користити: Review/Word Count/Character (with spaces) - активирати опцију *Include textboxes, footnotes and endnotes*).

Име и презиме аутора се пише на средини, малим словима – *Bold* и *Italic* (фонт 12).

Афилијација се пише испод имена аутора на средини, малим словима – *Italic* (фонт 12). Уколико је аутор запослен на факултету, након навођења факултета, наводи се и универзитет (нпр. *Факултет политичких наука, Универзитет у Београду*). Уколико је аутор запослен на институту, наводи се и град у коме се институт налази (нпр. *Институт за политичке студије, Београд*).

Наслов се пише на средини, великим словима – *Bold* (фонт 14). Фуснота поред наслова служи за навођење назива и броја пројекта у оквиру кога је чланак написан.

Сажетак се пише испод наслова на средини малим словима величина фонта 12. Испод тога пише се текст сажетка у обиму од 100 до 250 речи - фонт 12, *Justify*. Сажетак садржи предмет анализе, циљ рада, коришћене теоријско-методолошке приступе, резултате и закључке рада.

Кључне речи се пишу испод текста сажетка малим словима (фонт 12), и одвајају зарезом. Наводи се од 5 до 10 кључних речи.

Поднаслови се пишу на средини, великим словима - *Bold* (фонт 12).

Начин цитирања:

Фусноте у форми напомена се дају на дну стране у којој се налази коментарисани део текста или навођене литературе. Фусноте уносити командом *Insert – Reference – Footnote*. Фусноте се пишу у фонту **Times New Roman**, величина слова **10**. Фусноте треба поравнати по левој и десној маргини, односно изабрати опцију *Justify*

Приликом навођења фуснота руководити се следећим упутствима:

- **приликом навођења монографије/књиге** фуснота мора садржати:
 - Име и презиме аутора, наслов рада курзивом (*Italic*), назив издавача, место, годину издања и број стране.

- **Пример:** Кристофер Кокер, *Сумрак запада*, Досије, Београд, 2006, стр. 54.
- **приликом навођења чланака из часописа:**
 - Име и презиме аутора, назив чланка под наводницима, назив часописа курзивом (*Italic*), назив издавача, место издавања, број, година излажења и број стране.
 - **Пример:** Миша Стојадиновић, „Од теорије социјалних конфликта до њихових решења“, *Политичка ревија*, Институт за политичке студије, Београд, бр. 04/2009, стр. 67.
- **приликом навођења зборника радова/поглавља из књиге:**
 - Име и презиме аутора, назив рада под наводницима, назив зборника/поглавља курзивом (*Italic*), имена и презимена приређивача зборника у загради, назив издавача, место издања, година издања, број стране.
 - **Пример:** Дејана Вукчевић, „Србија и придруживање Европској унији“, у зборнику: *Србија – политички и институционални изазови* (приредили: Момчило Суботић, Живојин Ђурић), Институт за политичке студије, Београд, 2008, стр. 239.
- **приликом навођења извора са Интернета:**
 - Име и презиме аутора, наслов чланка курзивом (*Italic*), пуну интернет адресу и датум приступа.
 - **Пример:** Karen Devine, *Stretching the IR theoretical spectrum of debate on Irish neutrality: arguments and evidence in favor of a critical social constructivist framework of understanding*, Internet, http://doras.dcu.ie/609/1/int_pol_sci_29_4_2008.pdf, 05/03/2013
- **приликом навођења архивске грађе:**
 - мора да садржи назив институције у којој се грађа чува, фонд, фасциклу (уколико има), назив документа (ако нема назива документа одређује се тако да одговори на питања: ко? коме? шта?), место, датум.
 - **Пример:** Архив Србије, МИД, К-Т, ф 2, р93/1894, Извештај Министарства иностраних дела о постављењу конзула, Београд, 19. април 1888.
- **приликом навођења прописа/закона:**
 - Пуним називом прописа/закона, курзивом гласило у коме је пропис објављен, број и година објављивања.
 - **Пример:** Закон о извршном поступку – ЗИП, *Службени гласник РС*, бр. 125/04.
- **приликом навођења публикација у новинама:**

- Име и презиме аутора, назив чланка под наводницима, назив новине курзивом, датум објављивања
- **Пример:** Слободан Кљакић, „Черчилов рат звезда против Хитлера“, *Политика*, 21. 12. 2004.
- **Код поновљеног цитирања истог извора узастопно на истој страни користити:**
 - Исто, број стране
 - **Пример:** Кристофер Кокер, *Сумрак запада*, Досије, Београд, 2006, стр. 54. Исто, стр. 55
- **Код поновљеног цитирања истог извора уколико није узастопно и на истој страни користити:**
 - Име, презиме аутора, назив извора, нав.дело, број стране.
 - **Пример:** Кристофер Кокер, *Сумрак запада*, Досије, Београд, 2006, стр. 54.
Кристофер Кокер, *Сумрак запада*, нав. дело, стр. 54.

Код уноса табела и графикана користити:

Изнад табеле/графикана центрирано пише се Табела/Графикон, редни број, назив табеле, величина фонта 10.

Испод табеле/графикана пише се Извор: навести извор по правилима цитирања за фусноте, величина фонта 10.

Литература се наводи на исти начин као и у фуснотама, с тим што се прво наводи презиме, па име аутора. Литература је поређана по азбучном реду за изворе на ћириличном писму, који се први наводе, а затим по абecedном реду за изворе на латиници.

За чланке из часописа, зборника као и за поглавља у књигама потребно је навести од које до које стране је чланак или поглавље у зборнику/књизи.

Литература садржи само изворе који су наведени у фусно-тама.

Након литературе, латиничним писмом навести **име и презиме аутора** на средини - ***Bold*** (фонт 12), испод тога наслов рада на енглеском великим словима - ***Bold*** (фонт 14).

Резиме (Resume) се пише на средини, малим словима – ***Bold*** (фонт 12). Испод тога пише се текст резимеа на енглеском језику у обиму до **1/10** дужине чланка. Резиме садржи резултате и закључке истраживања до којих је аутор дошао у свом раду и то знатно шире него у сажетку.

Кључне речи (Keywords) се пишу малим словима (фонт 12) и одвајају зарезом.

Радови који се предају за објављивање морају да се заснивају на новијој литератури, посебно на изворима, тј. радовима који су објављени у научним часописима политиколошке тематике.

Рокови за достављање радова су: **1. април, 1. октобар.**

Аутори су у обавези да приликом слања радова доставе и изјаву да тај рад није раније објављиван, тј да рад није аутоплагијат или плагијат. Изјава може да се преузме на интернет презентацији часописа, www.pnbips.edu.rs/.

Текстове слати у електронском облику на адресу: redakcijapnb@gmail.com

УПУТСТВО РЕЦЕНЗЕНТИМА

Улога рецензената је да доприносе очувању високог квалитета нашег часописа. Рецензије су анонимне у оба смера. Рок за рецензирање је седам дана од пријема рада. Садржај рецензије је поверљив, те се не сме откривати особама које нису у уредништву часописа. Уколико рецензент у било ком тренутку схвати да постоји било који вид конфликта интереса у вези са радом који треба да рецензира потребно је да о томе што пре обавести редакцију. **Приликом рецензије рукописа, рецензент треба да попуни рецензентски лист у прилогу.**

Име, презиме и звање аутора текста:

Назив рада:

Актуелност, друштвени и научни значај разматране теме:

У којој мери је аутор јасно назначио теоријски, методолошки приступ у раду:

Да ли је рад заснован на савременој и релевантној литератури, посебно у којој мери је аутор користио најновије резултате објављене у научним часописима и зборницима (посебно часописи и зборници из политикологије).

Научни и друштвени допринос рада. Општи коментар о квалитету рада:

Ваша сугестија аутору за побољшање квалитета рада, ако је потребно:

Молимо Вас да одаберете једну од препорука за категоризацију рада:

1. Оригинални научни рад
2. Прегледни рад
3. Научна критика, полемика и осврти

Молимо Вас да одаберете једну од препорука о публиковању овог рада:

1. Објавити без измена
2. Објавити уз мале измене
3. Након корекције, рад послати на нови круг рецензије
4. Одбити

Додатни коментари за уредника који се тичу етичких (плагијаризам, превара, итд.) или неких других аспеката рада, а који ће уреднику помоћи у доношењу коначне одлуке о даљем статусу рада.

Датум оцене рада

Име, презиме и научно звање рецензента:

СПИСАК РЕЦЕНЗЕНАТА РАДОВА ЗА ЧАСОПИСЕ

1. **Ала Кривец,**
доцент, Белгородски државни национални истраживачки
универзитет, Белгород, Руска Федерација;
2. **Божидар Раичевић,**
редовни професор Универзитета у Београду у пензији;
3. **Бојан Милисављевић,**
ванредни професор, Универзитет у Београду, Правни
факултет;
4. **Владан Петров,**
редовни професор, Правни факултет, Универзитет у
Београду;
5. **Владимир Вулетић,**
редовни професор, Филозофски факултет, Универзитет у
Београду;
6. **Владислав Сотировић,**
Professor, Mykolas Romeris University, Faculty of Politics and
Management, Institute of Political Sciences, Литванија;
7. **Giordano Merlico,**
Sapienza Universita di Roma, Италија;
8. **Данијела Гавриловић,**
редовни професор, Филозофски факултет, Универзитет у
Нишу;
9. **Дарко Маринковић,**
редовни професор, Висока струковна школа за
предузетништво, Београд
10. **Дејана Вукасовић,**
виши научни сарадник, Институт за политичке студије,
Београд;
11. **Дејан Ђурђевић,**
редовни професор, Правни факултет, Универзитет у
Београду;
12. **Добросав Миловановић,**
редовни професор, Универзитет у Београду, Правни
факултет;
13. **Драган Марковић,**
научни саветник, Институт за политичке студије;

14. **Драгана Коларић**,
судија, Уставни суд Републике Србије;
15. **Драгана Митровић**,
редовни професор, Факултет политичких наука, Универзитет у Београду;
16. **Драгор Хибер**,
редовни професор, Правни факултет, Универзитет у Београду;
17. **Ђорђе Стојановић**,
научни сарадник, Институт за политичке студије;
18. **Eugen Stratiu**,
редовни професор, Lucian Blaga Universitet of Sibiu, Румунија;
19. **Ewa Bujwid-Kurek**,
professor, Institute of Political Science and International Relations of the Jagiellonian University, Краков, Пољска;
20. **Жељко Иваниш**,
редовни професор, Факултет безбедности, Универзитет у Београду;
21. **Зоран Драгишић**,
редовни професор, Универзитет у Београду, Факултет безбедности;
22. **Јасна Милошевић Ђорђевић**,
Факултет за медије и комуникације, Београд;
23. **Јован Базић**,
редовни професор, Учитељски факултет Универзитета у Приштини - Косовска Митровица;
24. **Јован Ћирић**,
судија, Уставни суд Републике Србије
25. **Љубиша Деспотовић**,
научни саветник, Институт за политичке студије;
26. **Mamoru Sadakata**,
Professor, Graduate School of Law, Nagoya University, Јапан;
27. **Марија Дракуловска Чукалевка**,
ванредни професор, Скопље, Македонија;
28. **Марија Ђорић**,
научни сарадник, Институт за политичке студије;

29. **Марија Караникић Мирић**,
ванредни професор, Правни факултет, Универзитет у Београду;
30. **Марко Ђурђевић**,
ванредни професор, Правни факултет, Универзитет у Београду;
31. **Мијодраг Радојевић**,
научни сарадник, Институт за политичке студије;
32. **Милан Јовановић**,
редовни професор, Факултет политичких наука, Универзитет у Београду;
33. **Миломир Степић**,
научни саветник, Институт за политичке студије;
34. **Милош Живковић**,
ванредни професор, Правни факултет, Универзитет у Београду;
35. **Миријана Стамова**,
главни асистент, Институт за балканистику са Центром тракологије, Бугарска академија наука, Софија, Бугарска;
36. **Мирослав Младеновић**,
ванредни професор, Факултет безбедности, Универзитет у Београду;
37. **Миша Стојадиновић**,
научни сарадник, Институт за политичке студије;
38. **Момчило Суботић**,
научни саветник, Институт за политичке студије;
39. **Нада Радушки**,
виши научни сарадник, Институт за политичке студије;
40. **Обрад Стевановић**,
редовни професор, Криминалистичко полицијска академија;
41. **Петар Матић**,
научни сарадник, Институт за политичке студије;
42. **Предраг Терзић**,
научни сарадник, Институт за политичке студије;
43. **Радослав Гађиновић**,
научни саветник, Институт за политичке студије;
44. **Ратко Љубојевић**,
доцент, Факултет за право, јавну управу и безбедност, Универзитет „Дон Незбит”;

45. **Слободан Антонић**,
редовни професор, Филозофски факултет, Универзитет у
Београду;

46. **Сретен Југовић**,
редовни професор, Криминалистичко-полицијска академија;

И ДРУГИ...

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

351.862/.863(497.11)

ПОЛИТИКА НАЦИОНАЛНЕ БЕЗБЕДНОСТИ
= /The Policy of National Security / главни и
одговорни уредник Радослав Гађиновић. - 2013,
бр. 1- 178. - Београд : Институт за политичке
студије, 2013- (Београд : Eseloge). - 24 cm

Годишње

ISSN 2334-959X = Политика националне
безбедности

COBISS.SR-ID 203583500

02
2017

ПОЛИТИКА
НАЦИОНАЛНЕ
БЕЗБЕДНОСТИ

ISSN 2334-959X UDK: 351.862/.863(497.11) година VIII број 2/2017.

ISSN 2334959X

